

KASTE -ohjelma

3.1.3 Tuetaan lasten ja nuorten kehitystä ja parannetaan palveluja

TUKEVA 3 -juurruttamishanke

1.10.2012 – 31.10.2013

Lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin tukeminen Pohjois-Suomessa

Loppuraportti

Hankkeen nimi:

TUKEVA 3 -juurruttamishanke (Hyvinvointia lapsille, nuorille ja lapsiperheille)

Toteuttavat yksiköt:

Oulun seudun kunnat, Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä (Kainuun maakunta -kuntayhtymä 31.12.2012 asti), Oulunkaaren kuntayhtymä sekä Lapin alueella Kolpeneen palvelukeskuksen kuntayhtymä ja Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, Lapin toimintayksikkö.

Hankkeen hallinnointi- ja koordinoitavastuu, Oulun kaupunki sivistys- ja kulttuuripalvelut

Hanketyyppi:

3.1.3 Tuetaan lasten ja nuorten kehitystä ja parannetaan palveluja

Strateginen päämäärä/Kaste -ohjelma:

1) Kuntalaisten osallisuus lisääntyy ja syrjäytyminen vähenee, 2) hyvinvointi ja terveys lisääntyvät, hyvinvointi- ja terveyserot kaventuvat ja 3) palveluiden laatu, vaikuttavuus ja saatavuus paranevat, alueelliset erot vähentyvät.

Vastuulliset johtajat:

Hallinnoija Oulun kaupunki (koordinaatio ja Oulun seudun kuntien osahanke) / sivistys- ja kulttuurijohtaja Mika Penttilä, Kainuun osahanke / kehittämisjohtaja Marita Pikkarainen, Oulunkaaren osahanke / kuntayhtymän johtaja Leena Pimper-Koivisto, Lapin osahanke / kehitysjohtaja Kaisa Kostamo-Pääkkö.

Osatoteuttajat ja yhteistyökumppanit:

Oulun seudun kunnat (7 kuntaa). Oulun seudulta kehittämistyö poikkihallinnollista; sivistys-, nuoriso-, kulttuuri- ja sosiaali- ja terveystoimi. THL, Innokylä, Oulun seudulla lasten ja nuorten palveluja tuottavat järjestöt, Oulun yliopisto, Oulun seudun ammattikorkeakoulu, Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus (POSKE) ja Oulun yliopistollinen sairaala (OYS) ja Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri (PPSHP). Kainuun kuntien sivistystoimet (8 kuntaa), Kainuun kuntien nuorisotoimet, järjestöt, koulu- ja opiskelijaterveydenhuolto sekä muut yhteistyökumppanit, Oulunkaaren kunnat (4 kuntaa), Lapin kunnat (mukana 14 kuntaa), Lapin yliopisto ja Rovaniemen sekä Kemi-Tornion ammattikorkeakoulut ja muut yhteistyökumppanit.

Hankehenkilöstö:

TUKEVA koordinaatio / projektijohtajana erityisasiantuntija Kaisu Haapala 1.10.2012–30.9.2013 ja hyvinvointipäällikkö Arto Willman 1.10.2013–31.10.2013, Oulun seudun kuntien osahanke / projektipäällikkö Leena Hassi, Kainuun osahanke / projektipäällikkö Aikku Eskelinen ja projektisihteeri Anna-Mari Karjalainen, Oulunkaaren osahanke / projektipäällikkö Anne Leppälä-Hast, Lapin osahanke / projektipäällikkö Marja-Sisko Tallavaara, TUKEVA koordinaatio / projektisihteeri Liisa Saksio.

Hankekuvaus:

Hyvinvointia lapsille, nuorille ja lapsiperheille (TUKEVA 3) -juurruttamishanke on yhtenäinen pohjoissuomalainen lasten, nuorten, ja lapsiperheiden hyvinvoinnin edistämisen hankekokoisuus, jossa juurrutetaan TUKEVA 1:n ja 2:n aikana kehitettyjä ja niistä valittuja toimintamalleja osahankealueilla. Mahdollisuuksien mukaan toimintamalleja juurrutetaan myös yli osahankerajojen kunnissa / kuntayhtymissä tehtävien päätösten mukaisesti. Toisena tavoitteena on kuvata osahankealueilla kehitetyt ja juurruttamisvaiheessa olevat toimintamallit yhteiselle Innokylän alustalle. TUKEVA 2:n aikana REA-työkalua (nyk. kehittämissympäristö) pilotoitiin yhteistyössä Innokylän asiantuntijoiden kanssa.

Juuruttamishankkeen aikana Innokylän kehittämissympäristöä hyödynnetään osahankealueiden hyvien käytäntöjen toimintamallien kuvaamisvälineenä. Tarkoitus on siten edistää mallien levittämistä myös valtakunnalliseen käyttöön.

Toteutusaika: 1.10.2012 - 31.10.2013

Hankkeen www-sivut: www.ouka.fi/seutu/tukeva

TUKEVA 3 OTTila sivusto (extranet): <https://ottila2g.ouka.fi/Tukeva>

Lisätietoja osahankkeista ja toimenpidekokonaisuuksista:

TUKEVA 3 koordinaatio

Kaisu Haapala, projektijohtaja ajalla 1.10.2012–30.9.2013 ja

Arto Willman, projektijohtaja ajalla 1.10.–31.10.2013

kaisu.haapala@ouka.fi ja arto.willman@ouka.fi

TUKEVA 3 Oulun seudun kuntien osahanke

Leena Hassi, projektipäällikkö TUKEVA Oulun seudun osahanke

leena.hassi@ouka.fi

TUKEVA 3 Kainuun osahanke

Aikku Eskelinen, projektipäällikkö TUKEVA Kainuun osahanke

aikku.eskelinen@kainuu.fi

TUKEVA 3 Oulunkaaren osahanke

Anne Leppälä-Hast, projektipäällikkö, TUKEVA Oulunkaaren osahanke

anne.leppala-hast@oulunkaari.com

TUKEVA 3 Lapin osahanke

Marja-Sisko Tallavaara, projektipäällikkö, TUKEVA Lapin osahanke

marja-sisko.tallavaara@poskelappi.fi

TIIVISTELMÄ TOIMENPIDEKOKONAISUUKSIEN TULOKSISTA

Toimenpidetkokonaisuus:	Toteuttava osahanke	Tila
Kehitettyjen ja valikoitujen toimintamallien juurruttaminen ja levittäminen lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluissa pysyväksi toiminnaksi osahankealueilla	Oulun seudun kunnat, Kainuu, Lappi, Oulunkaari	valmis

TULOKSET OULUN SEUDUN KUNNISSA: Laajan ikäkausittaisen terveystarkastuksen toimintamalli sekä kerätyn tiedon raportointi ja hyödyntäminen eri päätöksenteon tasoilla: Kuntakerroksen yhteydessä selvitetiin kaikista neuvoloista neuvolan laajojen terveystarkastusten toteutuminen. Terveystarkastuksen toimintamalli on juurtunut kuntien käytäntöön ja tarkastuksiin suunnitellut tiedonkeruu- ja tiedonsiirtolomakkeet ovat käytössä. Yhteistyö neuvola- ja varhaiskasvatustoimijoiden välillä on lisääntynyt. Hyvinvointitiedon raportoinnin ja hyödyntämisen prosessia on kehitetty yhteistyössä sähköisen hyvinvointikertomustyön kanssa. Oulun seudun kuntien alueella tehdyt kaksi lasten ja nuorten hyvinvointitutkimusta on jatkoanalysoitu Posken toimesta.

Kuntakohtaisen lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelmatyön linkittäminen seudulliseen ohjelmaan: Kuntien LNPO-työ on edennyt jokaisen kunnan omassa tahdissa. Kempeleen ohjelma on valmis, muissa kunnissa tavoitteena saada ohjelmat valmiiksi vuoden 2013 aikana. Vuoden 2011 taloustiedot kerättiin, raportoitin ja edelleen kehitettiin kuntatalouden seurantamallia, vuoden 2012 tietojen osalta tiedonkeruu on kesken.

JOHTOPÄÄTÖKSET:

- Toimintamallin juurruttaminen ja käyttöönotto edellyttävät suunnitelmallista perehdytystä, riittävän henkilöstöresursoinnin toteuttamista, menetelmäkoulutusta sekä lähiesimiesten ja johdon tukea. Juurtumista tukee rinnalla kulkija, vastuutyöntekijä, joka tarvittaessa vierihoidtaa ja jalkautuu työntekijän rinnalle opastamaan uuden mallin mukaista tekemistä. Olennaisessa roolissa on riittävä ja systemaattinen tiedottaminen. Käytäntöjen yhtenäistäminen luo pohjan luotettavan hyvinvointitiedon saamiselle.
- Hyvinvointitiedon tuotannossa koettiin haasteelliseksi tietojärjestelmien taipumattomuus. Tietojärjestelmät eivät tuota vielä riittävän selkeästi analysoitavaa tietoa kehittämisen ja suunnittelun pohjaksi. Lisäksi toimijoilta puuttuvat rakenteet käsitellä ja analysoida raportoitua tietoa.
- Kunnissa toisensa "löytäneet" sosiaali- ja terveystoimi sekä sivistys- ja kulttuuritoimi alkoivat puhua yhteistä lapsista ja lapsiperheistä, mikä loi pohjaa lapsi- ja nuorisopoliittikan käynnistymiselle. Yhteinen "kohdejoukko:" lapset, nuoret ja lapsiperheet, haastoi eri tahojen toimijoita yhteiseen tekemiseen.

TULOKSET KAINUUSSA: Monitoimijaiselle, laajalle yläkoulujen oppilashuollon kehittämisverkostolle järjestettiin työpajapäiviä. "Vankkurit" -vanhempien vertaisryhmät toimivat neljällä paikkakunnalla. Yhteiset nuoret -työryhmätyöskentely jatkuvat Kajaanissa, Sotkamossa ja Suomussalmella. Pilottikuntien nuorisotoimet ovat sitoutuneet juurruttamaan Yhteiset nuoret -toimintamallin osaksi nuorisotyön kehittämistä.

JOHTOPÄÄTÖKSET:

Kokonaisuutena juurruttamisvaiheen hankekausi oli onnistunut ja juurruttamistyötä tehtiin monipuolisesti. Oppilashuollon työpajojen tarjoamat menetelmät ovat tyydyttävästi käytössä koulun arjessa. Juurtumisen haasteet tulivat selkeästi näkyviksi hankkeen aikana. Vankkurit -toimintamallin juurtumista ehkäisi vastuutahon ja resurssien puute. Toiminnan kehittäminen osaksi koulun arkea olisi edellyttänyt uudenlaista ajattelua resurssien suuntaamisessa ja uusien yhteistyökumppaneiden etsimisessä toimintamallin kehittämiseksi.

TULOKSET OULUNKAARELLA: Raskausajan moniammatilliset kotikäynnit -toimintamalli on toiminnassa Utajärvellä ja Vaalassa (aiemmat pilottikunnat), muiden kuntien toimintamallin käyttöönotto on vaiheistettu ja tavoiteaikataulu on käynnistää ensimmäinen vaihe lissä ja Pudasjärvellä v.2014 alussa. Etäperhevalmennus toimintamalli käynnistyi videovälitteisesti toteutetulla synnytysvalmennusosioilla. Toimintamalli täydentyy sähköisen asiointin kehittämisosalla Omahoidossa, jolloin vanhemmuutta, parisuhdetta, imetystä sekä isän roolia käsittelevät osiot sekä lomakkeisto tulevat asiakaskäyttöön. Ihmeelliset vuodet -vanhempainkoulu on käynnistynyt kahdessa kunnassa ja laajenevat muihin kuntayhtymän kuntiin.

JOHTOPÄÄTÖKSET: Kaikki toimintamallit ovat juurtuneet osaksi arkityötä ja moniammatillinen yhteistyö on syventynyt. Kuntayhtymän ja kuntien johto sekä ammattilaiset ovat sitoutuneet toimintamallien käyttöön.

TULOKSET LAPISSA: TUKEVA 2 -hankkeessa pilotoidut ryhmätoimintamallit ovat juurtumassa niihin kuntiin, joissa pilotointiakin tehtiin. ART-ryhmiä on toteutettu useissa kouluissa eri kunnissa. Ryhmämuotoinen eroauttaminen on juurtunut Rovaniemelle ja Ranualle ja on leviämässä myös Kemi-Tornion seudulle. Ryhmämuotoisesta perhetyöstä ja tyttötoiminnasta pilotoinnissa saadut kokemukset ovat innoittaneet työntekijöitä jatkamaan toimintaa. Työmuotoja on pyritty levittämään myös muihin kuntiin esittelemällä verkostojen työkokouksissa. Lapsikeskeisten ennaltaehkäisevän työn rakenteiden luomista kuntien peruspalveluihin on juurrutettu Lapset puheeksi -kouluttajakoulutuksella ja kuntakohtaisille Lapset puheeksi - ja Lapset puheeksi -neuvonpito -menetelmien peruskoulutuksilla. Lapsiperheille ja nuorille tarkoitettua psykologin videoyhteydellä toteutettua etäpalvelua on kehitetty teknisesti helppokäyttöisemmäksi ja tarkoitus on ylläpitää sitä edelleen hankkeen päätyttyäkin.

JOHTOPÄÄTÖKSET: Vajaa vuosi juurruttamiseen on lyhyt aika, vasta vuosien päästä on nähtävissä toimintamallien juurtuminen ja vaikuttavuus niin kustannuksiin kuin asiakkaiden elämäntilanteisiin. Nyt juurruttamishankkeen päättyessä on toimintamallien käyttäjissä kuntien perustyössä edelleen innostusta ja sitoutuneisuutta. Erityisen tärkeää on että esimiestaso ja johto mahdollistavat uusien toimintamallien käyttöä varmistamalla tarvittavat resurssit ja antamalla kannustavan tukensa perustyöntekijöille. Tarpeellista on myös alueellisesti esimerkiksi osaamiskeskusten toimesta järjestää yhteisiä ohjaus-/arviointipäiviä tai "boostereita".

Juurrutettavien toimintamallien kuvaaminen Innokylän kehittämissympäristöön (REA-työkalu) valtakunnallisesti hyödynnettävissä muodossa

Oulun seudun kunnat, Kainuu, Oulunkaari, Lappi

valmis

Tavoitteena oli kuvata osahankealueilla kehitetyt ja juurruttamisvaiheessa olevat toimintamallit yhteiseen Innokylän kehittämissympäristöön (<http://www.innokyla.fi>). Oulun seudun osahankkeessa on kuvattu, Innokylän sekä Versta- että Toimintamalli -osioihin, Laajan ikäkausittaisen terveystarkastuksen toimintamalli sekä kerätyn tiedon raportointi ja hyödyntäminen eri päätöksenteon tasoilla. Lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelmatyön prosessi kuvataan jatkossa. Kainuun osahankkeessa Tukeya-työote ja Vankkurit -vanhempainryhmämalli on kuvattu Innokylän kehittämissympäristön Toimintamallit -osioon. Toimintamallikuvaukset Oulunkaaren osahankkeessa ovat hankkeen päättyessä osittain kesken osaisista työpanoksista johtuen. Kuvaukset saatetaan loppuun vuoden 2013 aikana. Lapin osahankkeesta on kuvattu lasten ja nuorten ryhmämuotoisen eroauttamisen mallit, paniikkioireita kokevien nuorten vertaistukiryhmä ja Tunne- ja vuorovaikutustaitoja seiskoille. Lisäksi vielä kuvataan Arjen taitoja perhetyön perheryhmä.

Kehitystyön jatkumo valtakunnalliselle lapsiperheiden palvelujen kehittämistyölle siirryttäessä uudelle Kaste ohjelma-kaudelle

Koordinaatio ja kaikki osahankkeet

valmis

Pohjois-Suomen alueella on työstetty uusi Lasten Kaste-hankesuunnitelma Kaste-hankehakuun 30.9.2013 hyödyntäen myös TUKEVA 1 ja 2 -hankkeiden kehittämistyössä havaittuja lisäkehittämistarpeita. Valtakunnallisella tasolla tapahtuva yhteistyö STM:n, THL:n ja muiden Lasten Kaste -hankkeiden kanssa on osaltaan edesauttanut siirtymistä uuden Kaste-ohjelman mukaisen kehittämistyön suunnitteluun.

Toimintamallin juurruttamisen malli: systemaattinen tiedottaminen, "vierihoito" sekä johdon ja esimiesten tuki (s. 9)

Yhteistyö neuvolan ja varhaiskasvatuksen kanssa lisääntyi ja tiivistyi (s. 9)

Vaikuttavuutta havaittavissa jo kolmen ryhmäkerran jälkeen : lastensuojelun avohuollon tukitoimia pystytty laskemaan alas, erityispalveluiden tarve siirtynyt/poistunut (s. 41)

Lapsi- ja nuorisopoliittinen keskustelu käynnissä eri toimijoiden kesken (s. 15)

Juurutettavat toimintamallit ovat tulleet osaksi kuntien ja kuntayhtymien sekä niiden jäsenkuntien palvelutuotantoa (s. 9, 21, 36 ja 45)

Osallisuuden reseptikirjat (s. 17)

Valmis kuntakohtainen lapsi- ja nuorisopoliittinen ohjelma (LNPO) (s. 9)

Vankkurit-vanhempainryhmämalli oli helppo ja yksinkertainen toteuttaa (s.22)

Oppilashuollon verkoston keskinäinen vuoropuhelu lisääntyi (s.24)

Oppilashuollon työntekijät aktiivisesti mukana Nuoren psykososiaalisen tuen työpajoissa (s. 24)

Psykologin videoyhteyspalveluita vanhemmille lapsen kasvatusasioissa (s. 50)

Uusien työmenetelmien käytölle on lähi- ja ylempään johdon tuki (s. 45)

Keskustelukahvilassa työntekijät, palvelujohtajat ja asiakkaat saman pöydän ääressä kehittämässä palveluja (s. 45)

Vanhempainkouluissa vanhemmat ja vetäjät sitoutuneita ryhmätoimintaa (s. 41)

Etäperhevalmennuksessa uusien sisältöjen tuottaminen oppilaitosyhteistyössä (s.39)

"Mahtava juttu, tällainen keskustelu pitäisi käydä kaikkien ysiluokkalaisten ja heidän vanhempiensa kanssa" 9-lk poika Lapset puheeksi -keskustelusta (s. 49)

LOPPURAPORTIN SISÄLLYS

1. TUKEVA 3 -JUURUTTAMISHANKKEEN TAVOITTEET JA TAVOITEKOHTAISET TOIMENPIDE-KOKONAISUUDET	9
2. KEHITETTYJEN JA VALIKOITUIJEN TOIMINTAMALLIEN JUURUTTAMINEN JA LEVITTÄMINEN LASTEN, NUORTEN JA LAPSIPERHEIDEN PALVELUISSA PYSYVÄKSI TOIMINNAKSI OSAHANKEALUEILLA	9
2.1. TOIMINTA JA TULOKSET OULUN SEUDUN KUNTIEN OSAHANKKEESSA 1.10.2012–31.10.2013	9
2.1.1. Oulun seudun kuntien osahankkeen organisoituminen	9
2.1.2. Laajan ikäkausittaisen terveystarkastuksen toimintamalli sekä kerätyn tiedon raportointi ja hyödyntäminen eri päätöksenteon tasoilla	9
2.1.2.1. Kuntakierrokset	10
2.1.2.2. Työpaja	12
2.1.2.3. Tiedottaminen ja koulutus	13
2.1.2.4. Muu toiminta	14
2.1.2.5. Arviointi	14
2.1.2.6. Johtopäätökset	14
2.1.3. Kuntakohtaisen lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelmatyön linkittäminen seudulliseen ohjelmaan	15
2.1.3.1. Ohjelmatyön koordinaatio	16
2.1.3.2. Kuntatalouden seurantamallin kehittäminen	16
2.1.3.3. Osallisuusteema	17
2.1.3.4. Kuntien LNPO	18
2.1.3.5. Arviointi	18
2.1.3.6. Johtopäätökset	20
2.2. TOIMINTA JA TULOKSET KAINUUN OSAHANKKEESSA 1.10.2012–31.10.2013	21
2.2.1. Kainuun osahankkeen organisoituminen	21
2.2.2. ”Vanhempainkoulu4” (Vankkurit), murrosikäisten vanhempien vertaisryhmätoiminta yläkouluille	21
2.2.2.1. Vankkurit -ryhmien kokoontumiset ja niiden merkitys vanhemmille	22
2.2.2.2. Arviointi	23
2.2.2.3. Johtopäätökset	24
2.2.3. Nuoren psykososiaalisen polun toimintakäytännöt	25
2.2.3.1. Oppilashuollon kehittämisverkosto	25
2.2.3.2. Tenetin koulun varhaisen tuen kehittäminen	26
2.2.3.3. Vierailut oppilashuoltoryhmissä	28
2.2.3.4. Maakunnalliset työpajapäivät oppilashuoltoryhmille	29
2.2.3.5. Yhteiset nuoret -työryhmät	31
2.2.3.6. Arviointi	32
2.2.3.7. Johtopäätökset	34
2.2.4. Muu toiminta	35
2.2.4.1. Kainuun osahankkeen itsearviointi	35
2.2.4.2. Johtopäätökset	35
2.3. TOIMINTA JA TULOKSET OULUNKAAREN OSAHANKKEESSA 1.10.2012–31.10.2013	36
2.3.1. Oulunkaaren osahankkeen organisoituminen	36
2.3.2. Raskausajan ennakoivat moniammatilliset kotikäynnit	36
2.3.2.1. Arviointi	38
2.3.2.2. Johtopäätökset	38
2.3.3. Etäperhevalmennus	39
2.3.3.1. Arviointi	40
2.3.3.2. Johtopäätökset	40
2.3.4. Vanhempainkoulu 7-12 -vuotiaiden lasten vanhemmille	41
2.3.4.1. Arviointi	43
2.3.4.2. Johtopäätökset	44
2.4. TOIMINTA JA TULOKSET LAPIN OSAHANKKEESSA 1.10.2012–31.10.2013	45
2.4.1. Lapin osahankkeen organisoituminen	45

2.4.2. Ryhmätyömenetelmien juurruttaminen perustyöhön sosiaali-, terveys- ja kasvatustyössä	45
2.4.2.1. Ryhmätoiminta	45
2.4.2.2. Työntekijöiden vertaisverkotot.....	47
2.4.2.3. Arviointi	48
2.4.2.4. Johtopäätökset	48
2.4.3. Ehkäisevän työn vahvistaminen Toimiva lapsi & perhe-menetelmiä juurruttamalla	49
2.4.3.1. Lapset puheeksi työtapa strategiaan ja käytäntöön	49
2.4.3.1. Arviointi	50
2.4.3.2. Johtopäätökset	50
2.4.4. Videoneuvotteluna tuotetut psykososiaaliset palvelut.....	50
2.4.4.1. Psykologin videovastaanotto lapsiperheille ja nuorille	51
2.4.4.1. Arviointi	51
2.4.4.2. Johtopäätökset	52
2.4.5. Perheneuvolatyön jalkautuva työmalli.....	52
2.4.4.1. Jalkautuvasta työmallista perhekeskeiseen työparityöhön	52
2.4.5.1. Arviointi	53
2.4.5.2. Johtopäätökset	53
2.4.6. Muu toiminta	54
2.4.6.1. Lastensuojelun edunvalvonnan edistäminen.....	54
2.4.6.2. Asiakkaiden osallisuus sosiaali- ja terveyspalvelujen uudistamisessa	54
3. JUURUTETTAVIEN TOIMINTAMALLIEN KUVAAMINEN INNOKYLÄN KEHITTÄMISYMPÄRISTÖÖN (REA-TYÖKALU) VALTAKUNNALLISESTI HYÖDYNNETTÄVÄSSÄ MUODOSSA.....	55
4. KEHITYSTYÖN JATKUMO VALTAKUNNALLISELLE LAPSIPERHEIDEN PALVELUJEN KEHITTÄMISTYÖLLE SIIRRYTTÄESSÄ UUELLE KASTE OHJELMAKAUDELLE	56
5. YHTEINEN KOORDINAATIO.....	56
5.1. TOIMINTA JA TULOKSET	57
5.1.1. Hankkeen vastuuorganisaation muutos.....	57
5.1.2. Tiedottaminen ja viestintä	57
5.1.3. Seuranta ja raportointi	58
5.1.4. Arviointi	59
5.1.5. Johtopäätökset	59
LIITE 1: SELVITYS HENKILÖSTÖN JA ASIANTUNTIJAPALVELUJEN KÄYTÖSTÄ	61
LIITE 2: KOULUTUKSET.....	62
LIITE 3: TIEDOTTAMINEN JA RAPORTOINTI.....	65
LIITE 4: KUSTANNUSTEN SEURANTA.....	67
LIITE 5: TUKEVA 3 ARVIOINTIRAPORTTI (ERILLINEN LIITE)	

1. TUKEVA 3 -juurruttamishankkeen tavoitteet ja tavoitekohtaiset toimenpide-kokonaisuudet

Hankkeen tavoitteena on

- 1) *Juuruttaa ja levittää osahankealueilla kehitettyjä valikoituja toimintamalleja lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluissa pysyväksi toiminnaksi*
- 2) *Kuvata juurrutettavat toimintamallit Innokylän kehittämissympäristöön REA-työkalun avulla valtakunnallisesti hyödynnettävään muotoon*
- 3) *Osallistua luomaan jatkumoa valtakunnalliselle lapsiperheiden palvelujen kehittämistyölle siirryttäessä uudelle Kaste ohjelma-kaudelle.*

2. Kehitettyjen ja valikoitujen toimintamallien juurruttaminen ja levittäminen lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluissa pysyväksi toiminnaksi osahankealueilla

2.1. TOIMINTA JA TULOKSET OULUN SEUDUN KUNTIEN OSAHANKKEESSA 1.10.2012–31.10.2013

2.1.1. Oulun seudun kuntien osahankkeen organisoituminen

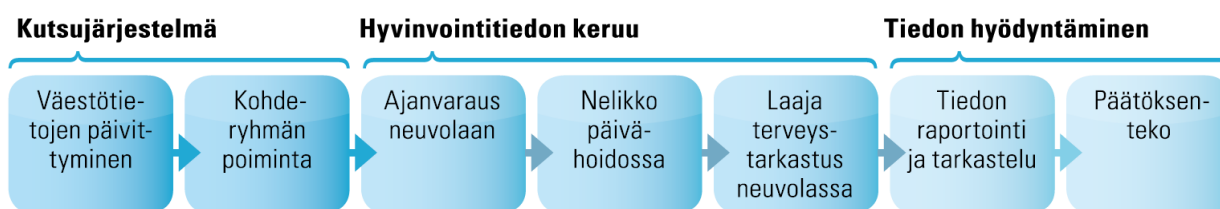
Oulun seudun kuntien osahankkeeseen kuuluivat Hailuoto, Kempele, Liminka, Lumijoki, Muhos, Oulu ja Tyrnävä. Haukiputaan, Kiimingin, Oulun, Oulunsalon ja Yli-lin kunnat sopivat 28.6.2010 kuntajaon muuttamisesta. Kyseiset kunnat lakkasivat 1.1.2013 alkaen itsenäisinä kuntina ja kunnat yhdistettiin perustamalla uusi kuntaorganisaatio (Oulu). Osahankealueella on n. 210 000 asukasta ja väestöstä on viidennes lapsia. Oulun kaupunki on väestörakenteeltaan Euroopan nuorin kaupunki, alle 30-vuotiaita on 43 % väestöstä. Oulun seudun kuntien osahankkeen vastuullinen johtaja oli sivistys- ja kulttuurijohtaja Mika Penttilä Oulun kaupungista.

Oulun seudun kuntien osahankkeen ohjausryhmään kuului edustus jokaisesta seitsemästä seudun kunnasta sekä TUKEVA 3 -juurruttamishankkeen, sosiaali- ja terveysministeriön Kaste-ohjelman ja hankevastuutoimijan edustus. Ohjausryhmä kokoontui hankeaikana yhteensä kahdeksan kertaa, joista kolmessa kokouksessa keskityttiin hankkeen ohjauksellisiin teemoihin (hankkeen käynnistyminen, väli- ja loppuraportointi). Viidessä kokouksessa ohjausryhmä käsitteli uuteen Lasten Kaste hankehakuun liittyviä asioita. Näissä kokouksissa kunnista oli laajempi hankevalmisteluun osallistuvien edustus.

2.1.2. Laajan ikäkausittaisen terveystarkastuksen toimintamalli sekä kerätyn tiedon raportointi ja hyödyntäminen eri päätöksenteon tasoilla

TUKEVA 2:n aikana kehitettiin ja pilotoitiin toimintamalli, joka mahdollistaa laajoissa ikäkausittaisissa terveystarkastuksissa kerätyn lapsen ja perheen tilannetta sekä itse tarkastusprosessin toimintaa kuvaavan tiedon hyödyntämisen perustyössä ja päätöksenteossa (kuva 1). Juurruttamishankkeen aikana tämä pilotoitu malli oli tarkoitus leviättää ja juurruttaa myös pilotointiin osallistuneiden neuvoloiden ja kuntien ulkopuolelle sekä edistää mallin käyttöönottoa myös muissa neuvola-asetuksen mukaisissa laajoissa ikäkausittaisissa terveystarkastuksissa. Toimintamallia pilotoitiin TUKEVA 2:ssa kolmessa kunnassa neljällä neuvola-alueella yhteistyössä varhaiskasvatuksen kanssa 4-vuotiaiden lasten tarkastusten yhteydessä. Pilotoinnin piiriin kuului n. 900 lasta perheineen. Toimintamalli on työstetty yhteistyössä kuntien työntekijöiden sekä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) kanssa.

Lapsiperheen tukeminen hyvinvointitietoa hyödyntäen:

Kuva 1. Hyvinvointiarviointijärjestelmän toimintamallin prosessikuvaus.

Toimintamallin juurruttamisessa hyödynnettiin TUKEVA 2:n aikana kehitettyjä juurruttamisen toimintamalleja, käytänteitä ja työkaluja (hyvä käytäntö kouluttaja, kuntakierrokset, työpajat yms.).

2.1.2.1. Kuntakierrokset

Laajan 4-vuotisterveystarkastuksen toimintamallin käytännön juurruttamistyöstä vastasi terveydenhoitaja Terttu Harju ajalla 1.10.2012–15.2.2013. Ennen juurruttamisen aloittamista vastuuterveydenhoitaja tiedotti Oulun neuvoloiden ja varhaiskasvatuksen yhdyshenkilöitä sekä palvelualueiden esimiehiä juurruttamisprosessista. Lakeuden kuntien osalta tiedottaminen kohdistui kyseisten kuntien lapsiperhetoimijoiden vastuuhenkilöille, jotka tiedottivat prosessista ja kutsuivat neuvolan, varhaiskasvatuksen ja muiden lapsiperhetoimijoiden edustajat järjestettäviin tilaisuuksiin. Jokaiseen Lakeuden kuntaan (Hailuoto, Lumijoki, Kempele, Liminka, Muhos ja Tyrnävä) sekä Oulun neuvoloihin (12 neuvolaa) valittiin vastuuhenkilöt. Oulussa oli lisäksi varhaiskasvatuksen vastuuhenkilö.

Ensimmäinen kuntakierros toteutettiin 5.11.–14.12.2012 välisenä aikana yhteensä 18 neuvolaan. Kuntakierroksella Oulun seudun kuntien osahankkeen projektipäällikkö Leena Hassi kertoi ajankohtaisia kuulumisia TUKEVA 3 -juurruttamishankkeesta. Vastuuterveydenhoitaja Terttu Harju kertoi TUKEVA 2 -hankkeen aikana kehitetyn ja pilotoitun laajan ikäkausittaisen toimintamallin (kutsu, hyvinvointitiedon keruu, kirjaaminen, tilastointi) käytännöt. Yhtenä tärkeänä tavoitteena oli, että laajassa 4-vuotisterveystarkastuksessa käytettävät menetelmät ja materiaalit yhtenäistetään. Mahdollisuus toiseen kuntakierrokseen tarjottiin ajalle 4.-8.2.2013, jota käytti yksi Lakeuden kunta ja kaksi Oulun neuvolaa.

Osallistujia ensimmäiselle kuntakierrokselle oli 257 henkilöä, osallistujien ammattitausta on esitetty taulukossa 1. Lakeuden kunnissa neuvolalääkäreiden osallistu-

misaktiivisuus tilaisuuksiin oli korkeampi kuin Oulun neuvoloissa. Lisäksi muita lapsiperheitoimijoita osallistui vaihtelevasti.

	terveydenhoitaja	lääkäri	pem/oh	suunterv.	perhe-työnt.	perheter.	psykologi	sosi-aalityö	varhaiskasvat.	thopisk.	yht
Oulu	82	18	6	1	9	2	3	2	3	19	201
Lakeus	18	9	5	3	9	-	1	2	9	-	56
yht.	100	27	11	4	18	2	4	4	12	19	257

Taulukko 1. Laajan 4v-terveystarkastustoimintamallin kuntakierrokselle osallistujat ammattiryhmittäin.

Kuntakierroksilla kartoitettiin laajojen terveystarkastusten nykytilaa myös muiden VN 338/2011 asetuksen määrittelemien terveystarkastusten osalta. Kartoituksessa selvitettiin, millainen kutsujärjestelmä on käytössä, toteutuvatko laajat tarkastukset (4 kk, 18 kk, 4 v), minkälaisia lomakkeita/menetelmiä on käytössä, miten kerättyä hyvinvointitietoa raportoidaan sekä millaisia haasteita on noussut esille.

- Kutsujärjestelmässä ei ollut systemaattisuutta ja käytännöt vaihtelivat eri kuntien ja neuvoloiden välillä. Kutsu 4-vuotisterveystarkastukseen tiedonkeruulomakkeineen lähetettiin vain kahdessa neuvolassa. Muiden osalta kutsu esitettiin ajanvarauksen yhteydessä tai edellisen neuvolakäynnin yhteydessä (4 kk:n ja 18 kk:n tarkastukset). Laajat tarkastukset toteutuivat vaihtelevasti joko yhteisvastaanottoina lääkäri-terveydenhoitajapari -mallin mukaisesti tai saattaen vaihdettava -periaatteella. Yhteensä 18 neuvolasta laajat tarkastukset toteutuivat 4 kk:n ikäisille 13 neuvolassa, 18 kk:n ikäisille 10 neuvolassa ja 4-vuotiaille 17 neuvolassa.
- *Neljävuotias varhaiskasvatuksessa* -lomake oli otettu käyttöön syksyn 2012 aikana suurimmassa osassa kuntia ja niiden käyttö oli käynnistymässä. Tiedonkeruulomakkeista varhaiskasvatuksen osalta kahdessa kunnassa oli kuitenkin vielä paikallisesti laaditut omat lomakkeet käytössä. *Neljävuotias kotona*- ja *Lapsiperheen arjen voimavarat* -lomakkeet olivat käytössä kaikissa kunnissa. Kyseisten lomakkeiden välittämisessä vanhemmille oli erilaisia käytäntöjä; yhdessä kunnassa ne annettiin vanhemmille täytettäväksi varhaiskasvatuksesta, osassa neuvoloi-ta lomakkeet postitettiin vanhemmille ajanvarauksen yhteydessä ja osassa vanhemmat täyttivät lomakkeet lapsen tarkastuksen aikana.
- Lene -arvio (lapsen neurologinen arvio) oli käytössä kaikissa kunnissa. Kahdessa kunnassa se tehtiin varhaiskasvatuksen toimesta näön ja silmien tarkastusta lukuun ottamatta. Yhdessä kunnassa varhaiskasvatus toteutti Lene -arviosta motorisen osion. Laps -menetelmää (lapsen psykososiaalisen terveyden arviointi) käytettiin neljässä Lakeuden kunnassa ja kahdessa Oulun neuvolassa.

Kuntakierroksen aikana nousi esille myös toimintamallin juurtumisen haasteita:

- Kutsujärjestelmän puute (neuvolat, joissa kutsua ei lähetetä lapsen kotiin)
- Omahoitaja/omalääkäri -malli ei toteudu neuvolatoiminnan luonteen mukaisesti, jossa keskeisenä tekijänä on luottamuksellisen ja turvallisen asiakassuhteen syntyminen. Myös vanhemmat ovat tyytymättömiä toimintamalliin, jossa jokaisella eri neuvolakäynnillä kohdataan eri hoitaja ja lääkäri.

- Laps -menetelmän käyttöön kaivattiin lisäkoulutusta, joka järjestettiin 6.2.2013. Myös tarkastuksessa toteutettavista menetelmistä (mm. kuulon ja näön tutkiminen) toivottiin perehdytystä.
- Koteihin tarjottavan perhetyön mahdollisuutta kaivattiin enemmän.
- Yhdeksi merkittävimmäksi haasteeksi nousi yhdenmukainen tiedottaminen toimintamallista ja etenkin tilastoinnista. Vierihoidon toimintamallin käytöstä ja tilastoinnista koettiin tärkeäksi. Lisäksi todettiin, että selkeä ja systemaattinen tiedottamis-/perehdytysuunnitelma helpottaa toimintamallin juurtumista ja siten oman työn hallintaa.
- Neuvolahenkilöstö kaipasi myös säännöllistä raportointia omista asiakasmääristä. Lakeuden kuntien neuvoloissa asiakasmäärät olivat terveydenhoitajien tiedossa. Toimintayksikkötasolla raportteja ei tarkasteltu. Yleinen tiedottaminen kuntalaisille asetuksen mukaisista neuvolatarkastuksista koettiin tarpeelliseksi.

2.1.2.2. Työpaja

Toimintamallia juurruttaville kuntien työntekijöille ja esimiehille järjestettiin kolme työpajaa: 17.1., 23.5. ja 26.9.2013. Osallistujat olivat sekä neuvolan että varhaiskasvatuksen työntekijöitä ja esimiehiä. Yhteensä työpajoissa oli 31+46+17 = 94 osallistujaa. Ensimmäisen ja toisen työpajan suunnitteluun ja toteutukseen osallistui hanketoimijoiden lisäksi kaksi varhaiskasvatuksen opiskelijaa tehden opintoihinsa liittyvää harjoittelua. Työpajat järjestettiin samanmuotoisina: aluksi teemakohtainen alustus, pienryhmätyöskentely ja lopuksi ryhmätöiden yhteenveto. Työpajan koonti lähetettiin pajaan osallistuneille jälkikäteen toimeenpantavaksi. Työpajojen yhteenveto on esitetty taulukossa 2.

Työpajojen teemat	Miten istutus on onnistunut? 17.1.2013	Joko juurtumista on näkyvissä? 23.5.2013	Sadonkorjuun aika 26.9.2013
Alustus	Kuntakierroksen kuuluisia: Terttu Harju ja Leena Hassi	Mitä perheistä kertova tieto meille kertoo? Matti Rimpelä ja Leena Hassi	THL tukemassa laajojen terveystarkastusten toteuttamista: Jarmo Salo ja Terttu Harju
Teemat/ryhmätyö	1) Yhteistyö 2) Toimintatapa ja menetelmät tutuiksi 3) Kirjaaminen ja tiedonkulku	1) Ovatko työkalut käytössä? 2) Mennäänkö käsi kädessä eteenpäin? 3) Miten perheet voivat, mitä perheistä kertovaa tietoa meillä on käytössä?	1) THL tukemassa laajojen terveystarkastusten toteuttamista 2) Miten toimintamalli on juurtunut kuntiin?
Osallistujat	31	46	17

Taulukko 2. Työpajojen yhteenveto.

Ensimmäisen työpajan teemana olivat kuntakierroksella esille nousseet juurtumisen haasteet. Teemoja työstettiin pienryhmissä ja tuotoksena oli esille nousseisiin kehittämiskohteisiin tuotettuja toimenpide-ehdotuksia. Työpajassa kootut kehittämisehdotukset lähetettiin pajan jälkeen osallistujille, joiden toivottiin hyödyntävän niitä oman toimintayksikkönsä työn kehittämisessä.

Toisen työpajan teemana oli hyvinvointitiedon raportointi ja hyödyntäminen. Dosentti Matti Rimpelä alusti teemaa esityksessä: *"Hyvinvointia rakennetaan lapsen ja nuoren*

kehitysyhteisöissä - ehdotuksia kuntakokeiluksi ja sen yhteiseksi tulkintakehyksiksi". Kunnista oli pyydetty ennen työpajaa toimittamaan neuvoloiden laajoista 4-vuotisterveystarkastuksista raportit ajalta 1.1.–30.4.2013 ajalta. Tiedot saatiin 5/7 kunnasta. Tarkastuksissa käyneistä lapsista ei saatu tarkkoja lukumääriä. Tarkastamatta jääneiden lasten lukumäärä tai tieto niiden perheiden tilanteesta, jäi myös saamatta. Tarkastuksissa oli käytössä kaikki sovitut mittarit: Laps (lapsen psykososiaalisen terveyden arviointi), pitpai (pituus ja paino), vanhempien Audit (päänteiden käyttö) ja voimavarakysely. Kuitenkaan mittaritietoa ei ollut raportoitu kaikissa neuvoloissa, eikä tällöin ollut tietoa lapsen ja perheen hyvinvoinnin tilasta. Lisäksi ilmeni, ettei raportoituja tuloksia ollut tulkittu oikein, esim. Laps-lomakkeen pisteiden virheellinen tulkinta.

Raporteista ilmeni, että käyntien sisältömerkintöjä ei tehty kaikissa neuvoloissa, vain käyntien määrät oli kirjattu. Syyksi kerrottiin mm. että käytössä olevassa tietojärjestelmässä ei ollut mahdollisuutta kirjaamiseen, työntekijät vaihtuvuus ja perehdyttämisen taso vaihteli. Muutamassa kunnassa ei ollut mahdollista jatko-ohjata lasta tai perhettä eteenpäin tiettyihin tukitoimiin, minkä vuoksi asiaa ei kirjattu vaikka tarvetta tuelle olisi ollut. Raporteista paljastui myös, että mittareita ei osattu lukea oikein ja kirjaimiskäytännöissä oli virheitä. Myöskään sovittua ohjeistusta ei noudatettu eikä kaikista sovitusta käytännöistä ollut tietoa. Kunnissa ei ollut käytäntönä tarkastella raportteja työntekijä- tai johtotasolla.

Kaikista edellä mainituista syistä johtuen saadut raportit olivat epätarkkoja, eikä niiden pohjalta voinut tehdä luotettavaa analyysiä lasten ja perheiden hyvinvoinnin tilasta.

Kolmannessa työpajassa arvioitiin toimintamallin juurtumisen tilannetta. Jarmo Salo alusti aiheesta: *"THL tukemassa laajojen terveystarkastusten toteuttamista"*. Arvioinnissa hyödynnettiin osallistujille etukäteen lähetettyjä arviointikyselylomakkeita, joissa pyydettiin tietoja terveystarkastuksissa kerätyn tiedon raportoinnista ja hyödyntämisestä päätöksenteon eri tasoilla sekä kartoitettiin laajojen terveystarkastusten toteutumista. Työpajan pienryhmätyöskentelyssä syvennettiin vielä arviointia juurruttamishankkeen aikaisesta kehittämistyöstä.

Työpajatyöskentely koettiin tarpeelliseksi. Tapa selkeytti toimintamalleja ja tutustutti neuvolan ja varhaiskasvatuksen työntekijöitä toistensa työhön. Lisäksi osallistujat vaihtoivat eri kuntien kokemuksia toimintamallin käytöstä. Työpajoihin kaivattiin päätöksentekijöitä paikalle.

2.1.2.3. Tiedottaminen ja koulutus

Toimintamallin käyttöönotosta ja sisällöstä tiedotettiin joulukuusta 2012 tammihelmikuuhun 2013 järjestetyillä kuntakierroksella neuvoloiden ja varhaiskasvatuksen henkilöstöä. Lisäksi osahankkeen projektipäällikkö ja vastuuterveystenhoitaja esittelivät useissa eri tapaamisissa toimintamallia eri näkökulmista ja prosessin eri vaiheita.

Oulun seudun kuntien neuvoloiden henkilöstölle järjestettiin Lapsen psykososiaalisen terveyden arviointi (Laps) -menetelmäkoulutus 6.2.2013 Oulussa. Kouluttajina toimivat lastenpsykiatrit Irmeli Hentto ja Anna-Maija Borg Tampereelta. Koulutukseen osallistui yhteensä 118 henkilöä ja se toteutettiin kahtena samansisältöisen puolen päivän pituisena tilaisuutena.

2.1.2.4. *Muu toiminta*

Kutsujärjestelmän kehittäminen paperisesta kutsusta sähköisiä palveluita hyödyntäväksi toiminnoksi oli vielä käynnissä hankkeen päättymisen aikaan. Vastuuterveydenhoitaja oli mukana työstämässä pilotoituja lomakkeita sekä kutsujärjestelmää sähköiseen muotoon. Sähköinen ajanvaraus neuvoloihin on käytössä Oulussa Omahoito-palvelun kautta. Vanhempien täytettäviksi tarkoitettuja lomakkeita (mm. Neljävuotias kotona) ei ollut vielä työstetty sähköiselle Omahoito-alustalle hankkeen aikana.. Lisäksi vastuuterveydenhoitaja oli mukana keväällä 2013 käynnistyneessä Oulun kaupungin neuvolan puhelinpalvelutoiminnan kehittämistyössä.

2.1.2.5. *Arviointi*

Toimintamallin juurtumisen tilannetta arvioitiin kuntakerroksilla (joulukuu 2012 - helmikuu 2013) kerätyllä kyselyllä. Arviointiin osallistui neuvoloiden ja varhaiskasvatuksen työntekijöitä ja esimiehiä kaikista seudun kunnista. Kartoitus käsitti kaikki neuvolan laajat tarkastukset.. Kyselyn tulokset koottiin ja pääkohtia on esitetty edellä kappaleessa 2.1.1.1.

Terveystarkastuksen toimintamallin juurtumista arvioitiin hankkeen järjestämissä kolmessa työpajassa. Osallistujat tuottivat pienryhmätyöskentelyssä arviointitietoa. Lisäksi viimeisessä työpajassa oli käytössä etukäteen lähetetyt arviointikyselyt.

Juurrutettava 4-vuotisterveystarkastuksen toimintamalli tuotti hyvinvointitietoa kuntien lapsiperheistä. TUKEVA 2 -hankkeessa pilotoidussa toimintamallissa mukana olleet kolme kuntaa (Kempele, Liminka ja Oulu) perustivat Hyvinvointiarviointi tiimin joka pohti mm. mitä laajoista tarkastuksista kerätyllä tiedolla tehdään ja miten niitä voidaan hyödyntää kunnan palvelujen kehittämisessä. Toimintamalliin liittyvien hyvinvointitietojen keräämiseen ja raportointiin liittyen tehtiin yhteistyötä Kaste-ohjelmaan kuuluvan Terveempi Pohjois-Suomi (TerPS) -hankkeen ja Oulun kaupungin eHyte-hankkeen kanssa, joissa kehitetään sähköistä hyvinvointikertomus - työkalua ja hyvinvointi - indikaattoreita.

Hyvinvointiarviointijärjestelmän toimintamallin kolmanteen prosessivaiheeseen (kuvasessa 1, raportointi ja tiedon hyödyntäminen) liittyen tuotettiin raportteja toukokuussa ja syyskuussa 2013. Toukokuussa 2013 terveystarkastuksissa käytössä oleviin mittareihin (pitpai, Laps, Audit, Voimavaramittari) pohjautuvia raportteja saatiin ja osittain analysoitiin viidessä kunnassa ja syyskuussa kolmessa kunnassa. Asiakaspalautetta ei kerätty.

Terveystarkastuksen toimintamalli juurtui osaksi kuntien toimintaa. Pääsääntöisesti työtä tehdään pilotoidun ja juurrutetun mallin mukaisesti ja hankkeessa kehitetyt tai käyttöönotetut tiedonkeruu- ja tiedonsiirtolomakkeet ovat käytössä.

2.1.2.6. *Johtopäätökset*

Laajan ikäkausittaisen terveystarkastuksen toimintamalli sekä kerätyn tiedon raportointi ja hyödyntäminen eri päätöksenteon tasoilla eteni vuoden juurruttamisvaiheen aikana kaikkiin neuvoloihin toimivaksi käytännöksi. Työntekijät niin varhaiskasvatuksen kuin neuvolankin puolella sitoutuivat tehtävään työhön. Juurtumista edesauttoi

juurruttamishankkeen tarjoama tuki vastuuterveystoimintamallin käytöstä ja tilastoinnista koettiin tärkeäksi. Lisäksi selkeä ja systemaattinen tiedottamis-/perehdytysuunnitelma helpotti toimintamallin juurtumista ja siten oman työn hallintaa. Kunnissa vallalla ollut kirjavakin käytäntö mm. tietojen kirjaamisessa muuttui yhtenäisemmäksi. Käytäntöjen yhtenäistäminen luo pohjan luotettavan hyvinvointitiedon saamiselle, sillä kunnissa on käytössä eri potilastietojärjestelmiä (Efica, Mediatr). Juurruttamishankkeen aikana hyvinvointitiedon raportoinnissa pisimmälle seudun kunnista eteni Kempele. Muissa kunnissa ei pystytty eri syistä johtuen tuottamaan vielä riittävän tarkkaa raportoitua tietoa, jotta sitä olisi voitu käyttää hyvinvointitiedon analysoinnissa pohjana. Syinä olivat, että tietojärjestelmästä ei saatu tai siihen ei voinut kirjata tarvittavia tietoja. Myöskään raportointikäytänteistä ei oltu aina sovittu.

Tiedottamisen tärkeys nousi myös merkittäväksi asiaksi kun uutta toimintamallia saatetaan pysyvästi käytäntöön. Tiedottamista täytyy tehdä monikanavaisesti ja sen tulee olla säännöllistä ja toistuvaa. Asia ei juurru kertaopetuksella tai -tiedottamisella käytäntöön, vaan tarvitaan aktiivista ja päivitettyä asian kertausta. Annetut ohjeet tulee olla helposti saatavilla, ja niiden yhdenmukaista noudattamista tulee valvoa. Neuvolahenkilöstö kaipasi säännöllistä raportointia mm. omista asiakasmääristä. Myöskään toimintayksikkötasolla raportteja ei tarkasteltu. Yleinen tiedottaminen kuntalaisille asetuksen mukaisista neuvolatarkastuksista koettiin tarpeelliseksi.

2.1.3. Kuntakohtaisen lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelmatyön linkittäminen seudulliseen ohjelmaan

TUKEVA 2:n aikana Oulun seudun osahankkeessa työstettiin seudullinen lapsi- ja nuorisopoliittinen ohjelma vuoteen 2025. Ohjelmatyö jatkui seudun kunnissa kuntakohtaisten ohjelmien työstämisellä. TUKEVA 3 Oulun seudun kuntien osahankkeen projektipäällikkö toimi kuntien tukena kuntakohtaisten ohjelmien linkittämisessä seudulliseen ohjelmaan ja tuki osaltaan ohjelmatyöhön kirjattujen kriittisten ohjelmien saattamista osaksi kuntien talous- ja toimintaprosesseja. Ohjelmatyötä tuettiin myös ulkopuolisella, dosentti Matti Rimpelän asiantuntijan työpanoksella. Ohjelmatyössä käytettyä asiantuntijan työpanosta rahoitettiin TUKEVA 3 -juurruttamishankkeen, Oulun seudun ja Pohjois-Pohjanmaan Ely-keskuksen rahoituksilla. Juurruttamisvaiheessa kehitettiin edelleen TUKEVA 2 -hankkeen aikaista, seudullisessa ohjelmatyössä kehitettyä mallia kuntakohtaisen toiminta- ja taloustiedon keräämiseksi osaksi kuntien talouden ja toiminnan seuranta. Talousasiantuntijan työpanosta rahoitettiin aluksi Oulun seudun erillisellä määrärahalta ja myöhemmin Pohjois-Pohjanmaan Ely-keskukselta saadulla hankerahoituksella. TUKEVA 2 -hankkeen aikana vanhempien, lasten ja nuorten osallisuus ei seudullisella tasolla toteutunut ohjelmatyöprosessissa vaan se jäi kuntatason toteutettavaksi. Osallisuus-osiossa tehty työ rahoitettiin erillisellä Oulun seudun ja Pohjois-Pohjanmaan Ely-keskukselta saadulla hankerahoituksella.

TUKEVA 1 ja 2 -hankkeissa toteutetut Oulun seudun kuntien alueella tehdyt kaksi lasten ja nuorten hyvinvointitutkimusta jatkoanalysoitiin Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen (Poske), Pohjois-Pohjanmaan yksikön toimesta. Raportti ilmestyi lokakuussa 2013.

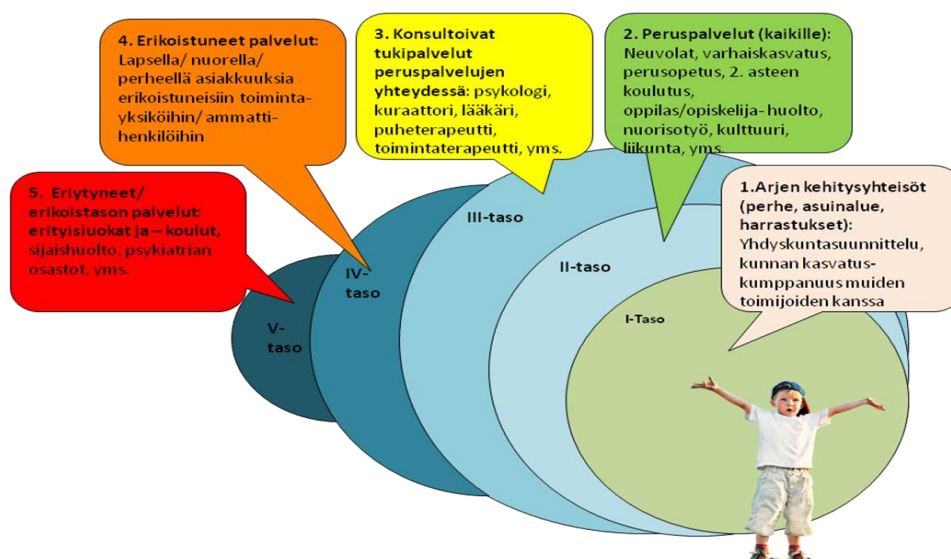
2.1.3.1. Ohjelmatyön koordinaatio

Projektipäällikkö Leena Hassi koordinoi kunnille suunnattua tukea ja toimi tiedottajana ohjelmatyöhön liittyvissä asioissa kuntiin. Ohjelmatyön sisällöllisenä asiantuntijana toimi dosentti Matti Rimpelä, jonka työpanosta käytettiin hankkeen aikana yhteensä 12 päivää. Rimpelä osallistui lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluiden asiantuntijoille ja kuntien yhdyshenkilöille järjestettyihin eri teemoja sisältäviin tilaisuuksiin. Tilaisuudet käsittelivät mm. kuntien taloustietojen keräämistä, osallisuus-teemaa sekä kuntakohtaisia ”kuntakierros” Lisäksi Rimpelä toimi TUKEVA 3 Oulun seudun osahankkeen henkilöstön sparraajana.

TUKEVA 3 Oulun seudun osahanke teki yhteistyötä ohjelmatyön osallisuus-teemassa LNPO-osallisuushankkeen (1.10.2012–30.4.2013) ja jatkona Tukea osallisuuteen -hankkeen (1.5.–31.10.2013) kanssa. Osallisuus-hankkeiden rahoitus tuli Pohjois-Pohjanmaan Ely-keskuksen kautta saadusta valtionavustuksesta hallituksen lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman toimeenpanoon. Hankkeen työntekijänä toimi KTM Asta Kaarniemi. Lisäksi osallisuus-hankkeissa toimi talousasiantuntijana Jouko Narkilahti keräten ja raportoiden vuosien 2011 ja 2012 kuntien taloustietoja ja vuoden 2012 taloustietojen päivittämiseen osallisuushanke osti työpanosta Oulun konttorilta.

2.1.3.2. Kuntatalouden seurantamallin kehittäminen

Lapsi- ja nuorisopoliittiseen ohjelmatyöhön liittyen kunnilta kerättiin toiminnasta ja taloudesta kertovaa tausta-aineistoa viime vuosilta. Vuoden 2011 tietoja kerättiin ja tarkasteltiin kuvassa 1 esitetyn viisitasomallin mukaisesti, kuitenkin vasta suuntaa antavasti hahmottamaan uutta näkökulmaa. Päivitetyt talousraportit toimitettiin kunnille marraskuussa 2012. Kesä-heinäkuussa 2013 kerättiin kunnista vuoden 2012 tietoja, jotka raportoitiin syksyllä 2013. Seudullinen talousraportti löytyy osoitteesta: http://www.seutunappi.fi/lnpo/oulu/seudun_lapsi_ ja_nuorisopoliittikan_talous

Kuva 2. Kunnan lapsi- ja nuorisopoliitikassa tukea ja palveluja tarkastellaan viidellä tasolla (viisitasomalli)

Taloustietojen keräämisen rinnalla kehitettiin edelleen Lapsi- ja nuorisopolitiikan kuntatalouden seurantamallia. Talousselvityksen mukaan alle 18-vuotiaiden palvelujen kokonaiskustannukset Oulun seudun kunnissa vuonna 2011 olivat yhteensä noin 532 milj. €, mikä on n. 35 % Oulun seudun kuntien käyttömenoista. Varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja lukion yhteenlaskettu osuus palvelukustannuksista oli 75 %, sosi-aali- ja terveystalouden 19 % ja muiden palveluiden 6 %. Taloustietojen tarkastelu osoitti myös, että reaalipanostusta on tehty merkittävästi lapsi- ja nuorisopolitiikkaan (18 %) tarkastelujakson (v. 2005–2011) aikana, mutta se on kohdistunut lähinnä erikoistuneisiin palveluihin (Kuvan 1 viisitasomallin tasot 4 ja 5) ja tiettyihin hallintokuntiin.

Seurantamallin kehittämällä havainnollistettiin, millä tavoin taloustietoja olisi tuotettava, jotta niitä voidaan seurata ja analysoida tarkoituksenmukaisemmin mm. kytkemällä tiedot vaikuttavuuden arviointiin. Näiden tietojen avulla lasten ja nuorten kunnallisia palveluja voidaan jatkossa kehittää paremmin hyvinvointia edistävään suuntaan. Tavoitteena on lisäksi laajentaa tarkastelua muihin ikäryhmiin sekä hyödyntää näin seurantamallia kunnan toiminnan ja talouden hallitsemiseksi. Osa seudun kunnista on käyttänyt taloustietoja sekä lapsi- ja nuorisopolitiittisen ohjelman laatimisessa, että sähköisessä hyvinvointikertomustyössä.

2.1.3.3. Osallisuusteema

Oulun seudun lapsi- ja nuorisopolitiittisen ohjelman valmistelussa osallisuus oli yksi keskeisistä näkökulmista. Kunnan kaikissa toiminnoissa tulisi mahdollistaa lasten, nuorten ja vanhempien osallistuminen palvelujen kehittämiseen, järjestämiseen ja arviointiin. Tavoitteena on, että jo lapsena opitaan osallistumisen vaatimia taitoja. Sedullisessa LNP-ohjelmassa näitä taitoja on kuvattu omien elinolojen arvioimisen sekä niihin vaikuttamisen taitoina. Osallisuus-teemassa on tehty tiivistä yhteistyötä edellä mainittujen Ely-rahoitteisten hankkeiden kanssa osallistumalla ohjausryhmätyöskentelyyn sekä erilaisten tilaisuuksien ja tapaamisten järjestämisessä. Lisäksi hankkeissa tehtiin yhteistyötä osallisuuden ”reseptikirjojen” tuottamisessa. Hyvät osallistamisen käytänteet koottiin TUKEVA 3 -juurruttamishankkeen aikana kahdeksi reseptikirjaksi: ”*Ripaus osallisuutta, hyppysellinen vaikuttamista. Osallisuuden reseptejä Oulun seudun kunnista*” ja ”*Roppakaupalla kuulumista. osallisuuden reseptejä Oulun seudun kunnista ja järjestöistä 2*”. Kirjat on julkaistu Seutunappi-fi -sivuilla:

[http://www.seutunappi.fi/lnpo/lahteita linkkeja tutkimuksia/hyodyllisia linkkeja](http://www.seutunappi.fi/lnpo/lahteita_linkkeja_tutkimuksia_hyodyllisia_linkkeja)

TUKEVA 3 -juurruttamishanke järjesti yhteistyössä Ely-rahoitteisten hankkeiden kanssa seuraavat tilaisuudet:

- **Kuuluuko ääni? Kuuntelen! -seminaari** 17.10.2012. Seminaarissa Oulun seudulla toimivat tahot esittivät eri osallisuuden tasoille asettuvia osallistavia toimintatapoja. Esitysten jälkeen keskusteltiin osallisuutta edistävästä asioista. Seminaariin osallistui 45 henkilöä.
- **LNPO-kuntatyöryhmien yhteinen työseminaari** 4.12.2012. Työseminaarin teemana oli osallisuus ja siihen osallistui 16 henkilöä.
- **Isien ja äitien äänellä -seminaari** 16.4.2013. Seminaari keskittyi vanhempien osallisuuteen ja se oli suunnattu Oulun seudun kuntien henkilöstölle ja muille toimijoille, jotka työskentelevät lasten, nuorten ja vanhempien asioiden parissa. Seminaarin järjestelyihin osallistui myös Vanhempien akatemia -hanke Nuorten Ystävät ry:stä. Seminaariin osallistui 80 henkilöä.
- **Isät äänessä -vanhempainilta** 16.4.2013. Vain isille suunnatussa vanhempainillassa puhuttiin mm. isän roolista lapsen ja perheen hyvinvoinnin edistämässä

sekä siitä, miten isät kohdataan palveluissa. Tilaisuuden järjestelyihin osallistui myös Vanhempien akatemia -hanke Nuorten Ystävät ry:stä. Tilaisuuteen osallistui 26 henkilöä.

Vuonna 2012–2013 seudun kuntien osallisuus-teemaa kehittäneiden, Pohjois-Pohjanmaan Elyn rahoittamat LNPO-osallisuus- ja Tukea osallisuuteen -hankkeiden hankeraportit löytyvät osoitteesta: www.seutunappi.fi/lnpo.

2.1.3.4. Kuntien LNPO

Kuntien LNPO-työ eteni juurruttamishankkeen aikana jokaisen kunnan omassa tahdissa. Ohjelmatyön etenemisestä raportoitiin yhteisissä tapaamisissa kuntatoimijoiden kanssa 20.10.2012, 2.11.2012, 4.12.2012, 29.1.2013, 20.3.2013, 23.5.2013. Yhteisissä työseminaareissa ja kokouksissa käsiteltiin lisäksi taloustietojen toimintamallin kehittämistä ja osallisuusteemaa. Tapaamisissa oli mukana myös sähköisen hyvinvointikertomuksen asiantuntijat Matti Vähäkuopus/Oulu, Arja Rantapelkonen/Lakeus ja Katja Vähäkuopus/Lakeus.

Kuntiin tehdyillä kuntakierrosten aiheena oli kuulla ja ohjata tarkemmin ko. kunnan ohjelmatyön etenemistä. Lokakuussa 2012 TUKEVA 3 projektipäällikkö Leena Hassi ja LNPO-osallisuus -hankkeen osallisuusaktivaattori Asta Kaarniemi kiersivät Hailuodossa, Kempeleessä ja Lumijoella. Lisäksi he kertoivat LNPO:sta Tyrnävän kunnanvaltuustolle. Toinen kuntakierros (Hailuoto, Lumijoki, Tyrnävä ja Muhos) toteutettiin tammikuussa 2013 ja sille osallistuivat TUKEVA 3 -hankkeen projektipäällikkö Leena Hassi, dosentti Matti Rimpelä ja Tukea osallisuuteen -hankkeen projektityöntekijä Asta Kaarniemi. THL:n kehittämispäällikkö Arja Hastrup osallistui osaan kuntakierroksia. Toisen kuntakierroksen uutena aiheena oli myös Pohjois-Suomessa valmistelussa ollut, Kaste-ohjelmaan kuuluva, tuleva Lasten Kaste-hanke. Hassi ja Kaarniemi vierailivat Limingan uuden LNPO-työryhmän luona toukokuussa 2013. Syyskuussa 2013 projektipäällikkö sekä dosentti Rimpelä ja osallisuusaktivaattori Kaarniemi tekivät kolmannen kuntakierroksen seudun kaikkiin kuntiin. Kolmannella kuntakierroksella kuultiin kunkin kunnan ohjelmatyön prosessista ja missä vaiheessa kunnat olivat ohjelmatyössään.

LNPO:n yhtenä ohjelma-alueena on tiedonhallinnan kokonaisuus, joka koostuu toiminta- ja taloustiedon sekä hyvinvointitiedon tuotannosta. Tätä kokonaisuutta juurruttamishanke pyrki tukemaan tekemällä yhteistyötä sähköisen hyvinvointikertomuskehittämistyön kanssa. Lisäksi laajan 4-vuotisterveystarkastus -toimintamallin juurruttamiskierroksilla kerrottiin ko. toimintamallin ja LNPO:n yhteyksistä toisiinsa. Hyvinvointitiedon hyödyntämisen prosessia pohdittiin yhdessä Kempeleen, Limingan ja Oulun kesken. Nämä kunnat pilotoivat TUKEVA 2 -hankkeessa laajaa 4-terveystarkastusmallia.

Lapsi- ja nuorisopoliittisessa ohjelmatyössä kertyvä materiaali löytyy Seutunappi.fi –sivustolta: www.seutunappi.fi/lnpo

2.1.3.5. Arviointi

Lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelmatyön prosessia arvioitiin kuntien kanssa järjestetyissä yhteisissä tapaamisissa ja kuntakierroksilla. Lisäksi kunnilta kerättiin arviointitietoa kyselylomakkeella. Kuntakierrokset olivat yksi keskeinen juurruttamistyön toteuttamistapa. Jalkautumalla kuntien LNPO-työryhmien kanssa keskustelemaan saa-

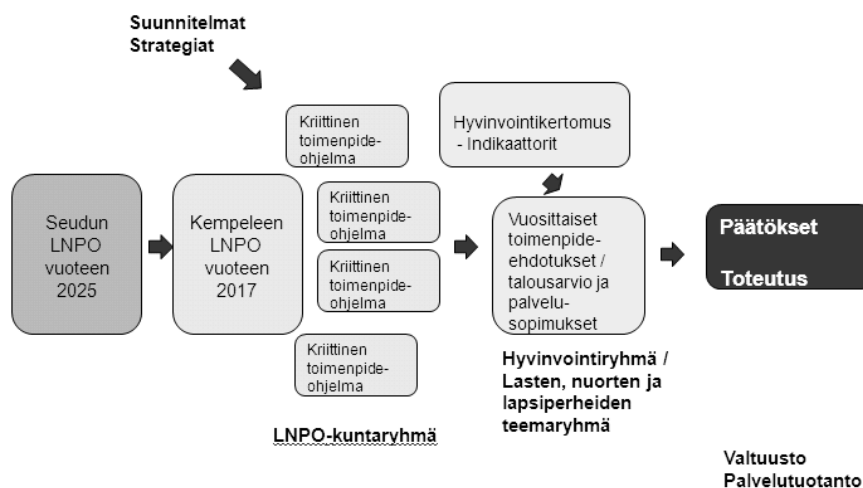
tiin tarkkaa tietoa ohjelmatyöprosessin etenemisestä ja mahdollisista ongelmista. Kunnat etenivät juurruttamishankkeen aikana kuntakohtaisten LNP-ohjelmien laatimisessa omien aikataulujen mukaisesti.

Hailuoto:

Kuntatyöryhmä kokoontui kuukausittain lokakuu 2012- tammikuu 2013 välisenä aikana. Työryhmä toteutti kuntalaisille kyselyn lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluista Hailuodossa. Kyselyn pohjalta mm. nousi tarve perhetyölle ja sen pohjalta tehtiin aloite kodinhoitajan/lapsiperhetyöntekijän toimen perustamisesta. Uuden kuntastrategian valmistelussa kunta yhdistää lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelman ja lastensuojelun suunnitelmat siihen. Ohjelmatyön haasteeksi koettiin kunnan työryhmässä tapahtuneet henkilövaihdokset.

Kempele:

Ohjelmatyössä hyödynnettiin jo olemassa olevia tai käynnistyviä suunnitelmia ja rakenteita, kuten Hyvän kasvun strategia 2014, kunnan lastensuojelusuunnitelmaa ja hyvinvointikertomukseen liittyvää työskentelyä (Kuva 2.). Lapsi- ja nuorisopoliittinen toimenpideohjelma 2017 valmistui juurruttamishankkeen aikana ja se hyväksyttiin kunnanhallituksessa kesäkuussa 2013. Kempeleen kunnan lapsi- ja nuorisopoliittinen kuntakohtainen toimenpideohjelma on kytketty osaksi hyvinvointikertomuksen mukaista työskentelyä. Hyvinvointijohtamisen organisaatiomallissa lapsi- ja nuorisopoliittisen toimenpideohjelman täytäntöönpanosta vastaa kunnan Hyvinvointiryhmän alainen Lapset, nuoret ja lapsiperheet -teemaryhmä. Kempeleen kunnan ohjelma löytyy kunnan nettisivuilta: <http://www.kempele.fi/media/files/docs/kempele-tiedottaa/saannot-ja-suunnitelmat/lapsi-ja-nuorisopoliittinen-ohjelma.pdf>.

Kuva 3. Kempeleen lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelmatyön kokonaisuus.

Liminka:

Kunta nimesi viranhaltijoista ja luottamushenkilöistä koostuvan työryhmän huhtikuussa 2013. Työryhmä toimi aktiivisesti ja kokoontui yhdeksän kertaa touko-syyskuu 2013 välillä. Kunnassa toteutettiin laaja osallisuuskysely erikäisille kuntalaisille elokuussa 2013 ja järjestettiin yhteinen kokous nuorisovaltuuston ja LNPO-työryhmän kesken. Tavoitteena on, että Inpo käsitellään joulukuussa 2013 kunnanvaltuustossa.

Lumijoki:

Kunnan Inpo-työstä ja kirjoittamisesta vastaa kolmen henkilön tiimi. Kunnan Inpo-työryhmä kokoontui juurruttamishankkeen tekemien kuntakierrosten yhteydessä. Kunnassa tehtiin kysely lapsiperheille päiväkodin, neuvolan ja kirjaston kautta. Lisäksi lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluja ja toimenpiteitä kartoitettiin eri toimialoilta. Kunnassa aloitettiin toimintansa lapsi- ja perheneuvosto, jonka toiminnaksi Inpo liitetään.

Muhos:

LNPO lähti viime vuoden puolella vauhdilla käyntiin, mutta TUKEVA 3 -juurruttamishankkeen toisella puoliskolla valmisteluvauhti tasaantui. Samanaikaisesti kunnassa työskytetään sähköistä hyvinvointikertomusta, joka verotti henkilötyövoimavaroja (samat vastuuhenkilöt molemmissa). Juurruttamishankkeen päättymisen aikoihin kunnan ohjelma-alueet oli vastuutettu eri toimijoille ja toimenpiteitä koostettiin.

Oulu:

Oulun kaupunki ei laatinut erillistä ohjelma-asiakirjaa, vaan LNPO:n toimintapoliittinen linjaus ja merkitys on sisällytetty eri toimijoiden toimintasuunnitelmiin ja kaupungin strategiaan. Ohjelmatyölle valittiin valmisteluryhmä hyvinvointipalveluista (hyve) ja sivistys- ja kulttuuripalveluista (siku). Työryhmä on koostunut eri toimijatahojen yhteistä lasten, nuorten ja perheiden palvelujen karttaa. Kaupungin talousarviovalmistelua on tehty yhdistämällä hyven ja sikun tavoitteet toimenpidetähtäyksissä. Juurruttamishankkeen päättymisen aikoihin taloustietojen keruu vuoden 2012 tiedoilla oli kesken ja kustannuslaskelmaa oli tehty yhteisen palvelukartan pohjalta.

Tyrnävä:

TUKEVA 3 -juurruttamishankkeen aikana ohjelmatyötä vetivät työparina sivistysjohtaja ja sosiaali- ja terveysjohtaja. Muut kunnan toimialat vastuutettiin poikkihallinnollisesti ja vastuuhenkilöt kokoontuivat säännöllisesti. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin nykytila oli kuvattu. Lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelut on koottu luokitellen ne kolmeen ryhmään: 0-6 -vuotiaat, 7-15 -vuotiaat ja 16–29 -vuotiaat. LNPO linkitetään jatkossa sähköiseen hyvinvointikertomukseen. Talousselvitys on liitetty hyvinvointikertomukseen.

2.1.3.6. Johtopäätökset

Kunnissa ohjelmatyön prosessi eteni jokaisessa kunnassa kunnan omalla tahdilla. Kaikissa seudun kunnissa oli samanaikaisesti menossa hyvinvointikertomustyö, mikä osittain hidasti, mutta toisaalta myös tuki ohjelmatyön tekemistä. Lasten, nuorten ja lapsiperheiden asioiden poikkitoiminnallinen pohtiminen toi sektorimalliseen toimintaan yhteisiä elementtejä. Eri toimijat ”löysivät” toisensa ja yhteistyö tiivistyi monella rintamalla. Kunnissa toisensa ”löytäneet” sosiaali- ja terveystoimi sekä sivistys- ja kulttuuritoimi alkoivat puhua yhteisistä lapsista ja lapsiperheistä, joka antoi pohjan lapsi- ja nuorisopolitiikan käynnistymiselle. Yhteinen ”kohdejoukko:” lapset, nuoret ja lapsiperheet, haastoi eri tahojen toimijoita yhteiseen tekemiseen.

Ohjelmatyössä painotettiin hankekauden aikana osallisuusteemaa ja hyvinvointi- ja taloustiedon tuotannon teemaa. Lasten ja nuorten palvelujen kustannusseuranta he-

rätti kiinnostusta myös kansallisella tasolla. Ohjelmatyön asiantuntija ja projektipäällikkö esittelivät eri tahoille järjestetyissä tilaisuuksissa seudulla käynnistettyä lapsiperhepalveluiden kustannus seurannan käytäntöä ja tuloksia.

Hyvinvointitiedon tuotannossa koettiin haasteelliseksi tietojärjestelmien taipumattomuus. Tietojärjestelmät eivät tuota vielä riittävän selkeästi analysoitavaa tietoa kehittämisen ja suunnittelun pohjaksi. Lisäksi toimijoilta puuttuu rakenteet käsitellä ja analysoida raportoitua tietoa. Tiedon hyödyntämisessä tulisi olla liikkeellä monella rintamalla samanaikaisesti. Ei riitä, että vain työntekijät kirjaavat asiakastapahtumat riittävän tarkasti. Kirjatut tiedot tulee myös analysoida ja esittää edelleen eteenpäin esim. päätöksenteon pohjaksi.

2.2. TOIMINTA JA TULOKSET KAINUUN OSAHANKKEESSA 1.10.2012–31.10.2013

2.2.1. Kainuun osahankkeen organisoituminen

Kainuun osahankkeen hallinnoijana toimi vuoden 2012 loppuun Kainuun maakuntakuntayhtymä ja 1.1.2013 alkaen Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä (Kainuun sote). Kainuun sote toteuttaa ja vastaa seitsemän kunnan alueella perusterveydenhuollosta, erikoissairaanhoidosta ja sosiaalipalveluista. Päivähoito ja perusopetus toteutetaan kunnissa itsenäisesti. Hankkeen käytännön toteutukseen osallistuivat sosiaali- ja terveystoimen lisäksi Kainuun kuntien sivistystoimialoilta peruskoulut (Hyrnsalmi, Kajaani, Kuhmo, Paltamo, Ristijärvi, Sotkamo ja Suomussalmi) sekä Kajaanin kaupungin koulutusliikelaitos (Kajaanin lukio ja Kainuun ammattiopisto). Kainuun osahankkeen vastuullinen johtaja oli Kainuun sote -kuntayhtymän kehittämisjohtaja Marita Pikkarainen.

Kainuun osahankkeen ohjausryhmä koostui alueen sivistystoimen, terveydenhuollon sekä osahankehallinnoijatahon edustajista. Ohjausryhmän tehtävinä oli mm. ohjata projektin toteuttamista, valvoa ja seurata hankkeen taloutta, raportointia ja käytännön juurtumista sekä antaa käyttöön jäsenten asiantuntemuksen ja verkostoja. Ohjausryhmä kokoontui neljä (4) kertaa juurruttamisvaiheen aikana. Kokoontumiskerrat löytyvät loppuraportin liitteestä 3.

2.2.2. ”Vanhempainkoulu4” (Vankkurit), murrosikäisten vanhempien vertaisryhmätoiminta yläkouluille

”Ihmettelyn välillä miksi vanhemmuus on niin haastavaa”

Kainuun osahankkeen tavoitteena oli TUKEVA 2:n aikana Kainuussa pilotoidun ”Vanhempainkoulu4”, eli Vankkurit -työmallin juurruttaminen Kainuun yläkouluihin. Vertaisryhmätoiminnan oli tarkoitus laajentua koskemaan useampia yläkouluja, ja että ryhmät toteutettaisiin sosiaali- ja terveystoimen ja koulutoimen yhteistyönä. Vankkurit -työmallin juurruttamistyö käynnistyi hyvin kainuulaisilla yläkouluilla. TUKEVA 2:n aikana käynnistynyt Sotkamon Vankkurit -ryhmä jatkoi kokoontumisiaan vielä helmikuulle 2013 saakka. Uusia Vankkurit -ryhmiä käynnistyi kevään aikana Kajaanissa ja Suomussalmella. Ryhmät toteutettiin yhteistyössä Mannerheimin Lastensuojeluliiton Kainuun piirin kanssa.

Vankkureissa jaettiin kokemuksia arkipäivästä iloiseen ja murheiseen. Vanhemmat toivat iltoihin aiheet ja asiat, joita yhdessä pohdittiin. Vankkureissa vanhemmat rohkaisivat ja innostivat toisiaan löytämään oman persoonallisen tavan toimia vanhempana.

Lapsen ja nuoren kasvamisessa yksi tärkeä etappi ja siirtymävaihe on murrosikä. Vanhempia askarruttivat mm. kotiintuloajat, nukkuminen, netti- ja vapaa-ajankäyttö, päihdekokeilut ym. Ryhmässä kuultiin muiden kokemuksia, saatiin tietoa ja lisäymmärrystä lapsen ja nuoren kasvuun ja kehittymiseen sekä voimaa omannäköiseen vanhemmuuteen. Vanhemmat keskustelivat Vankkureissa hyvin arkielämästä asioista, mm. oman lapsen itsetunnon tukemisesta, huolen heräämisestä arkipäivässä ja omasta roolista vanhempana. Vankkurit -vanhempainryhmien iltojen keskusteluaiheita olivat mm kodin tunnelmaston merkitys, jäämäkkyys ja rajat, nuoren hyvinvointi sekä perhesuhteiden muuttuminen. Vanhempainilloissa myös keskusteltiin nuoren rohkaisemisesta vastuuseen sekä vanhemman omasta jaksamisesta.

Suomussalmen Vankkurit -ryhmässä vieraili yläkoululla työskentelevä psykiatrinen sairaanhoitaja ”Miekkari”. Vanhemmat keskustelivat miekkarin kanssa mm. yläkouluun siirtymisen haasteista ja miekkarin tarjoamasta tuesta yläkouluun siirtymisen jälkeen. Miekkareiden työhön kuuluu mm. vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö nuoren asioissa sekä opettajien ja oppilashuoltotyöryhmän konsultointi. Miekkarit ovat organisoituneet Kainuun sote kuntayhtymän koulu- ja opiskelijaterveydenhuoltoon.

Miekkareiden tulo yläkouluihin on uusi ilmiö Kainuussa. Maaliskuussa 2013 käynnistyi Kajaanin ammattikorkeakoulun opinnäytetyöprosessi, joka tutkii yläkouluilla työskentelevien Miekkareiden työn tunnettavuutta Kainuussa. Opinnäytetyössä tutkitaan yläkoulujen Miekkareiden toimintaa Kainuussa 7-9 -luokkalaisten kokemana. Tavoitteena on saada mm. tietoa siitä, miten tutuksi oppilaat kokevat Miekkarin toiminnan omalla koululla, onko Miekkarin tuki tullut ajoissa, onko se ollut sopivaa ja jos ei, niillä millaista tukea nuori odottaa. Opinnäytetyön tilaaja on Kainuun Sote -kuntayhtymän opiskelija- ja terveydenhuolto. Opinnäytetyö valmistuu joulukuussa 2013. Tulokset ja kehittämissaihiot käsitellään koulu- ja opiskelijaterveydenhuollossa, yläkoulujen oppilashuoltoryhmissä ja vanhempainilloissa.

2.2.2.1 Vankkurit -ryhmien kokoontumiset ja niiden merkitys vanhemmille

”Tässä ryhmässä opin puhumaan enemmän tunteistani ja huomaamaan, että en ole yksin näiden huolieni kanssa”

Vankkurit -vanhempainryhmiin osallistui TUKEVA 2 ja 3 -hankkeiden aikana 26 vanhempaa. Vanhempien aktivoituminen vertaisryhmätoimintaan riippui paljon mm. kunkin koulun aktiivisuudesta toiminnan markkinoinnissa.

Kajaanin Lyseon Vankkurit -ryhmän kokoontumisten sisällöt olivat seuraavat:

1. Kokoontuminen. Esittely, ryhmäsopimus ja toiveet kokoontumisten sisällöille. Tunnekortit apuna vanhemman suhteessa omaan murrosikäiseen. Kotitehtävänä vahvuuskortit (www.pesapuu.fi/evaskori).

2. Tunneilmapiiri kotona. Kotitehtävän purku. Vanhempi tunnemyrskyn silmässä -harjoitukset ja Nuorten tunteet kuohuvat -monisteesta keskustelua (www.mll.fi). Kotitehtävänä tunnekortit.

3. Myönteistä vuorovaikutusta etsimässä. Kotitehtävän purku. Muistelutehtävä, jämäkkyys-monisteen läpikäynti (www.vahvistamo.fi) sekä Apua! Lapsestani tuli teini! -tehtävä. Kotitehtävänä ystävyys-teema.

4. Vastuunjakoa. Kotitehtävän purku. Vastuun portaat ja sorry letter -toiminta (www.kidsskills.org/fin/vastuunportaat) sekä keskustelua teemoista: elämän opettaminen, esimerkkinä oleminen sekä tietoinen käyttäytyminen. Kotitehtävänä myönteisen palautteen antaminen lapselle.

5. Nuoren itsenäistyminen. Pohdintaa nuoren itsenäistymisestä ja Mitä nuoren päässä liikkuu? -toiminta. Pesäpuu ry:n julkaisemat väittämä-kortit vanhemmuudesta. Kotitehtävänä kielteinen tunne, josta haluaa päästä eroon.

6. Hyvä minä! Kotitehtävän purku. Kehällä -moniste ja MLL:n kehittämä Omat tarpeet -osio. Lopuksi palaute ja kiitoskortit.

2.2.2.2. Arviointi

Vankkurit-ryhmien osallistujamäärien kirjaaminen ja palautekysely sekä -keskustelut kokoontumisten jälkeen olivat osa toiminnan arviointia. Vankkurit -vanhempainryhmiin osallistui TUKEVA 2 ja 3 -hankkeiden aikana 26 vanhempaa. Vanhempainryhmien aktivoituminen vertaisryhmätoimintaan riippui paljon mm. kunkin koulun aktiivisuudesta toiminnan markkinoinnissa. Keväällä 2013 Kajaanin ja Suomussalmen Vankkurit -ryhmiltä pyydettiin palautetta ”Täydennettävät lauseet” -kyselyn avulla. Vankkurit-ryhmien palautteista nousi esille mm. seuraavaa:

Minusta tuntuu, että tässä ryhmässä...

”on ollut helppo olla ja jakaa asioita, on hyvä ja avoin fiilis, huomaa, ettei ole yksin, on saanut olla aina oma itsensä ja että meillä on ollut hyvä henki, on aidosti jokainen halunnut olla ja saanut itselleen jotain vastauksia siihen, mitä on tullutkin hakemaan”

Mielenkiintoisinta ryhmässä on ollut...

”toisten tarinoiden kuuleminen, erilaiset kokemuksemme ja elämäntilanteet, miten erilaisia asioita samanikäisillä nuorilla on, se tosiasia, että ongelmia on kaikilla, kylläkin erilaisia, että asioista puhuminen auttaa”

Henkilökohtaisesti olen saanut...

”vinkkejä teini-ikäisen kasvattamiseen, kantavia voimia arkeen, en ole yksin näiden asioiden kanssa, tuntee kuuluvani tähän ryhmään, voimia koti – ja työjaksamiseen, varmistusta omille ajatuksille”

Ihmettelen välillä miksi...

”vanhemmuus on niin haastavaa, koen helpotkin asiat vaikeina, vertaistuki helpottaa, elämä on niin rankkaa vaikka kaikki puitteet on kunnossa, asiat ovat vaikeita ja välillä masentaakin... paljon on puuhaa töidenkin kanssa”

Tässä ryhmässä opin...

”puhumaan enemmän tunteistani, huomaamaan, että en ole yksin näiden huolieni kanssa, että kaikilla asioilla on myös hyvät puolensa vaikeuksista riippumatta, toisten suruja ja huolia ei voi nähdä ulospäin

Minua huolestuttaa tulevaisuudessa...

” pärjääminen äitinä/vanhempana, lasten pärjääminen elämässä, kuinka jaksan miten lapseni pärjäävät tässä hullussa maailmassa, jossa maalaisjärjellä ei ole mitään arvoa, lasten hyvinvointi, muutokset”

Ryhmän päätyttyä aion...

”kuunnella lapsiani tarkemmin, edelleen hakea vertaistukea vaikka lukemalla murrosikään, henkiseen kasvuun yms. liittyvää kirjallisuutta. Toivottavasti

ryhmämme jatkuisi, tsempata itseäni olemaan kuuntelevampi ja ymmärtäväisempi ÄITI”

Mikä oli antoisinta tässä ryhmässä? Mistä pidit eniten tässä ryhmässä?

”avoimuus, avoin ilmapiiri, on voinut kertoa asioistaan, niinkuin ne on ja jokainen on niin tehnytkin, yhdessäolo ja keskustelu, yhdessäolo antoi voimavaroja ja aina oli hyvä mieli illan jälkeen!

2.2.2.3. Johtopäätökset

Vankkurit -vanhempainryhmämalli on helppo ja yksinkertaisesti toteutettava menetelmä vanhempien tukemiseen sekä koulun ja kodin välisen yhteistyön kehittämiseen. Vanhemmat ovat tähän valmiita, mutta ovatko koulut? Onko oppilashuollon verkostoa aidosti hyödynnetty pyrittäessä edistämään vanhempien vertaistoimintaa ja sitä kautta koko perhettä?

Opetushallituksen vuonna 2011 ilmestyneessä Huomisen hyvinvointia – kehys oppilashuollon kehittämiseksi -julkaisussa esitetään pohdittavaksi mm. sitä, miten vanhemmat voivat tulla mukaan yhteistyöhön sekä miten turvataan kodin ja koulun yhteistyön vastavuoroisuus?

Kodin ja koulun yhteistyön kehittäminen on haaste, johon yksiselitteistä vastausta on vaikea löytää. Voisiko koulun oppilashuoltotyötä uudistaa ja samalla ennaltaehkäistä mahdollisia pulmatilanteita vanhempien vertaistoiminnan avulla? Vertaistoiminta ei kuitenkaan ole oppilashuollon oppaiden ja julkaisujen keskiössä puhuttaessa vanhemmuuden tukemisesta koulun taholta.

Kuntaliitto on kommentoinut uuden, valmisteilla olevan oppilashuoltolain luonnosta Opetusministeriölle. Kuntaliitto huomauttaa kommentissaan, että hyvien uusien tavoitteiden saavuttaminen edellyttää nykyistä enemmän vanhempien osallisuutta koulun toiminnassa ja lasten hyvinvoinnin edistäjänä. Tämä on Kuntaliiton mukaan jäänyt uudessa luonnoksessa vähäiseksi. Ilman vanhempien panosta tavoitteiden saavuttaminen jää puolittiehen.

Kuntaliitto pitää lakiluonnoksen puutteena sitä, että *painotuksia* vanhempien kanssa tehtävästä yhteistyöstä tai vanhempien kasvatustehtävän tukemisesta ei ole. Luonnoksessa vanhempien rooli ei näyttäyty riittävästi lastensa asiantuntijoina eikä siten myöskään voimavarana lapsen elämässä.

Vanhemmat kokivat vertaisryhmään kuulumisen voimaannuttavana ja toiminta toi vanhemmille kokemuksen riittävästä vanhemmuudesta. Vanhempien vertaistoiminnan kehittämiseen tarvitaan kuitenkin usean tahon yhteistyötä. Ei riitä, että toiminta vain mainitaan monissa yhteyksissä ja aihetta sivutaan usein kehitettäessä koulun toimintaa. Käytännön tasolla koulun rooli vanhempien yhteistoiminnan ja vertaisryhmien kehittämisessä on usein kuitenkin vain markkinoinnin ja tiedottamisen tasolla. Vanhempien aktivoituminen koulun sisällä tapahtuvaan vertaistoimintaan on hyvin paljon kiinni koulun asenteesta ja innokkuudesta sekä tahtotilasta ja resurssien suuntaamisesta. Asenteiden muokkaamiseen on löydyttävä yhteinen tahtotila tulevaisuudessa.

2.2.3. Nuoren psykososiaalisen polun toimintakäytännöt

2.2.3.1. Oppilashuollon kehittämisverkosto

Maakunnallinen oppilashuollon kehittämisverkosto aloitti toimintansa TUKEVA 2 -hankkeen aikana vuonna 2012. Verkosto kokoontui juurruttamishankkeen aikana viisi kertaa ja työskentelyyn osallistui mm. yläkoulujen rehtoreita, aineenopettajia, erityisopettajia, oppilashuollon henkilöstöä (mm. kuraattorit, kouluterveydenhoitajat, nuorten mielenterveystyöntekijät, koulupsykologit, opinto-ohjaajat) sekä lastensuojelun, nuorisotyön, perhetyön ja nuorisopsykiatrian työntekijöitä.

Nuoren psykososiaalisen tuen kehittämisverkostossa rakennettiin ja kuvattiin yläkouluikäisen nuoren tuen polku, lisättiin ammattilaisten osaamista ylisektorisessa yhteistyössä, lisättiin koulun ja sosiaali- ja terveystoimen työntekijöiden keskinäistä vuoropuhelua sekä vahvistettiin yhteisiä toiminta- ja työtapoja nuoria autettaessa. Tavoitteena oli että koululainen, perhe ja kasvuympäristö saisivat oikea-aikaisen ja riittävän hoidon ja tuen sitä tarvitessaan, koulutoimen ja sosiaali- ja terveystoimen ammattilaisten verkosto-osaaminen lisääntyisi, työnjako ja konsultaatiokäytännöt selkeytyisivät sekä sektorirajat ylittävä työskentely vahvistuisi.

Kuva 4. Nuoren psykososiaalisen tuen kehittämisen "helminauha".

TUKEVA 3 -juurruttamishankkeen tavoitteena oli myös TUKEVA 1 ja 2 -hankkeissa kehitetyn Tukeya-työotteen juurruttaminen oppilashuoltoon sekä maakunnallisten työpajapäivien järjestäminen oppilashuollon kehittämisverkoston jäsenille. Tukeya-työote on tarkoitettu kaikille lasten, nuorten ja lapsiperheiden kanssa työskenteleville henkilöille.

Tukeva -työote koostuu seuraavista kolmesta teemasta:

1. *Ennaltaehkäisyä ja varhaista huomaamista*

- asiakas tulee kuulluksi, työntekijä välittää työskentelyllään kunnioitusta, kiinnostusta ja myötätuntoa, työntekijät tuntevat ja käyttävät sovittuja havainnointi-, arviointi- ja seurantamenetelmiä ja tuntevat toistensa työkäytännöt

2. *Varhaista tukemista*

- perhe on ylisektorillisen työskentelyn lähtökohtana, koko perhettä kuullaan ja lähiverkoston ja vertaisryhmien voimavarat otetaan käyttöön
- huolen huomannut työntekijä on mukana prosessissa koko ajan, vältetään asiakkuuksien siirtämistä ja läheteitä yksiköstä toiseen, suositaan työparin mukaan kutsumista, tapauskohtaisia työryhmiä ja asiakkaan asioista puhumista asiakkaan kuullen
- seurataan ja arvioidaan prosessin etenemistä sekä toimitaan vastuullisesti, oikea-aikaisesti ja riittävän intensiivisesti

3. *Työntekijän jaksamista*

- hyvillä johtamiskäytännöillä, työntekijän osaamisen ylläpidolla ja työryhmien antamalla tuella turvataan työntekijän jaksaminen haasteellisessa työssä
- kehitetään moniammatillisia työnohjousmalleja

Tukeva-työotteeseen kuuluu huolen riittävän varhainen puheeksi ottaminen, huolen huomaajan mukana oleminen koko prosessin ajan, nuoren ja perheen huolen kuuleminen ja työskentelyn lähteminen nuoren ja perheen tarpeista ja motivaatiosta. Perheen muu verkosto selvitetään työskentelyn alkaessa, tarpeenmukainen verkosto kootaan ja työskentely tapahtuu työparin kanssa. Tukeva-työotteessa asiakasta tuetaan henkilökohtaiseen vastuuseen. Verkoston tehtävänä on laatia suunnitelma tuesta ja hoidosta, arvioida ja seurata tuen ja hoidon tarvetta sekä onnistumista.

Tukeva -työotteessa edetään moniammatillisen tiimin kokoamisesta työntekijöiden yhteiseen sitoutumiseen. Työntekijät koulutautuvat Tukeva-työotteen toimintaan sisältäkkseen työprosessin, jonka jälkeen yhteistä kehittämistyötä toteutetaan työyksiköissä.

2.2.3.2. *Tenetin koulun varhaisen tuen kehittäminen*

Sosiaalialan ylempi amk -tutkintoa suorittanut opiskelija Minna Piirainen aloitti nuoren psykososiaalisen tuen kehittämiseen liittyen opinnäytetyön TUKEVA 2 -hankkeen aikana. Opinnäytetyö toteutettiin Tenetin yläkoululla Sotkamossa. Opinnäytetyö valmistui syksyllä 2013.

Piiraisen opinnäytetyössä esitettiin mm. seuraavia johtopäätöksiä ja kehittämissuhteita:

Psykososiaalisen tuen käsitteen määrittely

Psykososiaalisen tuen käsitteen määrittely koettiin vaikeaksi, sillä oppilaan henkistä ja sosiaalista tukemista ei pystytty erottamaan oppilaan kokonaisvaltaisesta tukemisesta. Jos käsitettä käytetään koulussa, on se syytä määritellä tarkemmin.

Oppilashuoltoryhmän ja tukioppilaiden välisen yhteistyön kehittäminen

Tukioppilaat toivat esille oppilaan huolen aiheita muita tahoja konkreettisemmin. Eleet ja ilmeet, jotka ikätoveri huomaa, voivat viestiä siitä ”hiljaisesta huolesta”, mikä voi

jäädä koulun henkilökunnalta huomaamatta. Tukioppilaat kokivat oppilashuoltoryhmän etäiseksi, joten heidän keskinäistä tutustumista ja yhteistyötä kehittämällä voitaisiin mahdollisesti vahvistaa tukioppilaiden roolia tuen tarpeen tunnistamisessa ja huolen puheeksi ottamisessa.

Luokanvalvojen resurssien vahvistaminen

Luokanvalvojat kokivat välillä riittämättömyyden tunnetta oppilaan auttamiseksi. Opettajat hyötyivät kollegiaalisesta vertaistuesta, yhteistyöstä koulupsykologin / koulukuraattorin / psykiatrisen sairaanhoitajan kanssa, työparityöskentelystä ja työnohjauksesta, joten näitä resursseja vahvistamalla voitaisiin todennäköisesti edistää luokanvalvojen työssä jaksamista.

Oppilashuoltoryhmän ja opettajien välisten yhteistyömuotojen selkeyttäminen

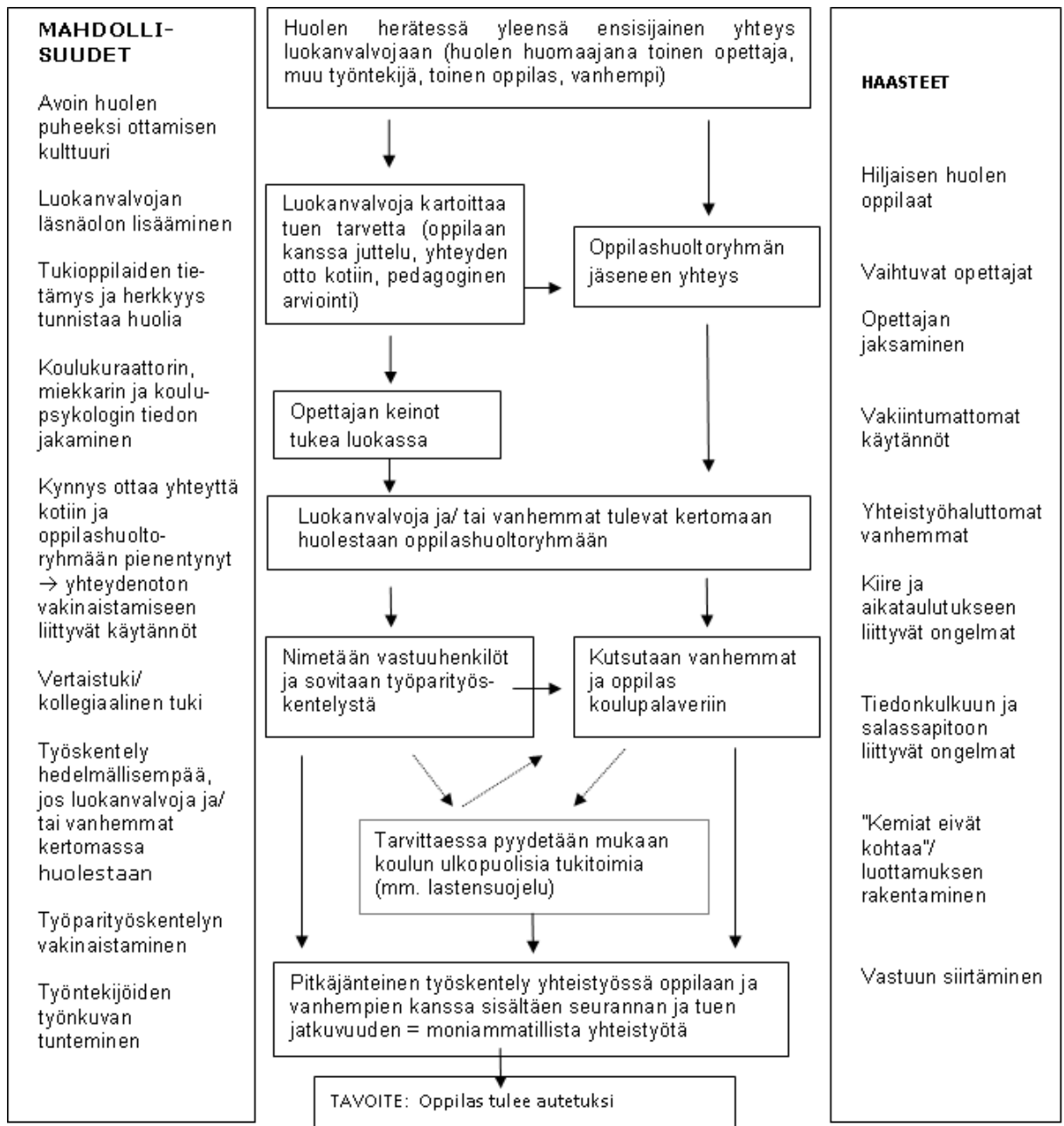
Varhaisen tuen järjestämisen prosessia voitaisiin täydentää sopimalla mm. tiedonkulkuun ja salassapitoon liittyvistä säännöistä ja menettelytavoista sekä vakiinnuttamalla yhteistyön muotoja ja -käytänteitä (esim. työparityöskentelystä vakiintunut käytäntö).

Luottamuksen rakentaminen oppilaan ja kodin kanssa tehtävässä yhteistyössä.

Onnistuneen yhteistyön rakentamisessa pidettiin tärkeänä luottamuksen syntymistä, mikä rakentui erityisesti avoimuuden ja keskinäisen tutustumisen ympärille. Kehittämishaasteena koulussa voitaisiin pohtia, kuinka avoimuutta ja tutuksi tulemistä perheiden kanssa voitaisiin edistää.

Moniammatillisen yhteistyön vahvistaminen

Yhteistyötä edesauttaviksi tekijöiksi nimettiin selkeiden pelisääntöjen luominen, luottamuksen rakentaminen, työntekijöiden työnkuvien tunteminen, tiedonkulun sujuvuus ja aito osallistuminen.

Kuva 5. Tenetin koulun varhaisen tukemisen prosessi yhteistyön näkökulmasta mahdollisuuksineen ja haasteineen. *Varhaisen tuen järjestämisen prosessi Tenetin koululla ja siihen liittyvät kehittämistarpeet.* (Vrt. Huhtasen 2007, 186 *Varhaisen puuttumisen toimintamallia.*)

2.2.3.3. Vierailut oppilashuoltoryhmissä

Tukeva-työotteen juurtumista ja käyttöönottoa aktivoitiin TUKEVA 3 -juurruttamishankkeen aikana toteutetuilla kouluvierailuilla. Kouluvierailujen aikana pohdittiin mm. sitä, miten saada keskustelu nuoren ja perheen toimijuutta tukevaksi ja miten sietää erilaisia näkökulmia, moniäänisyyttä ja ennakoimattomia käännteitä, joita keskusteluissa voi tulla esille. Kouluvierailujen teemat olivat 1) Oppilashuollon arviointi kouluyhteisössä, 2) Tukeva-työotteen juurruttaminen, 3) Työnkuvat ammattiryhmit-

täin, 4) Tuen helminauhan tarkastelu sekä 5) Tulevien koulutusten välittäminen henkilöstölle.

Oppilashuollon henkilöstölle jaettiin kouluvierailujen aikana Opetushallituksen vuonna 2011 julkaiseman ”Huomisen hyvinvointia, kehys oppilashuollon kehittämiseen” -oppaan arviointikysymykset, joiden avulla kouluilla voidaan jatkossa arvioida oppilashuoltotyön merkitystä ja onnistumista. Oppaan arviointikysymykset painottuvat kolmeen teemaan: 1) *Yhteisöllisyyden ylläpitäminen ja edistäminen*, 2) *Kokonaisvaltainen huolenpito jokaisesta oppilaasta ja* 3) *Vanhempien tukeminen koululaisten vanhempina*. Tarkemmat arviointikysymykset löytyvät julkaisusta, osoitteesta: http://www.oph.fi/julkaisut/2011/huomisen_hyvinvointia.

Tukeva-työote oli vahvasti esillä TUKEVA 2 -hankkeen oppilashuollon kehittämisverkostossa. TUKEVA 3 -juurruttamisvaiheen kouluvierailujen aikana oppilashuollon väkeä muistutettiin työotteen käytöstä koulun arjessa. Tukeva-työote edellyttää perehtyneisyyttä työotteeseen kuuluviin työskentelymenetelmiin ja -lähtökohtiin. Se on moniammatillista työpari- ja tiimityötä. Kouluilla on mahdollistettava työparityöskentely eri vastuualueeseen kuuluvien työntekijöiden kesken. Kustannukset, kirjaaminen ja vastuasiat on sovittava työskentelyn alkaessa.

TUKEVA 2 -hankkeen aikana kehittämisverkoston kokoontumisissa osallistujat työskentelivät mm. pienryhmissä, joissa laadittiin työnkuvat ammattiryhmittäin. Pienryhmissä työskentelivät mm. aineopettajat, kuraattorit, rehtorit, koulupsykologit, terveydenhoitajat, erityisopettajat, lastensuojelun sosiaalityöntekijät ym. Juurruttamishankkeessa tehtyjen kouluvierailujen aikana nämä yhteenvedot herättivät paljon keskustelua ja kiinnostusta työnkuvien tarkasteluun oman koulun oppilashuollon arjessa. Yhteenvedossa eri ammattiryhmät esittivät myös toiveita muille oppilaan psykososiaalisen tuen verkoston toimijoille yhteistyön tiivistämiseksi.

Kouluvierailujen aikana oppilashuollon väkeä rohkaistiin tarkastelemaan säännöllisesti nuoren psykososiaalisen helminauhan verkostoa ja muistutettiin siitä, että lapsi ja nuori saa oikeasti apua, kun meillä on:

- Rohkeutta huolen puheeksi ottamiseen, nuoren huolen kuulemiseen
- Tarpeenmukainen verkosto ja osaamista
- Oikea-aikaisuutta, nopeutta
- Koko perheen huomioimista
- Jatkuvuutta hoitoketjussa, mukana oloa, yhteistyötä
- Kunnioittava ja arvostava asenne
- Tiiviitä tapaamisia, kotikäyntejä, konkreettisia tekoja arjessa
- Henkilökohtaista vastuuta ja merkitystä hoitoketjussa

2.2.3.4. *Maakunnalliset työpajapäivät oppilashuoltoryhmille*

TUKEVA 2 -hankkeen lopuksi tehdyssä arviointikyselyssä kysyttiin oppilashuollon kehittämisverkoston osallistujilta verkoston merkitystä omaan työhön ja toiveita jatko-työskentelyyn TUKEVA 3 -juurruttamishankkeessa.

Suurin osa koki kehittämisverkoston annin hyvänä niin sisältöjen osalta kuin mahdollisuudesta hyödyntää opittuja asioita käytännössä. Erityisesti kahden viimeisen verkostopäivän anti sai kiitosta. Niihin oli kiteytyneesti koottu verkostotyöskentelyn tavoite ja tarkoitus. Kouluttajien osaamiseen oltiin pääosin tyytyväisiä, muutamat toivoivat

enemmän positiivista palautetta. Kehittämisen verkoston kokoontuminen moniammatillisesti, koko Kainuun kattavalta alueelta koettiin tärkeäksi. Verkoston heterogeenisyydestä (mm. työntekijöiden ammatillinen tausta, työkokemus, alueiden kirjo) johtuneeksi, että kokemukset kehittämispäivistä vaihtelivat paljon. Kehittämisen verkoston toimintaan olisi kaivattu vielä enemmän vuoropuhelua kokemuksista ja aidoista asiakastilanteista.

Tukeva-työote näyttäytyi melko hyvin työntekijöiden työssä. Yli puolet vastaajista oli sitä mieltä, että Tukeva-työotetta on paljon esillä tuen prosessissa. Kehittämistä näyttäisi olevan siinä, että huolen huomaaja olisi mukana tuen prosessissa alusta loppuun saakka ja että työparityöskentelyä vahvistettaisiin. Toimijat toivoivat oppilashuolto-ryhmän toimintaan selkeitä ja yhtenäisiä toimintamalleja. Myös nuorille suunnattua päihdetyötä ja välineitä vanhempien kanssa työskentelyyn toivottiin lisää.

Kun kehittämisen verkoston osallistujilta kysyttiin odotuksia TUKEVA 3 -juurruttamishankkeessa tehtävään juurruttamistyöhön, nousi vastauksista esiin seuraavia kommentteja:

Millaista jatkotyöskentelyä toivot kehittämissä verkostossa?

"Tapaamisia ensi talven aikana, vaikka 2-3 kertaa. Hyviä kokemuksia muualta Suomesta."

"Kokoontumisia esim. 1 krt/v, jolloin voisi vaihtaa kuulumisia asian äärellä."

"Päihdetyötä, mihin nuoria ohjataan oikeasti, jos huomaa alkoholin käytön lisääntyneen nuoren arjessa."

"Koulukohtaista, koko oh-työn tekijöiden kanssa."

"Verkoston tapaamisia, vaikka harvemminkin kuin tässä yht. päivittämistä ja keskustelua ajankohtaisista aiheista."

"Lasten ja nuorten vanhempien kanssa työskentelyyn liittyvää tieto-taitoa."

"Verkoston kokoontumisia tietyin väliajoin."

"OHR -toimintaan pitäisi saada selkeät työskentelymallit ja yhtenäiset ja lainmukaiset toimintaohjeet."

"Samanlaista moniammatillista yhteistyötä. Eli, ystävyyttä ja avunantoa."

Näihin toiveisiin ja haasteisiin pyrittiin juurruttamishankkeessa vastaamaan, ja työpaja- ja koulutuspäiviä järjestettiin monipuolisesti juurruttamishankkeen alusta alkaen. Työpajoissa tarjottiin uusia menetelmiä nuoren psykososiaalisen tuen varmistamiseksi koulun arjessa sekä pyrittiin lisäämään ammattilaisten osaamista ylisektorisessa yhteistyössä, lisäämään koulun ja sosiaali- ja terveystoimen työntekijöiden keskinäistä vuoropuhelua sekä vahvistamaan yhteisiä toiminta- ja työtapoja nuoria autettaessa. Työpajoihin osallistui yhteensä 230 hlö.

TUKEVA 3 -juurruttamishankkeen aikana toteutettiin työpaja- ja koulutuspäiviä seuraavasti:

- Nuoren neuropsykiatrinen kuntoutus (häiriön vaikutus arkeen ja toimintakykyyn sekä hoidon ja kuntoutuksen perusteet), psykiatrian erikoislääkäri Asko Niemelä, Wellmind Terveys Oy, 31.10.2012
- Työrauhaa kaikille -menetelmä (menetelmän periaatteet ja toteutustavat), Tiina Kiiski, KM, EO, Niilo Mäki Instituutti, 7.-8.11.2012
- Lapset puheeksi -menetelmän juurruttaminen oppilashuollon työkaluksi, ET, Toimiva lapsi&perhe -menetelmien kouluttaja, osastonhoitaja, TtM -opiskelija Matti Parviainen, 15.11.2012 – 25.3.2013
- Seksuaali- ja päihdekasvatus (nuoren päihdekasvatus ja seksuaalikasvatus

- koulussa), yhteisövalmentaja Outi Hedemäki, valtakunnallinen Työpajayhdistys, Helsinki ja seksuaalipedagogi Sanna Lanki, Kajaani 25.2.2013
- Friends-ohjelman ohjaajakoulutus (ahdistusta ja masennusta ennaltaehkäisevä sekä mielenterveyttä edistävä ohjelma), Inari Immonen, Aseman Lapset ry. 28.2.2013
 - Voimaneidot-ryhmänohjaajakoulutus (työkaluja nuorten tyttöjen aggressioiden haltuunotoissa), Tiina Honkonen, Suomen Setlementtiliitto, 4.-5.4.2013
 - Nuoren neuropsykiatrisen kuntoutus II (yläasteikäisen nuoren neuropsykiatrisen kuntoutuksen elementit), psykiatrian erikoislääkäri Asko Niemelä, Wellmind Terveys Oy, 17.4.2013
 - Särkyvä mieli -seminaari (lasten ja nuorten psyykinen oireilu – tietoa ja työkaluja), kohderyhmänä oppilashuollon, oppilaitosten ja varhaiskasvatuksen henkilöstö sekä lasten ja nuorten kanssa työskentelevä sosiaali- ja terveystoimen, nuorisotoimien ja järjestöjen henkilöstö, 18.9.2013
 - Voimaneidot -jatkokoulutus (minä ryhmäohjaajana), projektipäällikkö Aikku Eskelinen, TUKEVA 3 -juurruttamishanke 1.10.2013

2.2.3.5. Yhteiset nuoret -työryhmät

Kajaanissa TUKEVA 2 -hankkeen aikana jatkunut ”Yhteiset nuoret” -työryhmätyöskentely laajentui TUKEVA 3 -juurruttamishankkeen aikana Sotkamoon ja Suomussalmelle. Yhteiset nuoret -työryhmät kokosivat yhteen suuren määrän kainuulaisten nuorten parissa työskenteleviä toimijoita. Kaikille kiinnostuneille avoimet ryhmät kokoontuivat yhteisen tiedon, kokemusten ja ajankohtaisten kysymysten pariin. Yhteiset nuoret -työryhmien koollekutsujana toimi osahankkeen projektipäällikkö yhteistyössä kuntien nuorisotoimien kanssa. Yhteiset nuoret -ryhmien tavoitteena oli koota nuorten parissa työskenteleviä yhteisen tiedon ja kokemusten äärelle ja löytää uusia yhteistyön muotoja. Moniammatillinen ryhmä kokoontui säännöllisesti ajankohtaisten kysymysten pariin. Ryhmässä saatiin tietoa muista toimijoista ja tuotiin omaa osaamista muiden käyttöön.

Työryhmän kokoontumisten sisällöt käsitteivät nuoren arkea monipuolisesti. Kokouksissa käsiteltiin:

- Lapsiperheiden ja nuorten päihdepalvelumallin kehittäminen Kainuussa
- Nuoret ja asunnottomuus. Vieraana EVS koordinaattori Petri Karhu Iisalmen Nuorison Tuki ry:stä
- Nuorten yhteiskuntatakuu - Mitä? Missä? Milloin?
- Nuorten tukihenkilötoiminta Kajaanissa – kuka kouluttaa, kuka välittää ja kenelle?
- Mitä on etsivä nettityö?
- Eriyisen tuen tarpeessa olevien lasten ja nuorten ryhmätoiminta
- Versova puu ry. esittäytyy. Versova Puu ry järjestää kainuulaisille nuorille elokuvatoimintaa yhteistyössä Sotkamon seurakunnan nuorisotyön kanssa
- TE-toimiston rooli nuoren ohjauksessa
- Nuorten elinolot 2012. Tarkastelussa Allianssin julkaisu "Nuorista Suomessa. Tietoa nuorista, heidän asemastaan, elinoloistaan ja nuorisotyöstä 2012". Tiedot julkaisuun on koottu syyskuussa 2012. Käsitteilyssä olivat mm. Nuoret kotitaloudet, terveys, vapaa-aika, koulutus ja työllisyys, väkivalta ja rikollisuus sekä nuoret ja vaikuttaminen

- TE-toimiston alueverkkouudistus sekä nuorisotakuu. Vieraana palvelujohtaja Kati Kemppainen TE-toimistosta.
- Poliisin katsaus Kajaanin ja Suomussalmen huumetilanteesta
- Lasten ja nuorten kesätoiminta 2013
- Pelastakaa lapset ry:n Eväitä elämälle -ohjelman esittely
- Lastensuojelun työkalut
- Nuorten seksuaalikasvatus. Vieraana psykoterapeutti ja seksuaaliterapeutti Pauliina Hälinen

Yhteiset nuoret -työryhmän kokoontumisissa oli osallistujia mm. kuntien ja Kajaanin kaupungin nuorisotyöstä, sosiaalitoimesta, työvoimapalveluista, hankkeista, seurakunnasta, eri vapaaehtoisjärjestöistä sekä kouluista ja oppilaitoksista. Hankkeen projektipäällikkö laati kokoontumisen kutsut, asialistat, johti puhetta ja teki muistion. Kaikkiin Yhteiset nuoret -työryhmiin osallistui juurruttamishankkeen aikana yhteensä 233 eri sektoreilla toimivaa nuorisotyön ammattilaista. Yhteiset nuoret -ryhmätoiminta oli esiteltävänä Spartak Kajaani ry:n Respekti-hankkeen päätösseminaarissa marraskuussa. Kolmivuotinen Respekti-hanke eli Nuorten ammatinvalintaan ohjaava toiminta Kainuussa on auttanut kainuulaisia nuoria etsimään oman polkunsu elämässä. Spartak ry on ollut yksi aktiivisimmista Yhteiset nuoret -työryhmätyöskentelyyn osallistuneista tahoista TUKEVA 3 -juurruttamishankkeen aikana.

Lisäksi TUKEVA 3 -juurruttamishanke oli mukana järjestämässä, Suomussalmen Yhteiset nuoret -ryhmän kanssa *Sano ei päihteille – sano ei käyttäjälle* -keskusteluilta Teatteri Retikassa helmikuussa. Keskusteluilta osallistui 170 kuntalaista.

2.2.3.6. Arviointi

Keväällä 2013 toteutettiin kaikille Yhteiset nuoret -työryhmille suunnattu arviointikysely. Työryhmien jäsenet vastasivat Dr. Max Peberdyn kehittämän arviointityökalun avulla ryhmän onnistumista tehtävässään. Arviointikysely koostui kysymyksistä: 1) Teimmeko, mitä lupasimme? - toiminnot, 2) Saimmeko aikaan muutosta? - vaikuttavuus ja 3) Teimmeko oikeita asioita? - strateginen taso. Arviointikysely lähetettiin sähköpostina työryhmien jäsenille. Vastauksia palautettiin yhteensä 24 kpl.

Kyselyyn vastanneet olivat yksimielisiä siitä, että tavoitteet on saavutettu. Tärkeimmäksi onnistumiseksi koettiin tiedon lisääntyminen, uusiin toimijoihin tutustuminen ja verkoston laajeneminen. Vastauksissa tuli esille myös se, että ryhmän avulla on tullut uusia ideoita omaan työhön ja käsiteltävät aiheet ovat olleet ajankohtaisia ja kiinnostavia. Monet olivat myös markkinoineet ryhmää omassa verkostossa. Eräs vastaajista otti esille myös jokaisen ryhmäläisen oman vastuun siitä, miten kukin hyödyntää ryhmää omassa työssään. Lähes kaikki vastaajat olivat tyytyväisiä kokoontumisaikoihin ja -paikkoihin. Jonkin verran toivottiin myös vaihtelua kokoontumispaikkoihin, mm. Suomussalmen ryhmässä. Yhteiset nuoret -työryhmän kokoontuivat työpäivän aikana, jotta mahdollisimman moni toimija pääsisi mukaan.

Teimmeko mitä lupasimme?

”Ryhmä on mielestäni toiminut erittäin aktiivisesti ja innovatiivisesti. Moniammatillisuus on ollut keskiössä eri teemojen kautta. Teemat ovat olleet ajankohtaisia ja kiinnostavia. Rento ilmapiiri keskustelun ja ajatusten vaihtoon näinkin suuressa ryhmässä on ratkaisevan tärkeä, mistä kiitos”

"Mielestäni alkuperäinen tavoite on saavutettu. Itselle kokoontumiset ovat mahdollisaneet vapaamuotoisen tutustumisen alan toimijoiden kanssa ja auttanut ratkomaan omassa työssä eteen tulleita ongelmia. Olen saanut luotua kontakteja ja toisaalta itse ehdottamalla käsiteltäviä aiheita olen saanut laajaa näkökulmaa erilaisiin asioihin jotka ovat olleet minulle tärkeitä ja ajankohtaisia."

Yhteiset nuoret -työryhmätyöskentelyn tuomat muutokset osallistujien työhön olivat ennen kaikkea tiedon lisääntyminen ja sen kautta osaamisen lisääntyminen. Ryhmä koettiin myös oman ajattelun "ravisteluna" sekä laajentumisena ja sen kautta muutoksena omassa työskentelytavassa. Osa vastaajista pohti, että työryhmällä saisi olla enemmän painoarvoa. Ryhmät eivät ole virallisesti nimettyjä, eikä ryhmiltä ole ilmestynyt kannanottoja em. toimintakauden aikana. Eräs vastaajista toivoi ryhmään myös kunnan ja kaupungin päättäjiä, jotta heille aukeaisi paremmin ne realiteetit, joissa toimija "painivat".

Saimmeko aikaan muutosta?

"Tieto on lisääntynyt. Oma ajattelu on laajentunut. Vaikutusta omaan työhön on ollut. Oma tapani työskennellä on sellainen, että itse tapaamisissa olen aktiivinen ja on joi-takin soittoja tullut tapaamisen jälkeen ja yhteistyötä on viritelty."

" Olen saanut paljon uutta ja päivitettyä tietoa nuoren elämään liittyvistä ja vaikuttavista asioista, organisaatioista ja mahdollisuuksista. Koen toiminnan tukevan nuorten hyvinvointia paikallisesti ja arkisesti."

Vastaajat olivat pääsoin tyytyväisiä työryhmissä valittuihin teemoihin, joka johtui osaltaan siitä, että jokainen Yhteiset nuoret -ryhmä suunnitteli itse kokoontumisten aiheet ja sopivat alustajien kutsumisesta. Aiheet olivat tarpeellisia, ajankohtaisia ja yhteiskunnallisten muutosten vuoksi samatkin aiheet oli tärkeää ottaa käsittelyyn säännöllisin väliajoin. Vastaajat yllättyivät ryhmien runsaasta osanotosta, joskin vastuita toimintakentässä on vaikea hahmottaa. Ryhmät olivat monipuolisia ja kolmannen sektorin aktiivisuus oli positiivinen yllätys.

Teimmekö oikeita asioita?

"Mielestäni ryhmässä käsitellyt aiheet ovat olleet hyviä ja asiantuntijat, jotka ovat olleet alustamassa keskustelua, ovat olleet erinomaisia. Kiitos Aikku ☺"

"On saanut tukea omalle pyrkimykselle muuttaa työtä verkostopainotteisemmaksi. Varmaan on muotoutunut vähitellen eri toimijoissa yhteistä näkemystä siitä, mitä kohti nuorisotyötä ja nuorten kanssa tehtävää työtä kannattaa viedä. Lehtijuttujen ja Ei päihteille –tapahtuman myötä työ tuli varmaan vähän näkyvämmäksi myös yleisesti."

Mitä yllätyksiä koit Yhteisissä nuorissa?

"Toimijoiden runsaus, kokonaiskuva vaikea hahmottaa; kenelle kuuluu vastuu esim. yhteiskuntatakuun toteutumisessa."

"Kiva, kun ryhmä on laajentunut ja se elää koko ajan. Dynaaminen ilmiö"

"Kolmannen sektorin toimijoiden määrä ja aktiivisuus positiivinen yllätys. Työryhmän vapaamuotoisuus tuntunut hyvältä – lisää innovatiivisuutta."

Mitä muuta haluat sanoa?

"Tällaista ryhmää tarvitaan ja toivottavasti se edelleen jatkaa kokoontumisiaan, vaikka taustalla oleva hanke loppuu."

"Hienosti oli koolle saapunut todella laaja-alainen joukko toimijoita, tällaiselle foorumille on tarve."

"Kiitos perusteellisesta, innostuneesta ja rennosta asenteesta vaikeassa työtehtävässä!"

"Hyvin toimivia kokoontumisia olisi jatkettava ja kehitettävä vielä eteenpäin."

2.2.3.7. Johtopäätökset

TUKEVA 2 -hankkeessa vuonna 2012 oppilashuollon kehittämistyöryhmään osallistuneille toteutettu Webropol-kysely antoi eväitä juurruttamishankkeen toteutukseen. Vastauksissa toivottiin säännöllisesti järjestettäviä moniammatillisen verkoston kokoontumisia, missä eri toimijoilla olisi mahdollisuus vaihtaa kuulumisia ja jakaa kokemuksia. Muutamissa vastauksissa toivottiin myös oppilashuoltoryhmän toimintaan selkeitä ja yhtenäisiä toimintamalleja sekä koulukohtaista työskentelyä. Lisäksi yksi toivoi lisää välineitä lasten ja nuorten vanhempien kanssa työskentelyyn.

Nuoren psykososiaalisen tuen kehittämisverkoston työskentely TUKEVA 2 ja 3 -hankkeiden aikana avasi paljon uusia verkostoja ja pyrki tarjoamaan nuoren ja perheen tarpeita vastaavia ja koulun oppilashuoltotyötä parhaalla mahdollisella tavalla tukevia menetelmiä koulun arkeen.

Osallistuminen kehittämisverkoston työpajoihin oli TUKEVA 2 -hankkeen aikana kiitettävää ja kuntien sivistystoimet sitoutuivat kehittämistyöhön. Juurruttamisvaiheen aikana kuntien säästöpaineeet johtivat mm. siihen, että opettajien sijaisjärjestelyt ontuivat etenkin kajaanilaisilla kouluilla huomattavasti. Tämä tosiseikka johti siihen, että mm. aineopettajien osallistumisen työpajoihin väheni selkeästi. Siitä huolimatta työpajoihin osallistui tyydyttävästi oppilashuollon verkostoa ja osallistujat sitoutuivat perehdyttämään oman koulun verkostoa menetelmien käyttöön.

Tukeva-työotteen käytön laajuutta oppilashuoltotyössä kartoitettiin syyskuussa 2013 järjestetyssä hankkeen Särkyvä mieli -loppuseminaarin työpajapalautteiden muodossa. Palautteissa kävi ilmi, että Tukeva-työote on käytössä oppilashuoltoryhmissä vaihtelevasti. Kommentteissa kävi myös ilmi, että Tukeva-työotteen kaltainen työskentelytapa on tuttu ja helposti toteutettavissa.

Toimintakäytäntöjen juurtumista on seurattu keräämällä palautetta ja tietoa työntekijäryhmiltä, työpajoihin ja kehittämiseen osallistuneilta työntekijöiltä ja muilta hankkeessa mukana olleilta.

Kaikkiin Yhteiset nuoret -työryhmiin on osallistunut yhteensä 115 eri sektoreilla toimivaa nuorisotyön ammattilaista. Suomussalmen Yhteiset nuoret -työryhmän organisoimassa Sano ei päihteille -illassa oli 170 osallistujaa.

Heti juurruttamishankkeen alkuvaiheessa Yhteiset nuoret -ryhmien hankkeen jälkeinen "elämä" turvattiin alueellisilla sitoumuksilla. Kajaanissa ryhmän koollekutsumista vastaa jatkossa Spartak ry:n hallinnoima PopRock -hanke, Sotkamossa ja Suomussalmella kuntien nuorisotoimet.

2.2.4. Muu toiminta

2.2.4.1. Kainuun osahankkeen itsearviointi

TUKEVA 3 -juurruttamishankkeen sisäinen itsearviointi toteutettiin helmikuussa 2013 ja elokuussa 2013. Tupu Holman kehittämä pikaitsearviointi -työkalu oli helppo ja käyttökelpoinen tapa tarkistaa projektin käytännön etenemistä. Työkalu toimi tarkistuslistana, jonka avulla nähtiin, miten projektin eri osa-alueilla tapahtuu muutosta, hyvin toimivia ja parannusta vaativia kohtia. Se oli selkeä käyttää ilman isoja ennakkovalmisteluja tai esiselvityksiä. Arviointi pohjautui toimintasuunnitelman tavoitteisiin ja toimintaympäristön tarkasteluun. Helmikuun ja elokuun arviointiin osallistui hankkeen projektipäällikkö ja projektisihteeri. Kokonaistoimintaa on arvioitu myös päiväkirjojen, pöytäkirjojen, muistioiden, kirjeenvaihdon ja säännöllisen raportoinnin avulla.

Itsearviointiin mukaan hankkeessa onnistuttiin *selkeiden ja konkreettisten tavoitteiden* asettamisessa, jotka oli helppo siirtää toteutusvaiheen prosesseihin. Yhteiset nuoret -työryhmätyöskentelyn, kehittämisverkoston ja Vankkurit vanhempainryhmien kautta toimintaympäristöstä saatiin ajankohtaista tietoa, jota hyödynnettiin juurruttamistyössä. Yhteiset nuoret -työryhmien *käynnistyminen myös muilla paikkakunnilla* kuin Kajaanissa oli positiivinen ja yllättävä onnistuminen. *Kuntien nuorisotoimet sitoutuivat* Yhteiset nuoret -työryhmätoiminnan jatkamiseen hankkeen päättymisen jälkeen. Hankkeen *ohjausryhmän kokoonpanon* onnistuminen näkyi ryhmän aktiivisuudessa sekä osallistumisena toiminnan suunnitteluun. Lisäksi toiminnasta *tiedottaminen* on ollut säännöllistä ja tarpeenmukaista ja mm. hankkeen järjestämien tapahtumien tiedottaminen eteenpäin oli vahvaa.

Hankkeen aikana haasteeksi nousi oli mm. *oppilashuollon henkilöstön*, etenkin aineenopettajien vähäinen osallistumisen toimintaan. Syynä tähän oli Kajaanin koulujen sijaisjärjestelyiden haasteet kevään 2013 aikana. Toimintamallien juurruttamisessa *toimintaympäristön ja odotusten sekä muutosten ennakointi* oli vaikeaa juurrutustyön läpiviennissä. *Vankkurit -vanhempainryhmätoiminta* ei juurtunut tavoitteiden mukaisesti. Vastuutahoa toimintamallin jatkumiseksi ei löytynyt hankkeen päättymisen jälkeen.

2.2.4.2. Johtopäätökset

Kainuun osahankkeessa jatkettiin Kaste-ohjelman tavoitteiden viitoittamalla tiellä. Nuoren tuen ja hoidon prosessin kehittäminen aloitettiin syksyllä TUKEVA 2 -hankkeessa pikkulapsiperheiden palvelujen kehittämisestä saatuihin kokemuksiin tukeutuen. Nuorten psykososiaalisen tuen hankeosioissa jatkettiin murrosikäisten lasten vanhempien vertaisryhmämallin juurruttamista. Lisäksi hankkeessa tarjottiin yläkoululaisen psykososiaalisen tuen kehittämisverkostolle työpajoja, joissa opetustoitimen ja sosiaali- ja terveystoimen toimijat saivat uusia menetelmiä koulun arkityöhön. Yhteiset nuoret -työryhmä jatkoi hyväksi koettuja moniammatillisia tapaamisia, joihin osallistui suuri joukko nuorten parissa toimivia tahoja. Yksi yläkoulu otti haasteekseen oman oppilashuollon sisällön kehittämisen ja kehittämistä valmistui opinnäytetyö. Kokonaisuutena juurruttamisvaiheen hankekausi oli onnistunut ja juurruttamistyötä tehtiin monipuolisesti. Kehittämistyön tavoitteet koettiin kohderyhmien kannalta tärkeiksi ja hanketyö käytännönläheiseksi ja konkreettiseksi.

Kainuun hanketyön kohdalla juurtumisen haasteet tulivat selkeästi näkyviksi hankkeen aikana. Toimintamallien juurtumista ehkäisee resurssien puute. Kuten jo aiemmin mainittiin, mm. Vankkuritoiminnan kehittäminen osaksi koulun arkea olisi edellyttänyt uudenlaista ajattelua resurssien suuntaamisessa ja uusien yhteistyökumppaneiden etsimisessä toimintamallin kehittämiseksi. Toiminnan vaikuttavuuden tutkiminen vaatii aikaa ja sinnikkyyttä. Vaikuttavuus näkyy vasta vuosien päästä, mikä tekee merkityksen osoittamisesta haasteellista. Resurssien ja toiminnan merkityksen osoittamisen lisäksi esimiesten tuki on juurruttamisen kannalta keskeistä. Erityisesti koulujen ylimmän johdon tulee tukea tarvittavia priorisointeja ja varmistaa riittävän resurssin.

Juuruttamisen suurin haaste on yleensä toimintamallien merkityksen osoittaminen päättäjille. Vain siten voidaan varmistaa kehittämis- ja juurruttamistoimintaan tarvittavat resurssit. Se on keskeinen edellytys sille, että kehittämishankkeissa testatut uudet toimintamallit saadaan mukaan arkityöhön ja osaksi oppilashuollon ja kuntien nuorisotoimien perustoimintaa.

2.3. TOIMINTA JA TULOKSET OULUNKAAREN OSAHANKKEESSA 1.10.2012–31.10.2013

2.3.1. Oulunkaaren osahankkeen organisoituminen

Oulunkaaren osahankkeeseen osallistuivat kuntayhtymän viidestä jäsenkunnasta Pohjois-Pohjanmaan maakunnassa sijaitsevat: Ii, Utajärvi, Pudasjärvi ja Vaala. Lapsi- ja sijaitseva jäsenkunta Simo ei ollut Oulunkaaren osahankkeessa mukana.

Hankkeen vastuuhenkilö kuntayhtymässä oli sosiaalihoitaja Hilka Karttunen. Projektipäällikkönä toimi osa-aikaisesti neuvolapalvelujen esimies Anne Leppälä-Hast, jonka tehtävänä oli koko hankkeen toteutumisesta vastaamisen lisäksi etäperhevalmennuksen kehittämisosio. Vanhempainkoulutoimintamallin projektityöntekijänä toimi osa-aikaisesti sosiaaliohjaaja Anne Smedlund Iistä. Raskausajan kotikäynti -toimintamallin osa-aikaisena projektityöntekijänä oli puolestaan kättilö Marja Kaurala Vaalasta.

Hankkeen ohjausryhmä kokoontui hankkeen aikana kaksi kertaa, joista ensimmäinen kokous oli sähköpostikokous ja käsitteli pääasiassa väliraportointia ja maksatusta. Toisen kokouksen pääaiheena oli arvioida hankkeen toteutumista ja käsitellä hankkeen päättymiseen liittyvät asiakirjat. Ohjausryhmä koostui jäsenkuntien ja kuntayhtymän eri alojen ammattihenkilöistä; sosiaali- ja terveyspalveluista, varhaiskasvatuspalveluista ja vapaa-aikapalveluista.

2.3.2. Raskausajan ennakoivat moniammatilliset kotikäynnit

TUKEVA 2 -hankkeen aikana Oulunkaaren kuntayhtymässä, Utajärvi-Vaalan palvelualueen pilottina oli Oulun seudulla TUKEVA 1 -hankkeen aikana pilotoituun Raskausajan tuen polku -pilottiin pohjautuva Raskausajan moniammatilliset ennakoivat kotikäynnit - pilotti. Toimintamallin pilotointi pohjautui valtioneuvoston asetukseen neuvo-

latoiminnasta, joka edellyttää molempien vanhempien huomioimista neuvolan asiakaina.

Kotikäyntimallin juurrutuksen tavoitteena oli laajentaa toimintamalli kaikkiin Oulunkaaren neuvoloihin yhteistyössä muiden palvelualueiden kanssa (perhepalvelut, terveysterveystyö) vuoden 2013 aikana. Valtio-neuvoston asetus (Vna 380/2009) määrää, että kuntien on järjestettävä neuvoloissa laajoja terveystarkastuksia, jotka muodostuvat osista: voimavarakyselyn käyttö, väkivaltakyselyn käyttö naisille, puolisolle tehtävä terveydentilan arvio, työparityöskentely sekä raskaudenaikainen kotikäynti.

Toimintamallin juurruttaminen käynnistyi helmikuussa 2013, jolloin vaalalainen projektityöntekijä aloitti hankkeessa 10 % työpanoksella. Työ käynnistyi juurrutuksen suunnittelulla, toimimallista tiedottamisella ja olemassa olevien työntekijäresurssien kartoittamisella. Selvitystyössä havaittiin, että kuntayhtymän jäsenkuntien toisistaan suurestikin poikkeavat syntyvyyden määrät asettavat haasteita toimintamallin samantasoiselle ja -aikaiselle käyttöönnotolle.

Osahankkeen kunnista Utajärvellä ja Vaalassa syntyvyys on matala, 20–40 lasta vuodessa ja työntekijöiden nykyinen resursointi toimintamallin toteuttamiseksi on kohtuullisen hyvä. Molemmissa kunnissa toimintamalli onkin juurtunut osaksi arkityötä neuvolan ja perhetyön tai lapsiperheiden kotipalvelutyön yhteistyönä ja tulee jatkuamaan sellaisenaan.

Alueen suuremman syntyvyyden kunnista Pudasjärvellä syntyy 80–90 lasta vuodessa, lissä noin 150. Pudasjärvellä äitiysneuvolatyötä tekee yksi terveydenhoitaja-kätilö. Pudasjärvellä erityistä haastetta kotikäynteihin tuovat pitkät välimatkat. Kaupungin keskustassa sijaitsevasta neuvolasta on matkaa etäisimpiin kyliin kymmeniä kilometrejä, jopa 100 kilometriä. Kaikkiin perheisiin toteutetaan välimatkasta riippumatta synnytyksen jälkeinen kotikäynti. Hankkeen aikana raskausajan ennakoivat kotikäynnit keskittyivät Pudasjärvellä niihin perheisiin, joissa oli erityistä huolen aiheita ja lisätuen tarvetta. Ennakoivien kotikäyntien toimintamallin laajentaminen ensimmäistä lasta odottaviin perheisiin oli juurruttamishankkeen päättyessä työn alla. Näitä perheitä Pudasjärvellä on noin 20 vuodessa. Terveystyöntekijän työpariksi ennakoiville kotikäynneille on suunniteltu perhetyöntekijää.

lissä äitiysneuvolatyötä tekee kolme terveydenhoitajaa, joilla työhön kuuluu myös lastenneuvola- ja perhesuunnittelutyö. Kotikäyntejä tehdään moniammatillisesti huoli-perheisiin. Tavoitteena on käynnistää raskausajan ennakoivat moniammatilliset kotikäynnit vuoden 2014 alusta ensimmäistä lasta odottaviin perheisiin. Näitä perheitä lissä on vuosittain noin 40.

Hankkeessa otettiin käyttöön myös sähköinen voimavaralomake. Lomake on asiakkaiden käytettävissä www.oulunkaarenomahoito.fi -palvelussa, joka toimii salatussa yhteydessä. Näin asiakkaat voivat valita lomakkeen täytettäväksi joko paperisena tai sähköisenä. Lomake toimii kotikäynnillä keskustelun pohjana. Jos vanhemmat kieltäytyvät ottamasta työntekijöitä kotikäynnille, lomake käydään neuvolakäynnillä läpi.

Toimintamallin joustava käyttöönotto Pudasjärvellä ja lissä varmistetaan kuvaamalla toimintamalli Innokylään. Lisäksi hankkeessa projektityöntekijänä toiminut kätilö antaa jatkossa muiden kuntayhtymän neuvoloiden terveydenhoitajille ja heidän työparinaan kotikäynneillä toimiville perhetyön/sosiaalityön työntekijöille perehdytystä toimintamalliin videovälitteisesti. Perehdytystä annetaan myös voimavarakyselyn käyttöön (paperinen/sähköinen) sekä kirjaamiseen liittyvissä asioissa.

2.3.2.1. Arviointi

Toimintamallin juurruttamista arvioitiin juurrutustyössä mukana olleiden työntekijöiden arviointina Dr Max Peberdyn kehittämän arviointityökalun avulla. Työntekijät vastasivat kolmeen arviointikysymyksiin: 1) Teimmekö, mitä lupasimme? – toiminnot, 2) Saimmeko aikaan muutosta? – vaikuttavuus ja 3) Teimmekö oikeita asioita? – strateginen taso.

Työntekijöiden arviossa toimintamallin haasteeksi osoittautui juurrutuksen alkuvaiheessa aikataulujen yhteen sovittaminen, mutta työparityön hioutuessa siihen löydettiin ratkaisu sopimalla useampia kotikäyntikertoja eteenpäin. Perheet ottivat pääsääntöisesti kotikäynnille tulevat ammattilaiset hyvin vastaan. Jonkin verran oli myös perheitä, jotka eivät halunneet ammattilaisia kotikäynnille. Näiden perheiden osalta työntekijät arvioivat, että kieltäytyminen johtui siitä, että asiakkaat mielsivät lapsiperheiden kotipalvelun ”sossun jutuksi”, ja että se sotketaan helposti lastensuojelun perhetyöhön.

Toimintamallin juurrutuksen vaikuttavuutta arvioidessa työntekijät olivat kokeneet tiedon lapsiperheiden kotipalvelusta levinneen ja, että kotikäynneillä pystyi antamaan lisätietoa palvelun sisällöistä ja ennaltaehkäisevän työn merkityksestä. Työntekijät kokivat, että kotikäynnin jälkeen perheiden oli helpompi ottaa yhteyttä, kun työntekijä oli jo tullut tutuksi. Lapsiperheiden kotipalvelun asiakasmäärät Vaalassa ovatkin kasvaneet raskausajan kotikäyntien myötä juuri näihin asiakasperheisiin. Työntekijät kokivatkin, että näissä perheissä ennaltaehkäisevä työ auttoi niin, etteivät ongelmat kasvaneet liian suuriksi. Työntekijät kokivat myös, että perheiden kynnys hakea apua madaltui ja tieto palvelusta perheiden keskuudessa laajeni.

Asiakasarviointi toteutetaan juurruttamishankkeen päättymisen jälkeen osana toimintamallin pysyvän toiminnan arviointia.

2.3.2.2. Johtopäätökset

Raskausajan moniammatilliset kotikäynnit ovat olleet luonteva osa perhekeskusmaisesta työmallin kehittämistä Oulunkaarella. Toimintamallin käyttöönoton merkitystä on osaltaan lisännyt myös toimintamallin liittyminen neuvola-asetuksen mukaiseen toimintaan. Kuntayhtymän johto sitoutui toimintamallin käyttöön ottoon jo juurrutushankkeen suunnitteluvaiheessa.

Käytännön juurruttamistyössä on ollut kuitenkin haasteita. Toimintamallin käyttöönotto on sujunut TUKEVA 2 -hankkeen aikaisilla pilottialueilla, Utajärvellä ja Vaalassa kohtuullisen hyvin ja on vakiintunut siellä osaksi arkityötä. Työntekijöiden aikataulujen yhteensovittamisessa ja palvelun markkinoinnissa perheille on vielä jonkin verran haastetta. Iissä ja Pudasjärvellä työtä kuntakohtaisen palvelumallin muodostamiseksi ja yhteistyökumppaneiden selvittämiseksi jatketaan juurruttamishankkeen jälkeen. Näissä kunnissa toimintamalli keskittyy ensimmäistä lasta odottaviin perheisiin ja sen käyttöönotto on vuoden 2014 tavoitteena.

Asiakkailla suunnattua tiedottamista toimintamallista tarvitaan vielä runsaasti kaikilla kuntayhtymän palvelualueilla.

2.3.3. Etäperhevalmennus

Etäperhevalmennus – toimintamalli muodostuu kahdesta osiosta: 1) ryhmämuotoinen, moniammatillisesti toteutettu perhevalmennus videoneuvotteluna kuntayhtymien kuntien välillä ja 2) sähköisen asiointikanava, Oulunkaaren Omahoito, jonka kautta saatavilla perhevalmennusta tukevaa asiakasmateriaalia sekä viestin välitys asiakkaan ja ammattilaisen välillä.

Etäperhevalmennusryhmän muodostavat eri neuvoloissa eli etäpisteissä kokoontuvat perheet. Suuremman syntyvyyden kunnissa perheitä voi olla useampia, pienemmän syntyvyyden kunnissa voi osallistujana olla vain yksikin perhe. Jokaisessa etäpisteessä on mukana ammattilainen, yleensä terveydenhoitaja, joka huolehtii etäyhteyden päälle ja toimii keskustelun virittäjänä. Yhdellä etäpisteistä on ennalta sovittu vastuu valmennuksen sisällöstä. Näin toimintamalli mahdollistaa harvaan asutulla alueella tasa-arvoisen palvelun kaikille lasta odottaville perheille.

Etävalmennuksen perustavoitteet ovat samat kuin fyysisesti, paikanpäällä toteuttavassakin perhevalmennuksessa eli tukea vanhempia antoisassa ja haastavassa kasvatuskehityksessä vahvistaen sellaisia tietoja ja taitoja, jotka helpottavat arjen sujumista vauvan kanssa. Valmennuksessa hyödynnetään niitä osioita nykyisistä valmennusohjelmista, jotka soveltuvat etänä lähetettäväksi. Tällaisia ovat esimerkiksi synnytysvalmennus, psykologin vetämä parisuhdeilta, sosiaalityöntekijän vetämä vanhemmuutta käsittelevä osio.

Toimintamallin käyttöönotto aloitettiin joulukuussa 2012, jolloin toteutettiin Iin ja Utajärven yhteinen, videovälitteinen etäsynnytysvalmennus. Valmennukseen osallistui lissä 10 ja Utajärvellä 5 henkilöä. Raskaana olevien naisten lisäksi valmennukseen osallistui heidän puolisoitaan ja muita tukihenkilöitä. Valmennuksen piti iiläinen, kättilöksi opiskeleva terveydenhoitaja Minna Paaso-Rantala, jolle tämä tehtävä toimi myös opintoihin liittyvänä kehittämistehtävänä. lissä valmennukseen osallistui myös toinen neuvolan terveydenhoitaja. Myös Utajärvellä oli äitiysneuvolan terveydenhoitaja ryhmässä paikalla.

Videovälitteisen valmennuksen lisäksi etäperhevalmennuksen osiossa kehitettiin perhevalmennusta tukevaa sähköistä, äitiysneuvolan asiakkaille tarkoitettua materiaalia. Sitä koottiin jo aiemmin kuntayhtymässä käyttöönotetulle Oulunkaaren Omahoitoalustalle. Omahoito on sähköinen internet-pohjainen asiointikanava, joka toimii suojatussa yhteydessä. Palvelun käyttö edellyttää internetyhteyttä sekä kirjautumista joko pankkitunnuksia tai matkapuhelimen mobiilivarmennetta käyttäen. Suojattu yhteys varmistaa sen, että kaikki siellä annettu ohjaus ja materiaali ovat sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten tekemiä ja luotettavaa tietoa. Palvelu mahdollistaa myös asiakkaan ja ammattilaisen välisten viestien lähettämisen suojatussa yhteydessä.

Hankkeen päättyessä www.oulunkaarenomahoito.com -sivustolla on saatavilla dia-kooste synnytysvalmennuksesta sekä vanhemmuuden ja parisuhteen tukemiseen liittyvä video. Video koostuu terveyskeskuspsykologi Leena Pesälän puheesta ja aiheeseen liittyvästä kuva- ja tehtävämateriaalista. Videon kuvasi Pudasjärvellä Oulun seudun ammattiopiston audiovisuaalisen viestinnän opiskelija Iina Sassi. Lisäksi Omahoitopalveluun on koottu erilaisia perhevalmennukseen liittyviä lomakkeita: vauvaperheen arjen voimavarat (voimia antavien tai kuormittavien tekijöiden arviointi

valmistauduttaessa tulevaan vanhemmuuteen), audit kysely raskaana oleville äideille ja heidän puolisoilleen (pääteiden käytön kartoitus ja vastausten pisteytys) sekä mielialomake synnytyksen jälkeisen masennuksen tunnistamiseksi, ns. EPDS- lomake (vanhemmuuteen valmentautuminen). Lomakkeiden aihepiirit liittyvät keskeisesti perhevalmennuksen aihepiireihin, auttavat lasta odottavia valmentautumaan tulevaan tehtävään vauvaperheen vanhempina ja toimivat puheeksioton välineinä myös perhevalmennuksessa. Lomakkeiden koodaus on hankittu hankkeen asiantuntijaostopalveluna Mawell Oy:ltä, joka on kuntayhtymässä aiemmin kilpailutettu Omahoitopalvelu-alustan toteuttaja.

Sähköisen palvelun kehittäminen Omahoitoalustalle jatkuu hankkeen jälkeen kuntayhtymän ja Oulun Ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalan yksikön yhteistyönä. Terveystoimintajohtajaopiskelija Minna Järvisen kanssa on sovittu imetyksiosion toteuttamisesta ja kättilöopiskelijat Carita Ovaskainen ja Anna-Maija Melvaskoski puolestaan tuottavat isien osion Oulunkaaren Omahoidon sähköiseen perhevalmennuskokonaisuuteen.

Juuruttamishankkeeseen varatusta kone- ja laitehankintamäärärahasta hankittiin toimintamallin toteuttamiseen videoneuvotteluohjelmisto ja laitteistoa yhteensä 1000 eurolla lin neuvolaan, joka on toinen etäperhevalmennuksen vastuuneuvoloista. Hankinta perustui STM:n 22.11.2012 antamaan hankintalupa- ja kuntayhtymän olemassa olevaan sopimukseen Arctic Connect Oy:n kanssa (kilpailutettu koko kuntayhtymälle).

2.3.3.1. *Arviointi*

Toimintamallia arvioitiin etäperhevalmennuksen osalta asiakasarviointina synnytysvalmennusryhmässä. Arviointiasteikko oli 1 (huono) - 5 (erinomainen). Osallistujia oli yhteensä 15 ja yli puolet ryhmään osallistuneista oli aiemmin ollut mukana videoneuvottelussa. Kaikki osallistujat arvioivat synnytysvalmennuksen soveltuvan etäteknikalla toteutettavaksi melko hyvin (ka 4.1). Valmennuksen sisältö myös vastasi asiakkaiden tarpeisiin melko hyvin (ka 4), tosin jollekin osallistujista valmennus oli tullut liian myöhäisessä vaiheessa raskautta. Myös asiakkaiden arvio siitä, voisiko etäperhevalmennusta suositella muille, sai melko hyvän arvion (ka 4).

Sähköisen palvelu-alustan käytöstä ei kerätty hankkeen aikana asiakaspalautetta. Sen kerääminen on luontevaa toteuttaa hankkeen päättymisen jälkeen, kun materiaalia on runsaammin käytettävissä, osana pysyvän toiminnan arviointia.

2.3.3.2. *Johtopäätökset*

Videovälitteistä toimintaa on kehitetty Oulunkaarella vuodesta 2005. Ennen Tukeva-hanketta etäperhevalmennuksesta ei ollut kuntayhtymässä aikaisempaa kokemusta. Käytettävissä olleen tiedon mukaan sitä ei ole toteutettu aiemmin muualla Suomessa.

Sähköinen perhevalmennusmateriaali tasa-arvioistaa harvaan asuttujen alueiden asukkaiden mahdollisuutta perhevalmennukseen ja on kaikkien perheiden käytettävissä asuinpaikasta riippumatta. Sähköinen materiaali on käytettävissä myös muulloinkin kuin silloin, kun perhevalmennus perinteisessä muodossa on perheelle ajankohtaista; vanhemmat voivat palata siihen perinteisen valmennuksen jälkeen.

Lisäksi materiaali on käytettävissä myös muille kuin ensimmäistä lasta odottaville perheille, joille perhevalmennus perinteisesti kohdennetaan.

Juurrutushankkeen suunniteluvaiheessa toimintamalliin suunniteltiin 10% projektityöntekijän työpanosta. Juurrutuksen alkuvaiheessa osoittautui kuitenkin, että luontevinta toimintamallin kehittämisessä ja juurruttamisessa oli tehdä siitä osa projektipäällikön työtä, koska projektipäällikkö oli aiemmin työskennellyt Oulunkaaren etäpalveluja kehittäneissä hankkeissa. Lisäksi kuntayhtymässä sähköistä asiointia kehittävät yhteistyöverkostot olivat projektipäällikölle entuudestaan tuttuja.

Ilman kuntayhtymässä käytössä olevaa laajaa videoneuvotteluverkostoa ja sähköistä Omahoidon palvelualustaa, ei toimintamallin kehittäminen Tukeva3-hankkeeseen varatulla määrärahalta olisi ollut mahdollista. Erityisesti kuntayhtymän johdon kiinnostus sähköisten asiointikanavien kehittämiseen ja moniammatillinen yhteistyö ovat luoneet hedelmällisen pohjan toimintamallin kehittämistyölle. Työ toimintamallin juurruttamiseksi ja edelleen laajentamiseksi jatkuu hankkeen jälkeen.

2.3.4. Vanhempainkoulu 7-12 -vuotiaiden lasten vanhemmille

TUKEVA 2 -hankkeessa pilotoitiin marras-joulukuussa 2011 Oulunkaarella, lin palvelualueella vanhempainkoulu, jonka päätarkoituksena oli vahvistaa vanhemmuutta. Pilotti pohjautui C. Webster-Strattonin kehittämään Ihmeelliset vuodet - ryhmämuotoiseen ohjelmaan käytöshäiriöisten lasten vanhemmille. Ohjelman tavoitteena on vahvistaa vanhempien itseluottamusta ja vanhemmuuden taitoja sekä hoitaa ja ennaltaehkäistä lasten käyttäytymisongelmia ja tottelemattomuutta. Tarkoituksena on myös muuttaa vanhempien ja lasten käyttäytyminen sekä heidän keskinäinen vuorovaikutuksensa myönteisemmäksi.

Vanhempain koulun 12 kertaa kokoontuvassa ryhmässä käsiteltävät teemat ovat:

- leikkiminen lapsen kanssa
- lapsen oppiminen ja kehittyminen leikin avulla
- tehokkaat keinot kiittää, kehua ja kannustaa lasta
- lapsen käyttäytymisen muuttaminen palkitsemisen avulla
- tehokas rajojen asettaminen
- luonnolliset seuraamukset
- huomiotta jättäminen
- aikalisän käyttö

Suomessa käytöshäiriöisiä lapsia on 3-8 %, se on yksi yleisimmistä lastenpsykiatriseen hoitoon ohjaamisen syistä. Käytöshäiriöt näyttävät olevan lisääntymässä ja ne ovat vaikeahoitoisia. Lasten käytöshäiriöiden hoidossa eniten tutkimuksellista näyttöä on ryhmämuotoisella vanhemmuuden ohjauksella. The Incredible Years – ohjelmaa on tutkittu tieteellisesti Yhdysvalloissa, Englannissa ja Norjassa, joissa ohjelma on myös laajassa käytössä. Tutkimustulokset ovat olleet yhtäläisiä. Noin 70 % lapsista on selkeästi alle diagnostisten kriteerien sekä intervention jälkeen että seurannassa.

Menetelmän vahvuuksia ovat myönteisyys ja kokemuksellinen oppiminen sekä ryhmän jäsenten kannattelu. Ryhmä sopii myös vanhemmille, joiden voimavarat osallistua ryhmään ovat tavallista heikommat. Vahvuutena on myös oppien perusteellisuus ja helppo sovellettavuus arjen poikkeustilanteisiin. Tutkimusten

mukaan ryhmän käyneet vanhemmat ovat pystyneet merkittävästi vähentämään lastensa käyttäytymisongelmia ja lisäämään myönteistä käyttäytymistä. Vanhemmat ovat tunteneet myös saaneensa paljon tukea, itseluottamusta ja keinoja vanhemmuuteen.

Toimintamallin juurrutusvaihe käynnistyi 23.–25.10.2013 pidetyllä vetäjien koulutuksella. Englanninkieliseen, Omaiset mielenterveystyön tukena ry:n järjestämään Ihmeelliset vuodet – ryhmänohjaajakoulutukseen Helsingissä osallistuivat listä erityisvarhaisopettaja Pia Heikkilä, terveydenhoitaja Marja-Liisa Jokelainen, Pudasjärveltä erityislastentarhan opettaja Riitta Jaakola, perhetyöntekijä Kati Huitsi, Utajärveltä lastentarhanopettaja/hyvinvointivastaava Hannele Karhu ja lastentarhanopettaja Tellervo Moilanen. Lisäksi koulutukseen osallistui neuvolapalvelujen seudullinen esimies, hankkeen projektipäällikkö Anne Leppälä-Hast. Kuntayhtymässä on sovittu, että hankkeen jälkeen Leppälä-Hast toimii vanhempainkoulutoiminnan yhteyshenkilönä kuntayhtymässä.

Koulutuksen jälkeen käynnistyivät kuntakohtaiset työryhmät lissä, Pudasjärvellä ja Utajärvellä. Työryhmissä suunniteltiin muun muassa vanhempainkoulun aikatauluttaminen, tila-asiat, asiakkaiden rekrytointi sekä ryhmään osallistuvien perheiden lastenhoito. Työryhmiin osallistui kunnista varhaiskasvatuksen ja kuntayhtymän sosiaalitoimen, neuvolan ja perhetyön työntekijöitä. Työryhmien vetovastuu oli hankkeen projektipäälliköllä ja lisäksi mukana olivat projektityöntekijä Anne Smedlund ja Oulun yliopistolta maisteriopiskelija Satu Sassi. Utajärvellä mukana oli myös seurakunnan perhetyöntekijä. Vaalassa vasta työryhmätyöskentely käynnistyi kevät-kesällä 2013. Juurruttamishankkeen aikana käynnistyivät vanhempainkouluryhmät lissä ja Utajärvellä. Pudasjärvellä ja Vaalassa ryhmät käynnistyvät hankkeen päättymisen jälkeen, loppuvuodesta 2013.

lissä vanhempien ryhmän kokosivat neuvolapalvelujen, sosiaalitoimen ja päivähoidon työntekijät yhdessä. Neuvolan terveydenhoitaja ja erityisvarhaisopettaja ottivat yhteyttä vanhempiin ja kertoivat toimintamallista. Ryhmä kokoontui vuonna 2013 viikosta 6 alkaen kerran viikossa, ilta-aikaan päiväkodin tiloissa. Samanaikaisesti järjestettiin näiden perheiden lastenhoito samassa päiväkodissa. Lastenhoitoon osallistui kuntayhtymän perhetyöntekijän lisäksi paikalliset kolme yläkouluikäistä nuorta ja vapaaehtoistyöntekijänä edellä mainittu Oulun yliopiston opiskelija. Nuorten työpanos korvattiin ennaltaehkäisevän lastensuojelun ja neuvolapalvelujen määrärahoista. Myös seurakunnan perhetyöntekijän vieraili ryhmässä kertomassa seurakunnan vanhemmuutta tukevista palveluista.

Utajärvellä vanhempainkoulu käynnistyi maaliskuussa 2013. Siellä vanhempainkoulusta ilmoitettiin lehti-ilmoituksella, jossa kerrottiin perheille mahdollisuudesta ilmoittautua vanhempainkouluun. Lisäksi päivähoitossa jaettiin vanhempainkouluesitettä. Utajärven vanhempainkouluryhmä muodostuikin kokonaan niistä vanhemmista, jotka olivat itse hakeutuneet ryhmään. Myös Utajärvellä vanhempainkoulu kokoontui päiväkodilla ja samoissa tiloissa järjestettiin lastenhoito sitä tarvitseville perheille. Lastenhoito toteutettiin kuntayhtymän perhetyöstä yhteistyössä Utajärven seurakunnan kanssa. Lisäksi hoitotyössä on mukana paikallisia nuoria, joille maksettiin pieni korvaus ennaltaehkäisevän lastensuojelun määrärahoista, kuten lissäkin.

Tue lapsesi hyvinvointia ja kasvatusta myönteisillä menetelmillä!

Ihmeelliset vuodet – ohjelman mukainen

VANHEMPAINKOULU

2-8-vuotiaiden lasten vanhemmille järjestetään kevään 2013 aikana

Ihmeelliset vuodet- ohjelman avulla tuetaan myönteistä kasvatusta ja autetaan vanhempia asettamaan lapselle rajoja turvallisesti sekä vahvistetaan vanhemman ja lasten välistä vuorovaikutusta positiivisesti.

Ilmoittautuminen 1.2.2013 mennessä hyvinvointivastaava Hannele Karhulle p. 0500 584 506 tai päiväkodille lastentarhanopettaja Tellervo Moilaselle p. 050 382 6236 tai sähköpostilla etunimi.sukunimi@utajarvi.fi

Annamme mielellämme lisätietoja! Lisätietoa löytyy myös www.utajarvi.fi

Kuva 6. Lehti-ilmoitus Vanhempainkoulusta Tervareitti- lehdessä 1/2013.

Hankkeeseen varatusta kone- ja laitehankintamäärärahasta hankittiin yksi Ihmeelliset vuodet -opetusmateriaalipaketti. Hankinta perustui STM:n 22.11.2012 antamaan hankintalupaun. Kyseessä oli suorahankinta, koska kyseistä materiaalia ei ole myynnissä kuin yhdellä toimittajalla. Kaksi materiaalipakettia (1. paketti hankittu TUKEVA 2 -hankkeessa) mahdollistivat vanhempainkoulun toteuttamisen samanaikaisesti useammassa kunnassa. Lisäksi kahdella materiaalipaketilla varmistetaan myös juurrutusvaiheen jälkeen perheiden tehostettu ohjaus; useamman perheen pääseminen interventioista osalliseksi ja hyötyminen toimintamallin antamista valmiuksista vanhemmuudessaan. Materiaali onkin luonteeltaan jatkuvakäyttöinen.

2.3.4.1. Arviointi

lissä toimintamallin asiakasarviointi suoritettiin käyttämällä Ihmeelliset vuodet – toimintamalliin sisältyvää asiakaspalautelomakkeista kokoontumisten yhteydessä sekä viimeisellä kokoontumiskerralla laajempi loppuarviointi. Utajärvellä puolestaan tehtiin osallistuneille vanhemmille erillinen väliarviointi sekä toimintamallin mukainen loppuarviointi. Väliarvioinnin keskeisiä tuloksia olivat:

- **vanhempainkoulu vastasi kaikkien osallistuneiden vanhempien odotuksia:** *”Kyllä. Olen saanut vaihtaa kokemuksia arkisissa asioissa, vertaistukea ja uusia ideoita arkeen” tai ”On vastannut odotuksia. Parasta on ollut ryhmän kanssa keskustelu. Kotitehtävät selkeästi annettu ja niitä on ollut sopivasti. On ollut hyvä huomata, että muutkin painiskelevat samojen asioiden kanssa, tosin itsellä jo lapset vähän isompia ja osa ”ongelmista” on jo ohitettu (esim. kuivaksi oppiminen). Kirja on hyvä.”*
- **kaikki vanhemmat olivat oppineet uusia taitoja arjessa selviytymiseen tai saaneet vahvistusta aiemmin käytössä olleille kasvatustavoilleen:** *”Apua on tullut jo esim. puhunut lapselle enemmän ääneen erilaisista tunteista. Lapsia on kannustettu ja kehuttu hyvistä käyttäytymisistä, jolloin lapset ovat lisänneet hyvää käyttäytymistä sekä heillä on kasvanut itsetunto. Tarrapalkintoa on aikaisemmin käytetty, mutta nyt on lisätty myös yllätyspussin käyttöä.”*
- **Osallistujat suosittelivat mielellään vanhempainkoulua muillekin vanhemmille:** *”Mielestäni on tarpeellinen kaikille vanhemmille, mutta erityisesti silloin jos perheessä on ”vaativia/haastavia” lapsia. Onkohan tätä esitelty esim. koulun oppilashuoltoryhmälle? tai ”Kenelle vain.:) Kaikenikäisten lasten vanhemmille ja ehkä ”ongelmalasten” vanhemmille, mutta jokainen hyötyy tästä varmasti omalla tavallaan”*

Lisäksi arviointia kerättiin vanhempainkoulu -ryhmien kokoontumisten aikana lastenhoitoon osallistuneilta: lasten ohjaamiseen sekä hoitoon liittyneet vastuut koettiin selkeiksi ja yhteistyö osallistuneiden kesken oli sujunut melko hyvin. Päiväkoti vanhempainkoulun toteuttamispaikkana oli myös koettu hyvänä. Kaikki arviointiin osallistuneet olivat sitä mieltä, että osallistuneet perheet hyötyivät vanhempainkoulusta.

Hankkeessa tehtiin toimintamallin toteutuskustannuksista arviolaskelma, jossa 12 keran ryhmän kokonaiskustannukset, sisältäen kahden ohjaajan ja perhetyöntekijän palkat, lastenhoitoon osallistuneiden nuorten korvaukset sekä materiaalikustannukset (ilman ohjauspakettia, jonka arvo on noin 1500€) olivat noin 3400€. Jos ryhmään osallistuu 5 perhettä, on kustannus noin 700€/perhe. Lasta kohden (n. 15 lasta/ryhmä) kustannus on puolestaan noin 250€.

2.3.4.2. Johtopäätökset

Toimintamallin juurruttaminen on edennyt lissä ja Utajärvellä erinomaisesti. Moniammatillisesti toteutettuihin aloituspalaverihin osallistuminen on ollut runsasta, keskustelu vilkasta ja toimintamallin tarpeellisuudesta on oltu yksimielisiä. Toteutusvaiheessa yhteistyö molempien kuntien varhaiskasvatuksen kanssa on sujunut erinomaisesti. Sekä kuntayhtymän työntekijät, että kuntien työntekijät ovat olleet erittäin sitoutuneita toimintamallin toteuttamiseen, puhumattakaan ryhmiiin osallistuneista vanhemmista. Huomionarvioista on ollut myös iiläisten ja utajärveläisten nuorten innokkuus osallistua ryhmissä lastenhoitoon. Erityiskiitokset kuuluvat lin ryhmässä vapaaehtoistyötä tehneelle Oulun yliopiston opiskelija Satu Sassille, joka kokosi myös vanhempainkoulun lin pilotista kerätyn asiakasarvioinnin raportiksi. Raportti on luettavissa www.oulunkaari.com -internetsivuilla.

Toimintamallin vaikuttavuudesta saatiin muutamia konkreettisia tuloksia sekä pilotti-että juurrutusvaiheen ryhmistä. Esimerkiksi erityispalveluiden tarvetta on voitu siirtää tuonemmaksi tai niistä on pystytty luopumaan jopa kokonaan vanhempien voimaantumisen myötä. Näiden kustannusvaikutusta suhteessa toimintamallin toteuttamiseen ei ole hankkeen aikana laskettu. Vertailua tästä on syytä jatkossa tehdä. Lisäksi olisi hyödyllistä luoda seuranta/jatkotapaamismalli näille perheille.

Tietoisuutta toimintamallista on myös tarpeen laajentaa koko kuntayhtymän alueella läpi hallintokuntien niin, että vanhempainkouluun osallistuneita perheitä voidaan tukea arjen kasvatustyössä riippumatta siitä missä palveluissa perhe kulloinkin asioi. Tämä työ onkin aloitettu TUKEVA 3 -juurruttamishankkeen aikana lin päivähoitopalveluissa vanhempainkouluohjaajan vetämänä. Tässä työssä voidaan hyödyntää Kaste-ohjelmaan kuuluvan Remontti-hankkeen Innokylän alustalle kuvaamaa Ihmeelliset vuoden - menetelmiä soveltava konsultointi -toimintamallia.

Toimintamallin käyttöönottoon ollaan erityisen sitoutuneita ja sen vaikuttavuudelle on suuret odotukset. Toimintamalli sisältyykin vuonna 2014 kaikkien kuntayhtymän jäsenkuntien ja kuntayhtymän välisiin järjestämissopimuksiin.

Hankkeen näkökulmasta haasteita toimintamallin toteuttamisessa on ollut Pudasjärvellä työntekijäresurssin osalta. Neuvotteluja resurssista jatketaan kaupungin kanssa järjestämissopimusneuvotteluissa syksyn 2013 aikana. Vaalassa puolestaan toimintamallin käynnistäminen on viivästynyt, mutta sielläkin aloituspalaveri toteutui loka-kuussa 2013 ja vanhempainkoulu käynnistyy heti tämän jälkeen. lin ja Utajärven posi-

tiiviset palautteet tukevat erinomaisesti toimintamallin käynnistämistä muissa kunnissa.

2.4. TOIMINTA JA TULOKSET LAPIN OSAHANKKEESSA 1.10.2012–31.10.2013

2.4.1. Lapin osahankkeen organisoituminen

TUKEVA 3 Lapin osahankkeessa oli mukana 12 kuntaa: Kemi, Kemijärvi, Kittilä, Muonio, Pelkosenniemi, Pello, Tornio, Posio, Ranua, Rovaniemi, Salla, Sodankylä. Kuntien kanssa tehtiin sopimukset hankkeen toteutuksesta. Lisäksi erikseen sovittiin erityisistä paikallisista hanketehtävistä. Hankkeen ohjausryhmänä toimi Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen ohjausryhmä, jossa oli eri sidosryhmien; kuntien, oppilaitosten ja järjestöjen edustajia. Ohjausryhmä kokoontui 11.10.2012, 26.2.2013 ja 15.10.2013. Ensimmäisessä kokouksessa esiteltiin rahoituspäätös sekä hankesuunnitelma. Toisessa kokouksessa käsiteltiin projektipäällikön esittelemänä hankkeen toteutusta ja loppujakson suunniteltua toimintaa. Sähköpostikokouksessa 12.4. – 19.4.2013 hyväksyttiin hankkeen väliraportti ja kustannukset ajalta 1.10.2012 – 31.3.2013. Viimeinen kokous pidettiin 15.10.2013, jossa hyväksyttiin loppuraportti ja alustavasti kustannukset. Hankkeella kokoontui Rovaniemellä myös noin kolmen kuukauden välein tukiryhmä, jossa oli sekä johto- että työntekijätason edustus.

2.4.2. Ryhmätyömenetelmien juurruttaminen perustyöhön sosiaali-, terveys- ja kasvatustyössä

TUKEVA 2 Lapin osahankkeessa oli yhtenä keskeisenä toimintokokonaisuutena erilaisten yhteisöllisten ja ryhmätyömuotojen kehittäminen ja käyttöönotto. Tähän liittyen järjestettiin monipuolista koulutusta erilaisten ryhmien ohjaamiseen, mm. lasten eroryhmät, Art-ryhmät, MAESTRO-nuorten stressinhallintakurssit, vanhempain ryhmät. Näiden ryhmätyömuotojen juurruttamiseksi on TUKEVA 3 -hankkeessa järjestetty ohjauspäiviä ja työntekijöiden vertaistapaamisia ja työkokouksia.

2.4.2.1. Ryhmätoiminta

ART (AGGRESSION REPLACEMENT TRAINING) on menetelmä, jonka avulla opetetaan epäsosiaalisesti (aggressiivisesti tai vetäytyvästi) käyttäytyville nuorille valmiuksia rakentamaan vuorovaikutukseen. Lähtökohta on, että sosiaalista, hyväksytyä käyttäytymistä voidaan opettaa ja oppia harjoittelemalla. Harjoitteita on kolmella tasolla. Käyttäytymisen tasolla harjoitellaan sosiaalisia taitoja, jotta epäsosiaaliselle käyttökselle olisi vaihtoehtoja. Tunnetasolla harjoitellaan suuttumuksen hallintaa, jotta lapsi tai nuori kykenisi käyttämään vaihtoehtoja ja ajattelun, arvojen tasolla harjoitellaan moraalista perustelua, jotta myös haluaa käyttäytyä rakentavasti. Menetelmää voi käyttää yksilötyössä, mutta harjoitteet on tehty ryhmässä toteutettaviksi. Ryhmäkokoontumisia on 15, mielellään vähintään kerran viikossa.

TUKEVA 3 -hankkeessa on järjestetty koulutusiltapäivä 8.1.2013 perheARTista. Menetelmäohjauspäiviä on pidetty Rovaniemellä 15.3. ja 4.9.2013. Länsi-Pohjan ohjaajille ohjauspäivä on pidetty 6.5.2013. ART-ryhmiä on ohjattu kouluissa Rovaniemellä, Ranualla, Sodankylässä, Kemissä, Torniossa ja Keminmaassa eri luokka-asteilla. Lisäksi ART-ohjelmaa on toteutettu sovellettuna autistisille ja kehitysvammaisille lapsille ja nuorille Kolpeneneen palvelukeskuksen kuntoutusohjaajien toimesta. Uusia ryhmiä on alkamassa ja alkanut syyslukukaudella 2013. ART-menetelmää on käytetty myös yksilötyössä.

Syyskuussa 2013 järjestettiin yhteistyössä PaKaste –hankkeen, Suomen ART ry:n ja muutaman muun järjestön kanssa kolmipäiväinen PerheART-koulutus. Koulutukseen osallistui hankekunnista 11 työntekijää. Koulutusta tai kouluttajia ei ole aiemmin ollut saatavilla Suomessa. Jotta ART-työtappaa pystytään hyödyntämään monipuolisemmin vanhempien ja koko perheiden kanssa ja tulokset ovat vaikuttavampia myös nuorten osalta, koettiin koulutus välttämättömäksi. Koulutus antaa mukana olleille mahdollisuuden pätevytyä PerheARTin kouluttajiksi ohjaamalla tietyn määrän ryhmiä. Näin saadaan jatkossa levitettyä osaamista edelleen ilman että täytyy tilata koulutus ulkomailta. Koulutukseen osallistuneet antoivat kiittävää palautetta, kolme intensiivistä koulutuspäivää mallinuksineen ja harjoituksineen antoi hyvät valmiudet ryhmien ohjaamiseen, mutta paljon eväitä myös perhekohtaiseen työskentelyyn.

Vuorovaikutustaitoja seiskoille -ryhmäohjelma, joka kehitettiin TUKEVA 2 -hankkeen aikana ja jossa sovelletaan mm. Friends- ja KiVa –kouluohjelmia, on jatkunut Pellon yläkoulussa koulukuraattorin ja terveydenhoitajan ohjaamana.

Toimintaa tytöille -ryhmä toteutettiin hankkeen tuella ensimmäisen kerran Kemissä kevätlukukaudella 2012. Toiminta on juurtunut ja jatkuu kahdella koululla 5-6 -luokkalaisille tytöille. Ryhmiin on ihan jonoksi asti tulijoita. Suunnittelusta vastaa edelleen moniammatillinen ryhmä, jossa on mukana nuorisotoimi, koulu, sosiaalityö ja aklinikka. Kemissä on ehkäisevä työ otettu yhdeksi painopisteeksi myös perheneuvolassa, jossa on määräaikaisten työntekijä suunnittelemassa yhteistyössä peruspalvelujen työntekijöiden kanssa eri kohderyhmille tarkoitettua ryhmätoimintaa. Lokakuussa onkin alkamassa uusi ryhmä, jonka tarkoitus on vahvistaa vuorovaikutustaitoja ja luoda uusia ystävyys-suhteita hiljaisille ja yksinäisille nuorille.

MAESTRO -nuorten stressinhallintakurssien ohjaajakoulutusta järjestettiin TUKEVA 2 hankkeen aikana Torniossa. Koulutuksen jälkeen ryhmiä toteutettiin Pellossa, Ylitorniolla, Simossa, Kemissä ja Keminmaassa. MAESTRO- kurssit ovat työntekijöiden palautteen mukaan juurtumassa Keminmaan ja Pellon yläkouluun. Syynä siihen, ettei kurseja ole suunnitteilla nyt muissa kunnissa, on työntekijöiden mukaan koulutuksen saaneen työparin siirtyminen toisiin tehtäviin tai toisella paikkakunnalle tai ryhmän kokoamisen vaikeus. Yksilötyössä koulutukseen osallistuneet ovat kuitenkin pystyneet jonkin verran hyödyntämään kurssin oppeja.

Perhetyössä kehitettiin TUKEVA 2:ssa ryhmätoimintaa lastensuojelun äideille ja perheille Itä-Lapissa, Kemissä ja Torniossa. Itä-Lapissa perhetyöntekijät ovat tämän vuoden aikana toteuttaneet yhdessä poikien retkipäivän, jossa mukana oli 8 poikaa. Kemijärven perhetyössä on alkamassa vauvaperheiden ryhmä *Rutista, rapsuta, rakasta*. Kemin Tukeva 2 -hankkeen aikana toteutettu äitiryhmä on kokoontunut kerran seurantatapaamiseen. Uutta ryhmää ei vielä ole aloitettu. Torniossa Arjen taitoja -perheryhmätoiminta on jatkunut siten, että toinen perheryhmä on ollut syyskaudella 2012 ja kolmas alkoi 15.3.2013. Yhteistyössä on mukana eri alojen asiantuntijoita ja järjestöjä mm. Martta-yhdistys, 4H-yhdistys sekä yrittäjiä. Ranualla jatkuu yhteistyös-

sä seurakunnan kanssa perhetupatoiminta, joka on avoin lapsiperheille, mutta johon myös ohjataan perheitä lastensuojelusta.

Ryhmämuotoinen eroauttaminen on juurtunut Rovaseudulle. Rovaniemen kaupungin ja Lapin ensi- ja turvakodin yhteistyönä toteutetaan kuukausittain Eroneuvo-iltoja, jotka on tarkoitettu eronneille ja heidän läheisilleen. Mukana illoissa on ammattilaisten lisäksi keskustelua ohjaamassa koulutettuja vapaaehtoisia. Vanhemman neuvo -ryhmiä on ohjattu sekä Rovaniemellä että Ranualla. Ranualla kuitenkin ryhmään on ollut vaikeuksia saada osallistujia, mikä on ymmärrettävää pienessä kunnassa. Nuorten eroryhmä ohjattiin Tukeva 2:n aikana. Sen jälkeen ryhmää ei tehokkaasta markkinoinnista huolimatta saatu koottua. Ryhmä on tarkoitus saada alkamaan vuoden 2014 alussa. Lasten ryhmään sen sijaan on hyvin tulijoita. Viimeisin vanhempiensa eron kokeneiden lasten ryhmä on päätynyt 7.10.2013. Kemissä ja Torniossa on alkamassa lokakuussa rinnakkain eron kokeneiden vanhempien ja lasten ryhmä, mikäli osallistujia saadaan.

Rovaniemen kaupungissa oli tarkoitus toteuttaa perheneuvolan ja päivähoidon yhteistyönä vanhempainkoulu. Se kuitenkin peruuntui henkilöresurssipulan vuoksi. Sen sijaan palkattiin kahdeksi viikoksi suunnittelija, joka kokosi perhepalveluissa ja oppilashuollossa toteutettavista ryhmätoiminnoista koosteen ja esitteen. Esitteet tulevat kaupungin kotisivuille ja löytyvät myös hankkeen kotisivuilta.

2.4.2.2. Työntekijöiden vertaisverkotot

Juurruttamishankkeessa on tuettu perhetyöntekijöiden ja perheneuvolatyöntekijöiden verkostoitumista ja vertaisoppimista järjestämällä verkostojen työkokouksia. Kokoon-tumisten tavoitteena on ollut vertaiskonsultoinnin ohella oman työn kehittäminen ja hankkeessa käyttöön otettujen työmenetelmien juurtumisen edistäminen. Jatkossa seudullisten verkostojen kokoontumisten kutsuvastuu kiertää vuoron perään kunkin kunnan työntekijöillä.

Perhetyöntekijöiden verkostot ovat kokoontuneet projektipäällikön johdolla seudullisesti. Itä-Lapin, Sodankylän ja Ranuan perhetyöntekijät kokoontuivat 1.-2.11.2012, 16.-17.5.2013 ja 10.-11.10.2013. Päivillä on käsitelty vertaiskonsultoinnin ohella mm. Lapset puheeksi -keskustelun ja neuvonpidon juurtumista käytäntöön, ryhmämuotoista eroauttamista ja muuta ryhmätoimintaa, lastensuojelun ja peruspalvelujen yhteistyötä sekä työn haasteita ja työssä jaksamista. Kevään kokoontumisessa asiantuntijavierailijana keskustelua johdatteli Ulla-Maija Rantalaiho.

Länsi-Lapin perhetyöntekijät ovat kokoontuneet Torniossa 1.2., 31.5. ja 6.9.2013. Tapamisissa on ollut vieraita Haaparannalta ja saimme kuulla heidän tavastaan työskennellä perheiden kanssa. Muita käsiteltyjä teemoja ovat olleet perhetyön palvelusuunnitelmat ja suunnitelmallinen perhetyö, josta esimerkkinä Väestöliiton sekvenssimenetelmä, erilaiset ryhmätyömuodot ja niiden juurtumisen edellytykset sekä työn haasteet ja työssä jaksaminen.

Luoteis-Lapin perhetyöntekijät ovat kokoontuneet Kolarissa 8.2.2013 ja Muoniossa 23.8.2013. Päivien teemoina ovat olleet perhetyön prosessi, erityisesti aloitusvaihe ja luottamuksellisen suhteen luominen perheeseen, perhetyön haasteet sekä perheleiri ja muut ryhmätyömuodot.

Lapin perheneuvolaverkosto ja perheneuvontatyötä tekevät kokoontuivat 7.10.2013 Rovaniemellä. Teemana oli ensitiimityön kehittäminen, ehkäisevä työ ja perhekeskeinen asiakasyhteistyö koulun ja päivähoiton työntekijöiden kanssa. Päivässä vieraili Jyväskylän perheneuvolan psykologi ja sosiaalityöntekijä kertomassa kehittämästään nopean oikea-aikaisen avun Oiva-mallista.

2.4.2.3. Arviointi

Koulutusten myötä työntekijöiden innostus ryhmiin ja ryhmätoimintaan on lisääntynyt. Menetelmien juurtumista on selvitetty menetelmäkoulutuksiin osallistuneille lähetetyllä webropol-kyselyllä. Mukana kyselyssä ovat ryhmämuotoisen eroauttamisen työmenetelmät, MAESTRO -stressinhallintakurssit, ART- sosiaalisten taitojen ja vihan hallinnan ryhmäohjelma, sekä Lapset puheeksi- ja Neuvonpito -menetelmät. Tulosten mukaan työmenetelmät, joihin koulutusta on järjestetty, on otettu työyhteisöissä melko hyvin käyttöön. 42 vastaajaa 62:stä on sitä mieltä että menetelmät on otettu käyttöön ja täysin eri mieltä asiasta on vain 6 vastaajaa. Käytön esteinä ovat ajan tai työparin puute. Puolet vastaajista on sitä mieltä että myös työntekijöiden asenteet ovat este uusien menetelmien käytölle. Ryhmätyömenetelmien käyttöä vaikeuttaa se, että ryhmiin on vaikea saada osallistujia. Tätä mieltä on puolet vastaajista. Ilahduttavaa on, että neljä viidestä vastaajasta arvioi sekä lähijohdon että ylemmän johdon tukevan uusien menetelmien käyttöön ottoa. Vain yksi vastaaja on tästä täysin eri mieltä. Koulutuksiin osallistuneet työntekijät ovat innostuneita käyttämään oppimiaan uusia työmenetelmiä. Kahta lukuun ottamatta kyselyyn vastanneet aikovat käyttää työmenetelmiä jatkossakin. Menetelmäkyselyn tulokset tulevat myös hankkeen kotisivuille <http://www.sosiaalikallega.fi/hankkeet/tukeva>.

Jotta työntekijöiden into säilyy, tarvitsevat koulutuksen saaneet ohjaajat myös jatkossa tukea ja vaikkapa vuosittain kokoontumisen yhteen jakamaan kokemuksia ja kertaamaan opittua. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen on tarkoitus huolehtia ohjaajaverkoston tapaamisten järjestämisestä.

2.4.2.4. Johtopäätökset

Menetelmien juurtuminen on hankkeen päättyessä hyvässä vauhdissa. Työntekijät ovat innostuneita käyttämään niitä työssään. Jos verrataan Tukeva -hankkeen alkutilanteeseen, ovat ryhmätyömenetelmät työntekijöiden arvioiden mukaan nyt hankkeen päättyessä laajemmin käytössä erityisesti kouluissa ja perhetyössä, osin myös perheneuvolatyössä. Onnistunut ryhmätoiminta antaa osallistujille eri tavoin motivaatiota toimia tavoitteiden suuntaisesti kuin yksilötyö. Ryhmässä saa kannustusta ja rohkaisua toisilta vertaisilta. Onnistumisen kokemukset vahvistavat itseluottamusta. Monia taitoja voi opetella vain harjoittelemalla vuorovaikutuksessa toisten kanssa.

Hankkeessa käyttöön otetut ryhmätyömenetelmät ovat ongelmia ennalta ehkäiseviä ja pärjäämistä vahvistavia. Siksi niiden käyttöön otto on myös päätöksentekijöiden näkökulmasta tarkoituksenmukaista. Ryhmätoimintaan panostamalla voidaan säästää kustannuksia korjaavissa palveluissa. Kuitenkaan vaikutukset eivät näy heti vaan vasta pitemmän ajan kuluessa. Kustannuksia voi säästyä myös sitä kautta että ryhmässä voidaan auttaa kerralla useampia, vaikka uuden ryhmätoiminnan suunnittelu viekin aikaa alussa enemmän. Kun erilaisia ryhmämenetelmiä on käytössä eri sektoreilla, vaatii asiakkaiden ohjaus hyvää tiedotusta ja koordinaatiota.

2.4.3. Ehkäisevän työn vahvistaminen Toimiva lapsi & perhe-menettelmiä juurruttamalla

2.4.3.1. *Lapset puheeksi työtapa strategiaan ja käytäntöön*

Toimiva lapsi & perhe -menetelmien tarkoituksena on toimia keskeisenä lasten ja nuorten ongelmia ehkäisevänä työvälineenä kuntien peruspalveluissa. Menetelmien ensisijainen käyttöalue on ehkäisevä työ, mutta niitä käytetään laajasti myös korjaavissa palveluissa mm lastensuojelussa. Menetelmien avulla on mahdollista luoda hyvin konkreettiset ylisektorisen lapsikeskeisen työn rakenteet peruspalveluihin.

Lapissa on jo aiemmissa hankkeissa koulutettu Toimiva lapsi & perhe-menetelmien osajia. Osa kuntia on hyväksynyt strategioihinsa ehkäisevän työn vahvistamisen ja siihen liittyen näiden menetelmien käytön eri palveluissa. Juurruttamishankkeen aikana on edistetty lapsikeskeisen työtavan ja sitä tukevien menetelmien, Lapset puheeksi -keskustelun ja Lapset puheeksi Neuvonpito -menetelmän, käyttöön ottoa kuntien peruspalveluissa Lapin osahankealueella.

Joulukuussa 2012 järjestettiin hankekunnille videoyhteydellä työkokous ja tiedotustilaisuus. Tilaisuudessa projektipäällikkö Mika Niemelä THL:sta esitteli lapsikeskeisen työn teoreettisia perusteita ja tutkimustuloksia työn vaikuttavuudesta. Vanhemman pitkäaikainen sairaus, toimeentulovaikeudet tai perhesuhteiden muutokset voivat olla riski lapsen kehitykselle ja pärjäävyydelle. Lapsen hyvinvointi rakentuu kuitenkin eri kehitysympäristöissä. Hyvä yhteistyö eri kehitysympäristöjen kesken sekä kussakin kehitysympäristössä lasta suojaavien tekijöiden vahvistaminen luovat edellytykset lapsen myönteiselle kasvulle ja kehitykselle ja vaikeuksien ylisukupolvisuuden katkaisulle. Työkokouksessa kartoitimme kuntien tilannetta Lapset puheeksi- ja Lapset puheeksi neuvonpito -menetelmien käyttöön otossa ja lapsikeskeisen työn rakenteisiin saattamisessa sekä kuntien työntekijöiden halukkuutta osallistua hankkeen järjestämään perus- ja kouluttajakoulutukseen.

Kittilässä, Sodankylässä ja Kolarissa työtapa ja menetelmien käyttö on sisällytetty jo aiemmin hyvinvointistrategiaan tai mielenterveys- ja päihdestrategiaan ja sillä on johdon tuki. Näissä kunnissa on entuudestaan myös menetelmäkouluttajia. Uusien kuntien innostamiseksi mukaan järjestettiin helmikuun 28. päivä seminaarin Lapset puheeksi – strategiasta käytäntöön. Seminaarissa kuultiin sekä teoreettisesta taustasta ja tutkimustuloksista että eri kuntien käytännöistä. Mukana oli myös asiakasvanhempi, joka kertoi perheensä kokemuksista Lapset puheeksi -keskusteluun ja neuvonpitoon osallistumisesta. Osallistujia oli kaikkiaan 180. Seminaari aloitti samalla perus- ja kouluttajakoulutuksen.

Menetelmien peruskoulutus sisälsi neljä lähiopetus- ja menetelmäohjauspäivää sekä käytännön harjoittelua. Peruskoulutukseen osallistui yhteensä 23 työntekijää eri kunnista ja eri sektoreilta. Kouluttajakoulutukseen kuului peruskoulutuksen lisäksi neljä lähiopetus – ja ohjauspäivää sekä koulutusryhmän kokoaminen ja peruskoulutuksen järjestäminen ryhmälle. Kouluttajakoulutukseen on osallistunut yhteensä 20 sosiaali-, terveys- ja koulutoimen työntekijää. Heistä kolme keskeytti, koska arvioi ettei pysty oman työnsä ohessa toimimaan kouluttajina. Hankkeen järjestämässä koulutuksessa kouluttajina toimivat erityissosiaalityöntekijä Jaana Jokinen PaKaste -hankkeesta sekä Tukeva-hankkeesta Kittilän koulukuraattori Tiina Huilaja.

Työtavan ja menetelmien juurtumisen edistämiseksi hanke on tukenut kuntakohtaisia koulutuksia korvaamalla kouluttajien koulutukseen käyttämiä työtunteja. Koulutuksia ehdittiin toteuttaa hankkeen aikana osittain tai kokonaan Torniossa, Pellossa, Kittilässä, Kolarissa ja Sodankylässä. Kittilässä, Pellossa ja Sodankylässä koulutukseen osallistui työntekijöitä eri sektoreilta, Kolarissa koulutus järjestettiin opettajille VESO-päivänä. Myös Torniossa pääosa koulutetuista oli koulun työntekijöitä. Torniossa juurruttamistyötä TUKEVA -hankkeen päätyttyä tukee Arjen turvaa –hanke. Myös Lapin sairaanhoitopiirissä, Lapin ammattiopistossa ja Rovaniemen kaupungissa aloitettiin työntekijöiden peruskoulutus. Rovaniemen kaupungin kouluissa on tarkoitus vähitellen kouluttaa alakoulujen opettajat ja muita työntekijöitä käyttämään työtapaa ja menetelmiä arjen työssään. Jo tänä syksynä keskustelu käydään Joustavan perusopetuksen -ryhmään tulevien ja heidän vanhempiansa kanssa. Työtapa on sisällytetty myös kaupungin hyvinvointistrategiaan varhaisen avoimen yhteistyöideologian mukaisesti.

2.4.3.1. Arviointi

Hankkeen toteuttaman Lapset puheeksi -peruskoulutuksen aikana työntekijät toteuttivat keskustelun vanhempien ja joissakin tilanteissa myös lapsen tai nuoren kanssa. Kokemukset olivat myönteisiä ja mm. koulukuraattorit kokivat menetelmän sopivan hyvin heidän työhönsä. Eräs terveydenhoitaja oli koulukuraattorin kanssa toteuttanut Lapset puheeksi -keskustelun 9-luokkalaisten nuoren ja tämän äidin kanssa. Nuori oli todennut keskustelun päätyttyä, että keskustelu oli tosi hyvä juttu ja että vastaava keskustelu pitäisi käydä kaikkien yhdeksäsluokkalaisten ja heidän vanhempiansa kanssa. Keskustelu on koettu voimaannuttavaksi, koska siinä kiinnitetään huomiota vahvuuksiin ja niiden vahvistamiseen unohtamatta kuitenkaan kuulla huolen aiheita, joita vanhemmalla tai lapsella itsellään on. Yhdessä pohditaan miten voidaan lisätä suojaavia tekijöitä lapsen tai nuoren elämässä ja tukea pärjäävyyttä eri kehitysympäristöissä. Tarvittaessa voidaan yhdessä valmistella Lapset puheeksi Neuvonpito, johon kutsutaan sellaisia työntekijöitä tai läheisiä, joiden ajatellaan voivan osaltaan tukea lasta tai vanhempia.

2.4.3.2. Johtopäätökset

Hankkeessa on onnistuttu Lapset puheeksi -työtavan levittämisessä kouluttamalla kuntiin omia kouluttajia, jotka puolestaan pystyvät kouluttamaan paikallisesti eri sektorien työntekijöitä. Näin on mahdollista ottaa käyttöön sama työtapa ylisektorisesti ja saada lasten hyvinvoinnin ja kehityksen tuki kaikkien lapsiperheiden ulottuville. Erityisen tärkeää on, että näin voidaan ehkäistä ongelmien ylisukupolvisuus ja lasten hyvinvoinnin vaarantuminen vanhempien vaikeuksien vuoksi. Työtavan juurtumista tukee sen sisällyttäminen kunnan hyvinvointistrategiaan tai lapsi- ja nuorisopoliittiseen ohjelmaan, niin kuin on tehtykin muutamissa Lapin kunnissa. Johdon tulee varmistaa toimivat rakenteet työtavan käytölle sekä seurata ja arvioida käytännön toteutusta ja asettaa sille selkeitä määrällisiä ja laadullisia tavoitteita. Työtä Lapset puheeksi –työtavan saamiseksi rakenteisiin tulee edelleen jatkaa mahdollisesti alkavassa Lasten Kaste -hankkeessa.

2.4.4. Videoneuvotteluna tuotetut psykososiaaliset palvelut

2.4.4.1. *Psykologin videovastaanotto lapsiperheille ja nuorille*

TUKEVA 2 Lapin osahankkeessa pilotoitiin lapsiperheille ja nuorille tarjottavaa psykososiaalista apua, joka toteutettiin videoyhteydellä. Uutta teknologiaa hyödyntävien palvelumuotojen käyttöönotto on hidas, aikaa vaativa prosessi. Jotta potentiaaliset asiakkaat löytävät palvelun ja rohkaistuvat sitä käyttämään, tarvitaan paljon tiedotusta ja ohjausta. Vajaan vuoden kokeilujakso on liian lyhyt aika kokemusten kerryttämiseen. TUKEVA 3 -juurruttamishankkeen aikana on jatkettu etäpalvelun kehittämistä ja käytön juurruttamista ylläpitämällä videoyhteydellä tuotettua kahden psykologin palvelua suoraan koteihin sekä tarjoamalla kuntien erityispalveluille mahdollisuutta asiakastyössään käyttää videoneuvottelua. Videoapua nuorille ja lapsiperheille –palvelu löytyy osoitteesta <http://www.sosiaalikallega.fi/videopalvelut>

Videovastaanottopalvelusta on ollut sopimus NorTher Oy:n psykologin Minna Waseniuksen kanssa 1-2 tuntia/ viikko alkaen tammikuusta 2013 hankkeen loppuun saakka. Aiemmin voimassa ollutta sopimusta psykologi Päivi Kivelän kanssa on jatkettu syyskuun 2013 loppuun. Perheterapeutti Kristiina Jussilalta palvelua ostettiin marras- joulukuussa. Haluttiin tarjota nimenomaan psykologipalvelua, koska siitä on pulaa Lapin alueella. Tuntimäärä on pidetty alhaisena, koska kysyntää on ollut vähän. Kuitenkin ajanvarauskalenteriaikoja on edellytetty olevan sekä päivä- että ilta-aikaan, jotta työssäkäyvillä perheillä olisi mahdollisuus myös käyttää palvelua.

Palvelun teknistä käytettävyyttä on parannettu yhteistyössä videoneuvotteluohjelman tuottajan sekä VIRTU-hankkeen kanssa, mutta laajakaistaongelmille ei valitettavasti hanke voi mitään. Videopalvelun käytön edistämiseksi videovastaanotosta tehtiin TUKEVA 2:n aikana tallenne, jossa psykiatrian erikoislääkäri Ben Furman keskustelee vanhemman kanssa lasten kasvatuksen pulmasta. Juurruttamishankkeen aikana keskustelu on editoitu, lyhennetty ja julkaistu osahankkeen kotisivuilla <http://www.poskelappi.fi/hankkeet/tukeva/> sekä virtuaalisessa sosiaali- ja terveystalvelukeskuksessa.

Palvelusta on toimitettu esitteitä kuntiin ja pyydetty kuntien työntekijöitä esittelemään palvelua asiakkailleen. Työntekijöillä on ollut mahdollisuus myös varata aika yhdessä asiakkaansa kanssa ja osallistua keskusteluun. Näin on jonkin verran tapahtunutkin. Kuitenkin tiedottamisesta huolimatta palvelun käyttö on jäänyt vähäiseksi. Varauksia on tehty kaikkiaan parikymmentä, mutta peruutukset huomioiden toteutuneiden asiakaskeskustelujen määrä on jäänyt alle kymmeneen.

Kunnille on tarjottu mahdollisuutta kokeilla hankkeessa videoneuvottelun käyttöä omassa asiakastyössään ja saada perehdytystä ohjelman käyttöön. Kemijärven perhe- ja mielenterveysklinikalta tarjoukseen tartuttiin. Kotikunnan ulkopuolella opiskele- massa olevan nuoren asiakkaan kanssa asiointi sujui videoneuvotteluna, mikä helpotti suuresti nuoren tilannetta. Hän olisi voinut tavata terapeuttiaan vain harvoin, jos hänen olisi pitänyt käydä henkilökohtaisesti klinikalla. Videoyhteydellä toteutettu asiakastyö jatkuu myös hankkeen jälkeen.

2.4.4.1. *Arviointi*

Jokaisesta videoneuvottelusta on pyydetty sekä asiantuntijan että asiakkaan arviointi videoneuvottelun käytettävyydestä sekä sisällön että teknisen toimivuuden osalta.

Asiantuntijoiden antaman palautteen mukaan videoyhteydessä oli toisinaan ollut ongelmia, välillä kuvayhteys ei ollut toiminut lainkaan. Kuitenkin tuollakin kerralla asian käsittely oli onnistunut ihan hyvin pelkällä ääniyhteydellä. Yhdellä kerralla yhteyttä ei ollut saatu videoneuvotteluohjelman kautta lainkaan. Jotta asiakas sai tarvitsemaansa apua, yhteys toteutettiin yhteisellä päätöksellä skypeillä.

Asiakkaista vain kaksi oli antanut palautetta sivustolla olevan palautelomakkeen avulla. Molemmat olivat käyttäneet palvelua vuoden 2012 aikana, minkä jälkeen palvelun käytettävyyttä on parannettu. Toisen palvelun käyttäjän mukaan ohjeistus oli tuolloin huono, toisen mukaan melko hyvä. Ohjelman lataus ja käyttö oli ollut molempien mielestä melko hyvät. Toisella oman asian käsittely oli onnistunut erittäin hyvin, toisella melko hyvin ja asiantuntijan antama apu oli ollut melko hyvää ja erinomaista. Toinen palvelun käyttäjä oli sitä mieltä että videoyhteys sopi tarkoitukseen melko hyvin. Toinen oli tyytymätön, videoyhteys sopi huonosti hänen tilanteeseensa.

Pyysimme juurruttamishankkeen aikana myös kolmea opiskelijaa testaamaan palvelua ja osallistumaan sen kehittämiseen. He kaikki olivat alussa innokkaita kokeilemaan, mutta käytännössä vain yksi heistä toteutti testauksen käytännössä. Häneltä saimmekin arvokasta palautetta asiakaskäyttäjän näkökulmasta ohjelmiston käytön eri vaiheissa esiin tulleista pulmista ja käytettävyydestä ja pystyimme korjaamaan vikoja. Opiskelijan antaman loppupalautteen mukaan ohjeistus sivustolla oli selkeä, esimerkkikeskustelu havainnollisti palvelua hyvin. Ohjelman lataaminen onnistui helposti, kun tietyt parannukset oli tehty. Ohjelman käyttö oli keskustelun aikana ollut helppoa, säätimet nähtävillä ja tarvittaessa nopeasti käytettävissä. Myös keskustelu oli ollut luontevaa, vaikka kuva ja ääni kulkivatkin hieman eri tahtiin. Opiskelijalle jäi palvelusta mukava kuva ja hän aikoo ehdottomasti käyttää palvelua, mikäli tarvetta tulee ja suosittelee sitä myös muille.

2.4.4.2. Johtopäätökset

Juuruttamishankkeen vuosi ei ole riittänyt kotiin tarjottavan etäpalvelun juurtumiseen. Teknologiaa hyödyntävän palvelun käyttöön liittyy sekä teknisiä että ilmeisesti myös asenteellisia esteitä. Kodeissa yleisesti käytössä oleva mobiililaajakaista ei riitä etenkin haja-asutusalueilla sekä kuvan että äänen välittämiseen. Peruuntuneiden varusten määrä kertoo joko videoneuvotteluohjelman toimimattomuudesta asiakkaan koneella tai asiakkaan arkuudesta käyttää videoyhteyttä henkilökohtaisten asioiden käsittelyyn ennestään tuntemattoman asiantuntijan kanssa. Osaan kunnista on tulossa VIRTU-hankkeen kautta asiakkaiden käyttöön tarkoitettuja videoneuvottelupisteitä. Myös valokuituverkko laajenee pikku hiljaa. Etäpalveluja tarvitaan varmuudella tulevaisuudessa. Siksi videoyhteydellä toteutettavien etäpalveluiden kehittämistä ja tarjoamista jatketaan edelleen Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen toimesta. Myönteiset kokemukset videoneuvottelun käytöstä kuntien omassa asiakastyössä rohkaisevat myös jatkamaan etäpalveluja.

2.4.5. Perheneuvolatyön jalkautuva työmalli

2.4.4.1. Jalkautuvasta työmallista perhekeskeiseen työparityöhön

TUKEVA 2 Lapin osahankkeessa pilotoitiin Rovaniemen perheneuvolan työssä jalkautuvaa työmallia, jossa erityissosiaalityöntekijä oli tarvittaessa koulun oppilashuollon tukena ja koulukuraattorin työparina perhekeskeisessä työssä. TUKEVA 3 -juurruttamishankkeessa on mallia muokattu kokemusten pohjalta edelleen käyttökelpoisemmaksi jokapäiväiseen perheneuvolatyöhön.

Kun toimintamallia kehitettiin Rovaniemellä, oli käytettävissä hankkeen kehittäjätyöntekijän työpanos ja toimintaa toteutettiin vain yhdellä koululla. Toimintamalli on juurruttamisen aikana sopeutettu perheneuvolan työntekijäresurssiin ja työpariutta on tarjottu kaikille kouluille. Tavoitteena mallissa on ollut päästä lähettämisen kulttuurista varhaiseen, yhteiseen työskentelyyn. Jalkautuva työmalli on liitetty osaksi perheneuvolan ensitiimin työtä. Ensitiimiin kuuluu kaksi psykologia ja kaksi sosiaalityöntekijää, joista kukin voi työskennellä koulukuraattorin, koulupsykologin tai terveydenhoitajan työparina silloin kun se arvioidaan tarpeelliseksi ja myös lapsi ja vanhemmat sen hyväksyvät.

Toimintamallia hiottiin ja juurtumista arvioitiin työkokouksissa 3.9.2012, 25.1.2013 ja 26.4.2013. Työkokouksiin ovat osallistuneet perheneuvolan ensitiimin jäsenet sekä koulun oppilashuollosta koulukuraattorit ja koulupsykologit. Syksyn 2012 aikana työparityöskentely oli vielä jäänyt alkupalaverihin, joissa oli pääsääntöisesti sovittu jatkotapaamiset niin, että perheneuvolassa tavataan vanhempia ja oppilashuollon työntekijä tapaa lasta. Totutuista työtavoista on vaikea irrottautua, kun työpaineet ovat kovat. Kevään aikana työparityöskentely perhetapaamisissa on selvästi lisääntynyt ja kokemukset ovat olleet pääosin myönteisiä. Työparityössä on mukana ollut oppilashuollon työntekijöistä myös kouluterveydenhoitajia.

Mallin nimi muuttui juurruttamishankkeen aikana *perheneuvolan ja oppilashuollon perhekeskeiseksi työparityöksi*, koska olennaiseksi asiaksi nousi yhteistyö ja perhekeskeisyys ei niinkään perheneuvolan jalkautuminen. Malli viimeisteltiin pienemmän työryhmän työnä QPR -ohjelmalla 10.6.2013 ja mallin sähköistä linkkiä levitettiin muille työntekijöille kommentoitavaksi. Malli hyväksyttiin tukiryhmässä 20.9.2013. Sen jälkeen malli on julkaistu Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen kotisivuilla http://www.sosiaalikallega.fi/mallit/perhesosiaalityo/main_page Linkki malliin tulee myös kaupungin perhepalvelukeskuksen ja sivistysosaston sivuille.

2.4.5.1. Arviointi

Juurtunut yhteistyömalli on osapuolten mukaan lisännyt varhaista avointa yhteistyötä sekä työntekijöiden kesken että perheiden kanssa. Molemmiin puoliin on helppo ottaa yhteyttä toisen yksikön työntekijään. Perheneuvolatyössä korostuu perhekeskeisyys, yhteistyö vanhempien kanssa ja toimintamallin juurtumisen myötä perhekeskeisyys on vahvistunut myös oppilashuollossa. Työntekijäresurssien vajuus on jonkin verran haitannut työparityön toteutumista toivotussa laajuudessa. Mikäli koulu saa lisää psykologeja ja perheneuvolan henkilövaje korjaantuu edellytykset yhteistyöhön vielä paranevat. Sujuva yhteistyö nopeuttaa ja tehostaa perheiden avunsaantia ja lyhentää siten työskentelyyn tarvittavaa aikaa.

2.4.5.2. Johtopäätökset

Uuden toimintamallin juurtuminen vie oman aikansa, erityisesti silloin kun kehittämisessä on ollut enemmän resurssia kuin sitten käytännön vakiinnuttamisessa. Juurruttamishankkeen aikana toteutuneet säännölliset arviointikokoukset ovat edistäneet osaltaan perhekeskeisen työparityön leviämistä kaikkien oppilashuollon ja perheneuvolan ensitiimin työntekijöiden käyttöön. Juurtumista on lisännyt myös sekä koulupuolen että perhepalvelujen esimiesten sitoutuminen ja mukana olo tukiryhmässä, jossa toimintamalli ja sen julkaiseminen verkossa hyväksyttiin. Malli noudattaa kaupungin strategiaa, jossa keskeinen lähtökohta on varhainen avoin yhteistyö perheiden kanssa. Toimintamallia esiteltiin myös muiden kuntien perheneuvoloiden työntekijöille verkoston työkokouksessa. Lapin muut perheneuvolat ovat selkeästi pienempiä ja osassa yhteistyö oppilashuollon kanssa on jo tiivistä. Posiolla esimerkiksi perhe- ja mielen-terveystoimiston sairaanhoitaja on pitänyt vastaanottoa koululla.

2.4.6. Muu toiminta

2.4.6.1. Lastensuojelun edunvalvonnan edistäminen

TUKEVA 2 Lapin osahankkeen aikana tehtiin yhteistyötä Pelastakaa Lapset ry:n kanssa lastensuojelun edunvalvonnan edistämiseksi Lapin alueella. Yhteistyötä on jatkettu myös juurruttamishankkeessa. Joulukuussa 3.12.2012 järjestimme yhteistyökokouksen, johon kutsuimme käräjäoikeuden, maistraatin, poliisin ja Lapin aluehallintoviraston sekä kuntien edustajia. Kokouksessa käsiteltiin Lapin tilannetta tehtyjen kyselyiden ja paikalla olleiden tiedon ja kokemusten pohjalta. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen sivuille on koottu osajapankki, jossa on myös Lapin alueen edunvalvojien yhteystietoja. Kevään aikana toteutettiin yhteistyössä kysely lastensuojelun edunvalvonnasta kunnissa vuoden 2012 aikana ja samalla kartoitettiin kuntien koulutus- ja konsultaatiotarpeita. Lokakuussa 2013 järjestetään yhteistyössä Merikratos Oy:n ja Rovaniemen kaupungin kanssa lastensuojelun edunvalvonnan yhteistyötyökokous maistraatin, poliisin, käräjäoikeuden ja kuntien lastensuojelun työntekijöille.

2.4.6.2. Asiakkaiden osallisuus sosiaali- ja terveystalvelujen uudistamisessa

Rovaniemen kaupungissa toteutettiin kevään 2013 aikana sosiaali- ja terveystalvelujen uudistamishanke, jossa tavoitteena oli löytää taloudellisesti tehokkaampia tapoja tuottaa talveluja. Prosessiin oli kumppaniksi pyydetty myös Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskusta toteuttamaan erityisesti asiakkaiden osallistaminen. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen hankkeet järjestivät yhteistyössä kaupungin ja Lapin yliopiston sosiaalityön laitoksen kanssa vuoden 2013 helmi- toukokuun aikana keskustelukahvilassa kuntalaisten ja työntekijöiden sekä johtavien viranhaltijoiden yhteisiä keskustelu- ja kehittämisisiltoja. TUKEVA 3 -juurruttamishanke on ollut mukana lasten, nuorten ja perheiden talveluiden kehittämisessä.

Lasten, nuorten ja perheiden talvelujen kehittämisprosessiin kuului työntekijöiden omien työpajojen ohessa kolme kokoontumista keskustelukahvilassa kevään aikana. Ensimmäisellä kerralla keskustelukahvilassa 4.2.2013 tarkasteltiin talvelujen nykytilaa, toisella kerralla 11.3. pohdittiin ja ideoitiin toisin tekemisen tapoja. Kolmannella kerralla 15.4. johtavat viranhaltijat esittelivät ratkaisuehdotuksiaan, joista keskusteltiin

yhdessä työntekijöiden ja asiakkaiden kanssa. Palvelujen käyttäjät nostivat tärkeinä kehitettävänä asioina mm. tiedottamisen eri muodoissaan, palveluohjauksen, varhaisen tuen, työntekijöiden pysyvyyden sekä ensikontaktin merkityksen ja työntekijän taidon kohdata ja kuulla asiakasta. Työntekijät ja johtavat viranhaltijat olivat valmistelussa huomioineet asiakkaiden keskusteluissa esiin nostamia asioita. Lasten ja perheiden palveluissa resurssointia tullaan lisäämään ehkäisevissä ja varhaisen tuen palveluissa, myös tiedottamiseen ja palveluohjaukseen tullaan jatkossa kiinnittämään huomiota. Keskustelut koettiin tarpeellisiksi ja asiakkaiden ääni tuli kuuluviin. Keskustelukahvila-toimintaa tullaan jatkamaan Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen yhtenä toimintamuotona yhteistyössä kuntien kanssa.

3. Juurrutettavien toimintamallien kuvaaminen Innokylän kehittämisympäristöön (REA-työkalu) valtakunnallisesti hyödynnettävässä muodossa

Toimenpidekokonaisuuden tavoitteena oli kuvata osahankealueilla kehitetyt ja TUKEVA 3 -juurruttamishankkeessa juurrutettavat toimintamallit yhteiselle Innokylän alustalle kehittämisympäristöä hyödyntäen edistämään toimintamallien valtakunnallista leviämistä. Kaste-hankkeille järjestettiin Innokylän uuden kehittämisympäristön koulutus 22.1.2013 Oulussa, johon myös TUKEVA 3 -juurruttamishankkeen projektipäälliköt sekä Kainuun osahankkeen projektisihteeri osallistuivat. Koulutus sisälsi Innokylän innovaatiomallin, kehittämisympäristön (käytäntöjen kehittämisen ja arvioinnin työkalun) ja Innopaja-toimintamallin esittelyä ja ohjeistusta. Kainuun osahankkeen hankehenkilöstö osallistui lisäksi Kajaanissa järjestettyihin Innokylän lisäkoulutuksiin, Kaste -hankkeiden yhteisiin uuden kehittämisympäristön perehdytyspäiviin 6.2.2013 ja 14.8.2013.

Osahankkeissa kehitettyjä ja/tai juurrutettuja toimintamalleja kuvattiin Innokylän kehittämisympäristössä joko Verstaas- tai Toimintamalli- osioihin. Oulun seudun kuntien osahankkeesta kuvattiin *Laajan ikäkausittaisen terveystarkastuksen toimintamalli sekä kerätyn tiedon raportointi ja hyödyntäminen eri päätöksenteon tasoilla* – toimintamalli Verstaalle laajempaan sisältökokonaisuutena. Lisäksi siitä tehtiin kuvaus myös Toimintamalli-osioon. *Lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelmatyön prosessi* kuvataan lokakuussa. Kainuun osahankkeen toimintamallit (*Tukeva-työote ja Vankkurit -vanhempainryhmämalli*) kuvattiin Innokylän kehittämisympäristöön juurruttamishankkeen aikana. Oulunkaaren osahankkeen juurrutettavien toimintamallien kuvaukset Innokylään olivat hankkeen päättyessä osittain kesken, mutta tavoitteena oli, että ne valmistuvat vuoden 2013 aikana Lapin osahankkeessa kuvattiin Innokylän kehittämisympäristöön *vanhempiansa eron kokeneiden lasten ja nuorten vertaistukiryhmät, Pakki-paniikkioireita kokeneiden nuorten vertaistukiryhmä, Tunne- ja vuorovaikutustaitoja nuorille*. Lisäksi juurruttamishankkeen päättymisen jälkeen oli tavoitteena vielä kuvata *Arjen taitoja -perhetyön perheryhmä* sekä *perheneuvolan ja oppilashuollon perhekeskeinen työparityö*. Toimintamallit pyrittiin kuvaamaan niin, että niistä on apua muille vastaavaa toimintaa suunnitteleville.

Toimintamallikuvauksista on hyötyä silloin, kun toimintamallia otetaan laajemmin käyttöön ja ne toimivat yleisesti esimerkkeinä muille. Kuitenkin TUKEVA 3 -juurruttamishankkeessa Innokylän toimintaa olisi voitu juurruttamishankkeessa hyödyntää myös muussakin kuin toimintamallien kuvaamisen osalta. Syinä vähäiseen hyödyntämiseen oli osaksi ohjelman käyttöön annetun perehdytyksen keveys ja ajankohta. Uusille alkaville hankkeille tai hankesuunnittelulle Innokylä voi toimia hyödyllisenä ympäristönä. Kattavasti kootut ja hyvin luokitellut toimin-

tamallit antavat ideoita kehittämiseen ja verstasta voi käyttää osallistavaan ideointiin ja suunnitteluun. TUKEVA 3 -juurruttamishankkeiden kuvatut toimintamallit löytyvät osoitteesta <http://www.innokyla.fi>.

4. Kehitystyön jatkumo valtakunnalliselle lapsiperheiden palvelujen kehittämistyölle siirryttäessä uudelle Kaste ohjelmakaudelle

Ensimmäisen Kaste -ohjelman aikana (2008–2011) viisi alueellista Lasten Kaste -hankekokonaisuutta kulkivat aikataulullisesti kahdessa eri syklissä, joka toi käytännön haasteita valtakunnallisen yhteistyön toteuttamiselle tiiviisti hankekokonaisuuksien välillä. TUKEVA 3 -juurruttamishankkeessa (2012–2013) pyrittiin varmistamaan myös osaltaan tämän hyvin käynnistynyt valtakunnallinen yhteistyön jatkumo ensimmäisten Lasten Kaste -hankkeiden päättymisen jälkeen. Yhteistyön jatkuminen oli myös tärkeää suunniteltaessa yhteisiä uusia vaikuttavia valtakunnallisia kehittämiskokonaisuuksia uudelle ohjelmakaudelle. TUKEVA 3:n projektijohtaja osallistui muiden Lasten Kaste -projektijohtajien, THL:n ja STM:n yhteistyökokouksiin hankkeen aikana ja oli osaltaan edistämässä valtakunnallisten lapsiperheiden palveluiden kehittämistyötä.

Pohjois-Suomen alueella valmisteltiin uutta Lasten Kaste -hanketta syksyn 2013 hankehaakuun. Pohjois-Suomessa on tehty lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluiden kehittämistyötä vuodesta 2008 alkaen STM:n Kaste-ohjelman rahoituksella TUKEVA (1-3) ja Lapsen hyvä arki (1-2)-hankkeissa. Lapsen hyvä arki -hanke oli osa laajempaa pohjoisen alueen Kaste-hankekokonaisuutta (PaKaste) ja sitä hallinnoi Kallion peruspalvelukuntayhtymä. Oulun seutuorganisaatio hallinnoi TUKEVA 1-2 kehittämisvaiheita ja Oulun kaupunki v. 2012–2013 TUKEVA 3 -juurruttamishanketta, jonka yhteydessä käynnistyi uusi Lasten Kaste hankevalmistelu Lapin, Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan alueilla.

Uuden hankkeen tavoitteena on jatkaa Kaste-ohjelman mukaisesti lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelujen kehittämistä asiakaslähtöisinä palvelukokonaisuuksina edellisellä ohjelmakaudella luotujen hyvien käytäntöjen pohjalta.

Alkukevään 2013 aikana Pohjois-Suomen alueella kartoitettiin kuntien / kuntayhtymien alustavia kehittämistarpeita uudelle hankevalmistelulle Lasten Kaste - ohjelman painopistealueiden mukaisesti: 1) perhekeskustoiminta 2) oppilas- ja opiskelijahuolto ja 3) lastensuojelu. Alueen toimijat ilmoittivat kiinnostuksensa yhteistyöhön hankevalmistelussa yhdessä sovitun aikataulun mukaisesti Kesän 2013 aikana hankevalmisteluun ilmoittautuneet toimijatahot kommentoivat hankesuunnitelmaa ja siten pääsivät vaikuttamaan suunnitelman sisältöihin alueensa kehittämistarpeiden ja kokemusten pohjalta. Ao. tahojen kuulemisessa hyödynnettiin myös sähköisiä palveluja ja videoyhteyksiä alueen laajuudesta johtuen. Pohjois-Suomen Kaste aluejohtoryhmä käsitteli hankeaihiota 19.2.2013 ja hyväksyi sen jatkovalmisteluun. Hankesuunnitelmaluonnos esiteltiin em. johtoryhmälle 11.6.2013 ja johtoryhmä antoi lausuntonsa hankesuunnitelmasta STM:lle 27.8.2013. Hankehakemus, jossa on mukana 50 kuntaa, jätettiin sosiaali- ja terveysministeriölle 30.9.2013. Tavoitteena on, että uusi Pohjois-Suomen Lasten Kaste -hanke käynnistyy alkuvuodesta 2014.

5. Yhteinen koordinaatio

Yhteisen koordinaatio-osion keskeinen tarkoitus oli tukea osahankkeiden toimintaa ja huolehtia osahankealueiden välisen yhteistyön, yhteisen viestinnän, hankehallinnon ja talouden seurannan, raportoinnin ja arvioinnin tehtävistä. Koordinaatio budjetin kautta kustannettiin mm. yhteisen sähköisen työskentelyalustan käyttöoikeudet ja osahankkeiden kesken sovitut tilaisuudet ja arviointiin liittyvät kokonaisuudet. Hankkeen projektijohtajan 50 % -työpanos ajalta 1.11.2012–31.12.2012 ja 33,75 % -työpanos ajalta 1.1.2013–31.10.2013 katettiin koordinaatiobudjetista. Koordinaatio-osion toimenpidesisällöistä ja budjetin käytöstä sovittiin TUKEVA:n kehittämissuunnitelmassa.

5.1. TOIMINTA JA TULOKSET

5.1.1. Hankkeen vastuujärjestelmän muutos

TUKEVA 1 ja 2 -hankevaiheita hallinnoi vuosina 2008–2012 Oulun seutu -organisaatio. Oulun seutu -organisaation päättyessä seutukokeilulain päättymisestä johtuen vuoden 2012 lopulla, tuli hankkeen kolmannen vaiheen valtionavustuspäätös ja hallinnointi siirtää Oulun seudulta uudelle hallinnoijalle 1.10.2012 alkaen. Oulun seudun seutuhallitus esitti, että TUKEVA 3 -juurruttamishankkeen vastuun siirtyisi Oulun kaupungille. Muutoksesta informoitiin osahankkeiden toteuttajia. Oulun kaupungin hallitus päätti, että Oulun kaupunki ottaa hankkeen kolmannelle vaiheelle vastuun ja että hanke siirretään kaupungin sivistys- ja kulttuuripalveluiden vastuualueelle. Oulun seutu ja Oulun kaupunki hakivat yhdessä sosiaali- ja terveysministeriön alku- peräiseen valtionavustuspäätökseen muutosta. STM hyväksyi päätöksellään 19.9.2012 hankkeen hallinnoinnin ja valtionavustuksen siirtymisen Oulun seudulta Oulun kaupungille. Hankkeen vastuulliseksi johtajaksi tuli Oulun kaupungin sivistys- ja kulttuurijohtaja Mika Penttilä. Hankkeen käytännön johtovastuu, operatiivinen johtajuus ja projektihenkilöstön lähiesimiestehtävät Oulun kaupungin osalta siirtyivät Oulun kaupungin nuorisotoimenjohtaja Kaisu Haapalalle osaksi hänen uutta eristysasiantuntija tehtäväänsä. Kaisu Haapala toimi hankkeen projektijohtajana 1.10.2012–30.9.2013 ja Arto Willman 1.10.–31.10.2013. Lisäksi hallinnoijatahon projektisihteeri Liisa Saksion vastuutehtäviksi tulivat hankkeen koordinaation ja Oulun seudun kuntien osahankkeen projektisihteerin tehtävät.

Vastuujärjestelmän muutoksesta johtuen TUKEVA 3 -juurruttamishankkeen toteuttamisen yhteistyösopimus päivitettiin uuden hallinnoijatahon käytänteiden mukaiseksi yhteistyössä osahanketahojen kanssa.

5.1.2. Tiedottaminen ja viestintä

Hankkeen tiedottaminen oli sisäistä ja ulkoista. Ensisijainen viestintä tapahtui osahankkeiden toiminnallisena osan yhteydessä alueellisena ja kuntakohtaisena tiedottamisena. Koko hankkeen tasolla kansallista ja alueellista viestintää toteutettiin yhteistyöverkostojen, seminaarien ja työkokouksen kautta sekä sähköisenä tiedottamisena. Sisäisen tiedottamisen kanavana ja materiaalipankkina hyödynnettiin myös TUKEVA 1:n aikana perustettua TUKEVA:n OTTila sivustoa (<https://ottila2g.ouka.fi/Tukeva>). Ulkoisen tiedottamisen avulla informoitiin hankkeen muita sidosryhmiä, kuntalaisia ja muita toimijoita hankkeen etenemisestä ja tuloksista. Toimivan tiedottamisen avulla varmistettiin myös muiden alueiden riittävä tiedonsaanti hankkeesta juurrutettavista toimintamalleista, joka mahdollistaa osaltaan syntyvien mallien ottamisen käyttöön myös muualla. Keskeisenä tiedottamisen välineenä hyö-

dynnettiin jo TUKEVA 1:n aikana tehtyjä www-sivuja (<http://www.ouka.fi/seutu/tukeva>) osahankkeiden hallinnoijaorganisaatioissa, joiden kautta välitetään tietoa mm. hankkeen kehittämisprosessista, toimenpiteistä ja tuloksena syntyvistä palvelumalleista. Juurruttamishankkeen asioista tiedotettiin myös avoimissa seminaareissa ja erilaisissa tilaisuuksissa. TUKEVA 2 -hankkeen aikana julkaistu TUKEVA-työkalupakki -julkaisua levitettiin TUKEVA 3 -juurruttamishankkeen aikana kuntiin ja hankkeen yhteistyökumppaneille sekä sähköisenä linkkinä <http://www.e-julkaisu.fi/tukeva-tyokalupakki/> että painettuna julkaisuna.

TUKEVA 3 -juurruttamishanke osallistui muiden Lasten Kaste -hankkeiden kanssa valtakunnalliseen Lasten Kaste -seminaariin 12.–13.2.2013 Helsingissä. Seminaarin tavoitteena oli tukea lasten, nuorten ja perheiden palvelujen uudistamista ensimmäisellä Kaste-ohjelmakaudella kehitettyjen palvelukokonaisuuksien, toimintamallien ja menetelmien juurtumista. Ohjelmassa kuultiin mm. TUKEVA 3 -juurruttamishankkeen projektipäällikkö Leena Hassin puheenvuoro aiheesta *Käytännön esimerkki lasten, nuorten ja perheiden palveluiden kustannusseurannasta Oulun seudulla*. Seminaarissa *Kehittämisen johtaminen kuntien arjessa* -paneeliin osallistui TUKEVA 3 johtoryhmän puheenjohtaja, sivistys- ja kulttuurijohtaja Mika Penttilä Oulun kaupungista. Lisäksi *Tie kehittämistyöstä pysyväksi toiminnaksi – missä onnistuttiin?* -dialogissa hanketta edusti Oulun seudun osahankkeen laajojen 4-vuotisterveystarkastuksen toimintamallin juurruttamistyöhön palkattu Oulun kaupungin vastuuterveystarkastaja Terttu Harju. Hanke esitteli seminaarissa myös TUKEVA-työkalupakki -julkaisua hankkekohtaisella esittelypisteellä.

Projektijohtaja esitteli juurruttamishanketta Pohjois-Suomen Kaste-aluejohtoryhmälle 11.6.2013 kokouksessa.

5.1.3. Seuranta ja raportointi

Hankkeen toteutumista seurattiin osahankekohtaisissa ohjausryhmissä sekä koko hankkeen yhteisessä johtoryhmässä. Hankkeen toteutuksesta raportoitiin rahoittajalle ohjeistuksen mukaisesti. Hankkeen aikana juurrutettavat toimintamallit kuvattiin Innokylän alustalle (<http://www.innokyla.fi>).

TUKEVA 3 johtoryhmä kokoontui hankeaikana kolme kertaa, 28.11.2012, 26.3.2013 ja 8.10.2013. Hankkeen alussa johtoryhmän kokoonpano päivitettiin vastaamaan uuden hankehallinnoijan muutosta Oulun seutu -organisaatiosta Oulun kaupungille. Johtoryhmän puheenjohtajana toimi TUKEVA 3 -juurruttamishankkeen vastuhenkilö, Oulun kaupungin sivistys- ja kulttuurijohtaja Mika Penttilä ja esittelijänä projektijohtaja. Johtoryhmä päätti 1. kokouksessaan hankkeen väliraportointiajaksi 1.10.2012–31.3.2013 ja 1.4.2013–31.10.2013.

Osahankekohtaiset ohjausryhmät toimivat itsenäisesti väliraportointiaikana seuraten ja ohjaten osahankkeiden tavoitteiden ja kustannusarvion toteutumista. Oulun seudun kuntien osahankkeen ohjausryhmän kokoonpanoa muutettiin juurruttamishankkeen alussa, hankkeen hallinnoijatahon muutoksesta ja uuden Oulun muodostumisesta johtuen. Ohjausryhmien kokoontumiskerrat löytyvät liitteestä 3.

TUKEVA 3 kehittämisryhmä koostui osahankkeiden hallinnoijatahojen edustajista, projektipäälliköistä sekä koordinaation edustajista. Ryhmä kokoontui hankeaikana n. kahden kuukauden välein videoneuvotteluina. Kehittämisryhmän koollekutsujana

toimi hankkeen projektijohtaja. Kehittämisyryhmässä linjattiin hankkeen toimintasuunnitelmaa ja esitykset johtoryhmän käsittely varten sekä neuvoteltiin hankkeen yhteisistä muista käytännön asioista. Lisäksi osahankkeiden projektipäälliköt ja projektijohtaja kokoustivat useampia kertoja hankkeen aikana videoneuvotteluina.

5.1.4. Arviointi

TUKEVA 3 -juurruttamishankkeen toimenpidesuunnitelmaan sisältyi osahankkeiden toimintamallien jatkuva arviointi. Hankkeen kehittämissyryhmä linjasi TUKEVA 3 -juurruttamishankkeen yhteisen arvioinnin toteutuksesta loppukeväältä 2013. Arviointi sovittiin toteutettavaksi arviointitilaisuutena 23.9.2013 ja arvioinnin koordinoiti asian-tuntijapalvelun ostona. Arviointi oli Kaste-hankkeilta edellytettyjen arviointikriteerien mukainen. Tilaisuus toteutettiin Oulun kaupungin sivistys- ja kulttuuripalveluiden kehittämisyksikön toimesta. Arviointiprosessin tavoitteena oli kehittää myös yleisempää toimintamallia hyödynnettäväksi laajemminkin uusien hankkeiden vaikuttavuuden arvioinnissa. TUKEVA 3 -juurruttamishankkeen arviointiraportti on loppuraportin liitteenä 5. Osahankekohtainen arviointi on kuvattuna myös arviointiraportin kappaleessa 2.

TUKEVA 3 -juurruttamishankkeen yhteinen arviointi toteutettiin yhteistoiminnallisessa arviointitilaisuudessa eli ryhmämessuissa yhden päivän aikana. Tilaisuudessa kunkin osahankkeen edustajat muodostivat yhden arviointiryhmän. Jokaisessa osahankkeessa arviointikohteina olivat TUKEVA 3 -juurruttamishankkeen tavoitteiden ja Kaste-ohjelman päämäärien toteutuminen. Tilaisuus koostui kolmesta arviointikierrroksesta ja niiden väliin sijoittuvasta näyttelykävelystä, jossa jaettiin jokaisen osahankkeen hyvät käytänteet ja kehittämiskohteet. Päivän päätteeksi esiteltiin kustakin osahankkeesta yksi toimintamalli. Esittely tapahtui kahden toimintamallin dialogina, joissa tuotiin esiin onnistumiset, haasteet ja juurtuminen pysyväksi toiminnaksi. Esittelijöinä toimivat osahankkeiden projektipäälliköt.

Osahankkeiden arviointiryhmät työskentelivät etukäteen valmistetun arviointimateriaalin pohjalta. Arviointivihkoon oli kuvattu tavoitteet ja päämäärät, arvioinnin juoksu-tus sekä kunkin arviointikohteen kysymykset pisteineen (1–5, 1=heikko, 5=erinomainen). Jokainen arviointikohta oli jaettu 4–8 arviointikysymykseen. Arvioitsijat pisteyttivät kunkin kysymyksen ensin yksilötyöskentelynä. Tämän jälkeen pisteet käytiin läpi ryhmässä keskustellen ja laskettiin arviointikohteen kokonaistulos keskiarvona. Yksilötyöskentelyn aikana osallistujat myös kirjasivat hyviä käytänteitä ja kehittämiskohteita. Koko ryhmän yhteisen pisteytyksen jälkeen valittiin konsensuskeskustelussa 2–4 hyvää käytännettä ja kehittämiskohdetta kaikkien osahankkeiden edustajille näyttelykävelyssä jaettaviksi. Näyttelykävely toteutettiin sekaryhmissä. Kunkin osahankkeen edustaja esitteli näyttelykävelyssä oman ryhmänsä työn tuloksen oman osahankkeensa pisteelle tultaessa.

5.1.5. Johtopäätökset

Tukeva 3 -juurruttamishankkeessa on onnistuttu viemään valitut toimintamallit ruohonjuuritason työhön. On otettu käyttöön uusia työmenetelmiä ja -tapoja, luotu moniammatillisia ja monitoimijaisia julkisen puolen ja kolmannen sektorin yhteistyöverkostoja. Juurtuminen on perustunut työntekijöiden vahvaan sitoutumiseen.

Juurtumista on vahvistanut osahankkeen tarjoama tuki. Monipuolinen, systemaattinen tiedottaminen on ollut tärkeää usean kunnan muodostamisessa hankekokonaisuuksissa. Myös erilaiset perehdytys- ja tiedottamissuunnitelmat ovat helpottaneet toimintamallien juurtumista.

Johdon ja esimiesten sitoutuminen on ollut heikkoa. On tärkeää nimetä hankekunnista toiminnan alussa yhdyshenkilöt, jotka vievät tietoa kunnassa päätöksenteon tasolle ja asiakirjoihin ja huolehtivat, että kuntatoimijat pysyvät ajan tasalla.

Johdon lisäksi on tärkeää perehdyttää toiminnan aluksi ne, joiden vastuulle toimintamallien juurtuminen jää hankkeen päätyttyä. Kuntatoimijoille tulee tarjota yhtäläinen mahdollisuus osallistua koulutuksiin, tapaamisiin ja perehdytyksiin. Resursoinnissa on hyvä kiinnittää huomiota tasapuolisuuteen.

Innokylää ja REA-kehittämissympäristöä olisi voitu hyödyntää tehokkaammin kehittämistyössä. Hanketyöntekijöillä on ollut mahdollisuus perehtyä Innokylään ja dokumentoida kehittämistyötä alustalle. Kunnan työntekijät olisivat tarvinneet koulutusta kehittämissympäristön käytöstä. Koska Innokylä-osaaminen on keskittynyt hanketyöntekijöille, kehittämissympäristön käytön jatkuvuutta ei voida taata hankkeen päätyttyä.

Hankeresurssi tulee aina olemaan riittämätön laajojen koulutusten järjestämiseen. On tärkeää, että hankesuunnitelmaan kirjataan myös koulutus- ja perehdyttämisvastuut ja koulutetaan kuntapuolelta avainhenkilöt, jotka vastaavat Innokylän tapaisten toimintojen jatkumisesta hankkeen päätyttyä.

Hyvä hankekoordinaation on vienyt toimintoja suunnitelmallisesti eteenpäin. Uusia linjoja on etsitty jatkuvasti. Sekä hanketyöntekijöiden että kuntapuolen toimijoiden työhyvinvointiin on kiinnitetty huomiota. Yhteisillä tapaamisilla ja seminaaripäivillä on vahvistettu käsitystä yhteisestä kehittämisen suunnasta.

TUKEVA 3 -juurruttamishankkeesta on kerätty monipuolisin arviointimenetelmin tietoa, joka luo pohjaa uudelle Kaste-ohjelmakaudelle. Arviointitieto on tärkeää kerätä Innokylän kehittämissympäristöön yhteiseksi hankemuistiksi, joka palvelee tulevaa kehittämistä myös kansallisella tasolla.

Liite 1: Selvitys henkilöstön ja asiantuntijapalvelujen käytöstä

Henkilöstökulut yhteensä: 250 381,32 eur			
Osahanke / Nimi	tehtävä	työpanos %	kustannukset ajalta
Oulun seudun kuntien osahanke yhteensä 72 636,41 eur			
Leena Hassi	projektipäällikkö	100	1.11.2012–31.10.2013
Terttu Harju	vastuuterveysneuvoja	100	1.11.2012–15.2.2013
Asiantuntijapalkkioita hlöstökuluissa: 3 608,40 eur			
Kainuun osahanke yhteensä 59 550,30 eur			
Aikku Eskelinen	projektipäällikkö	100	1.11.2012–31.10.2013
Anna-Mari Karjalainen	projektisihteeri	25	1.11.2012–31.10.2013
Asiantuntijapalkkioita hlöstökuluissa: 0 eur			
Oulunkaaren osahanke yhteensä 19 729,53 eur			
Anne Leppälä-Hast	projektipäällikkö	30	1.10.2012–15.9.2013
		50	16.9.2013–25.9.2013
		30	26.9.2013–30.9.2013
		50	1.10.2013–31.10.2013
Anne Smedlund	projektityöntekijä	10	1.1.2013–31.10.2013
Marja Kaurala	projektityöntekijä	10	1.2.2013–30.9.2013
Asiantuntijapalkkioita hlöstökuluissa: 0 eur			
Lapin osahanke yhteensä 65 780,40 eur			
Marja-Sisko Tallavaara	projektipäällikkö	100	1.10.2012–31.10.2013
Maria Martin	suunnittelija	8,93	1.1.2013–31.10.2013
Kaakkurivaara Anne-Maiju	suunnittelija	100	24.9.2013–7.10.2013
Asiantuntijapalkkioita hlöstökuluissa: 290 eur			
Yhteinen koordinaatio yhteensä 32 684,68 eur			
Kaisu Haapala	projektijohtaja	50	1.11.2012–31.12.2012
		33,75	1.1.2013–30.9.2013
Arto Willman	projektijohtaja	33,75	1.10.2013–31.10.2013
Asiantuntijapalkkioita hlöstökuluissa: 0 eur			

Asiantuntijapalvelut:

Palvelujen ostot yhteensä 75 212,59 eur, josta	
• toimisto-, pankki- ja asiantuntijapalveluita yhteensä	24 769,19 eur

Liite 2: Koulutukset

Yhteinen Koordinaatio

Projektihenkilöstö osallistunut:

- Lasten Kaste -seminaari 12.–13.2.2013, Helsinki. TUKEVA 3 johtoryhmän puheenjohtajan osallistuminen paneelikeskusteluun ja puheenvuoro (LNPO/taloustiedot)
- Lasten Kaste- forum 26.4.2013, Oulu
- THL:n verkostokoulutus 3.9.2013, Helsinki
- TUKEVA 3 Oulun seudun osahankkeen loppuseminaari 11.9.2013, Oulu
- TUKEVA 3 -juurruttamishankkeen yhteinen arviointitilaisuus, 23.9.2013, Oulu

Oulun seudun kuntien osahanke

Projektihenkilöstö osallistunut:

- Hyte-päivät 4.-5.10.2012, Oulu
- THL:n Osallisuus -teemaverkoston työpaja 19.10.2012, Helsinki
- Johdon osallisuuskoulutus 21.11.2012, Oulu
- Seurantatiedosta vauhtia lasten ja nuorten ehkäisevien palvelujen kehittämiseksi 27.11.2012, Helsinki
- Innomarkkinat 28.11.2012, Espoo
- Mitä NYT? – seminaari nuorisotakuusta, 17.1.2013, Oulu
- Innokylän uudet työkalut 22.1.2013, Oulu
- Lasten Kaste -seminaari 12.–13.2.2013, Helsinki. Projektipäällikön puheenjohtajan puheenvuoro seminaarissa (LNPO/taloustiedot) ja vastuuterveystienhoitajan osallistuminen paneelikeskusteluun.
- Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointifoorumi 10.4.2013, Oulu
- TERVE-SOS 2013 – koulutustapahtuma, Turku
- Lisää vaikuttavuutta nuorten palveluihin -yöpaja 13.6.2013, Eduskunta, Helsinki
- Pohjois-Suomen Kastepäivät 22.–23.8.2013, Kajaani
- Kouluterveyspäivät 18.9.2013, Espoo
- Äitiys- ja lastenneuvolan koulutuspäivät 2.10.2013, Oulu
-

Hankkeen järjestämä koulutus:

- Kuuluuko ääni, kuuntelen?! –seminaari 17.10.2012, 45 osallistujaa
- Työpaja laaja 4v-terveystarkastustoimintamallin juurruttaminen 17.1.2013, 31 osallistujaa
- Lapsen psykososiaalisen terveyden arviointimenetelmä (LAPS)- koulutus 6.2.2013, 118 osallistujaa, Oulu
- Isien ja äitien äänellä – seminaari 16.4.2013, 80 osallistujaa Oulu
- Isät äänessä – vanhempainilta isille 16.4.2013, Oulu, 26 osallistujaa
- Lasten Kaste – foorumi 26.4.2013, Oulu, 57 osallistujaa

- Työpaja laaja 4v-terveystarkastustoimintamallin juurruttaminen 23.5.2013, 46 osallistujaa
- LNPO –työseminaari 23.5.2013, Oulu, 11 osallistujaa
- Tukevasti raiteilla – seminaari, Oulun seudun osahankkeen loppuseminaari 11.9.2013, Oulu, 87 osallistujaa
- Työpaja laaja 4v-terveystarkastustoimintamallin juurruttaminen 26.9.2013, 17 osallistujaa

Kainuun osahanke

Projektihenkilöstö osallistunut:

- Seurantatiedosta vauhtia lasten ja nuorten ehkäisevien palvelujen kehittämiseksi -seminaari 27.11.2012, Helsinki
- Tyttötyön seminaari 18.1.2013, Oulu
- Innokylän uuden kehittämissympäristön koulutus Kaste-hankkeille 22.1.2013, Oulu
- Kehittämistyöstä pysyväksi toiminnaksi, Lasten Kaste- seminaari 12.–13.2.2013 Helsinki
- Huumeiden käytön tunnistaminen ja puheeksi ottaminen 21.3.2013, Kajaani
- Yläasteikäisen nuoren neuropsykiatrisen kuntoutuksen elementit 17.4.2013, Kajaani
- Lasten Kaste- forum 26.4.2013, Oulu
- Innokylän uuden kehittämissympäristön perehdytyskoulutus 14.8.2013, Kajaani
- Pohjois-Suomen Katse -päivät 22.–23.8.2013, Kajaani
- Lasten Kaste -oppilashuollon oppimisverkostopäivä 3.9.2013, Helsinki
- TUKEVA 3 -hankkeen yhteinen arviointitilaisuus, 23.9.2013, Oulu
- Lasten ja nuorten mielenterveyden yhteistyöpäivä 27.9.2013, Sotkamo

Hankkeen järjestämä koulutus:

- Nuoren neuropsykiatrisen kuntoutus 31.10.2012
- Työrauhaa kaikille -menetelmä 7.-8.11.2012
- Lapset puheeksi -menetelmän juurruttaminen oppilashuollon työkaluksi 15.11.2012 – 25.3.2013
- Seksuaali- ja päihdekasvatus 25.2.2013
- Friends-ohjelman ohjaajakoulutus (ahdistusta ja masennusta ennaltaehkäisevä sekä mielenterveyttä edistävä ohjelma), 28.2.2013
- Voimaneidot -ryhmäohjaajakoulutus 4.-5.4.2013
- Yläasteikäisen nuoren neuropsykiatrisen kuntoutuksen elementit 17.4.2013, Kajaani
- Särkyvä mieli -seminaari. TUKEVA 3 -juurruttamishankkeen loppuseminaari 18.9.2013, Kajaani
- Voimaneidot -jatkokoulutus 1.10.2013, Kajaani

Oulunkaaren osahanke

Projektihenkilöstö osallistunut:

- Innokylän uuden kehittämissympäristön koulutus Kaste-hankkeille 22.1.2013, Oulu
- Kehittämistyöstä pysyväksi toiminnaksi, Lasten Kaste- seminaari 12.–13.2.2013, Helsinki
- Lasten Kaste -forum 26.4.2013, Oulu
- Isien ja äitien äänellä -seminaari 16.4.2013, Oulu
- TUKEVA 3 -hankkeen yhteinen arviointitilaisuus, 23.9.2013, Oulu
- Valtakunnalliset neuvolapäivät 9.-10.10.2013, Helsinki

Hankkeen järjestämä koulutus:

Ihmeelliset vuodet – vanhempainkoulu ryhmäohjaajakoulutus 23.–25.10.2012 Helsinki. Omaiset mielenterveystyön tukena Ry:n koulutus.

Lapin osahankeProjektihenkilöstö osallistunut:

- Innokylän uuden kehittämissympäristön koulutus Kaste -hankkeille 22.1.2013, Oulu
- Pohjois-Suomen lastensuojelupäivät 6.2.2013, Oulu
- Kehittämistyöstä pysyväksi toiminnaksi, Lasten Kaste- seminaari 12.–13.2.2013, Helsinki
- TUKEVA 3 -hankkeen yhteinen arviointitilaisuus, 23.9.2013, Oulu

Hankkeen järjestämä koulutus:

- PerheART-esittely- ja koulutus 8.1.2013, menetelmäohjaus 15.3.2013 ja 4.9.2013, Rovaniemi, osallistujia 9-11. Menetelmäohjaus ja perheArt 6.5.2013, Kemi, osallistujia 6, erityissosiaalityöntekijä Jaana Jokinen PaKaste-hanke
- Lapset puheeksi – strategiasta käytäntöön -seminaari 28.2.2013, Rovaniemi, osallistujia 180
- Lapset puheeksi- ja Lapset puheeksi neuvonpito -perus- ja kouluttajakoulutus 1.3.2013 alkaen, Rovaniemi, osallistujia peruskoulutuksessa 23 ja kouluttajakoulutuksessa alussa 20, lopussa 17, erityissosiaalityöntekijä Jaana Jokinen PaKaste-hanke ja koulukuraattori, LPNP-kouluttaja Tiina Huilaja
- Family ART (PerheART) -ohjaajakoulutus 16.–18.9.2013, osallistujia 14, Robert Calame, Kanada ja Johannes Finne, Norja (yhteistyössä PaKaste-hankkeen ja muiden tahojen kanssa)
- Lapset puheeksi – ja Neuvonpitokoulutukset kunnissa hankkeen tuella:
 - Kolari, opettajia, kouluttajina Sirpa Kangas, Tiina Huilaja
 - Kittilä, eri sektorien työntekijöitä 17, kouluttajina Tiina Huilaja ja Saija Jauhojärvi
 - Pello, eri sektorien työntekijöitä 8 – 13, kouluttaja Johanna Paljakka
 - Tornio, koulutyöntekijöitä, opettajia, mielenterveystyöntekijöitä yhteensä 8, kouluttajina Katri Herala ja Katriina Virta
 - Sodankylä, eri sektorien työntekijöitä, kouluttajina Henna Tasala ja Jaana Hannula

Liite 3: Tiedottaminen ja raportointi

Tiedottaminen osahankkeissa (koordinaation osalta ks. luku 6)

Oulun seudun kuntien osahanke:

- LNPO-info, Tyrnävän kunnanvaltuusto, 17.10.2012
- LNPO -kuntakierrokset Lumijoki, Hailuoto, Kempele, Lnpo-kuntatyöryhmille, LNPO-osallisuushanke mukana 8.-13.11.2011
- THL:n Kasvun Kumppanit toimituskunnan vierailu, LNPO- esittely, Oulu, 16.11.2012
- Oulun seudun seutuvaltuusto, TUKEVA 2 -hankkeen esittely, 21.11.2012
- Oulun seudun kehittämistyöryhmä, osallisuushankkeen esittely, 28.11.2012
- Hyvinvointiarviointijärjestelmän kehittäminen; 4 v. toimintamallin koulutus kunnissa: 1. Kuntakierros: Hailuoto, Kempele, Liminka, Lumijoki, Muhos, Oulu, Tyrnävä, 5.11.–14.12.2012
- Varhaiskasvatusinfot, laajan 4 v. terveystarkastuksen toimintamalli, Oulun seudun kuntien päiväkotien henkilöstö 8.1. ja 11.2.2013
- Oulun sivistys- ja kulttuuripalvelujen ja hyvinvointipalvelujen johtoryhmä, LNPO-esittely, 22.1.2013
- LNPO -kuntakierros Hailuoto Lnpo-kuntatyöryhmä, LNPO-osallisuushanke mukana 28.1.2012
- LNPO -kuntakierros Tyrnävä, Muhos, Lumijoki, Lnpo-kuntatyöryhmä, LNPO-osallisuushanke mukana 30.1.2013
- Oulun yliopistollinen sairaala, lastenpsykiatrian meeting, TUKEVA -hanke- ja laajan 4- terveystarkastusmallin esittely, 26.2.2013
- LNPO –info, Oulun kaupungin sivistys- ja kulttuuripalveluiden pohjoinen alueryhmä 24.4.2013
- LNPO – info, Limingan LNPO-työryhmä, 27.5.2013
- Oulun yliopistollinen sairaala, psykiatrian tulosalueen keskiviikkomeeting, pyydetty puheenvuoro: Varhainen tukeminen lapsuus- ja nuoruusiässä,
- LNPO – kuntakierrokset: Muhos, Oulu, Liminka ja Lumijoki 12.9.2013; Hailuoto 16.9.2013 ja Tyrnävä, Kempele 17.9.2013
- Kouluterveyspäivät 2013, Espoo, pyydetty luento: Lasten, nuorten ja perheiden palvelujen kustannusseuranta
- projektipäällikkö ja vastuuterveystarkastaja ovat tiedottaneet laajan 4v- terveystarkastuksen toimintamallin juurtumisesta kuntien eri yhteistyötoimijoille ja palvelualueille
- TUKEVA 3 projektipäällikkö ja LNPO-osallisuushankkeen osallisuusaktivaattori ovat tiedottaneet yhteistyössä ohjelmatyön etenemisestä alueellisen ja valtakunnallisen tason toimijoille
- TUKEVA 3 projektijohtaja ja projektipäällikkö ovat tiedottaneet TUKEVA 3 -juurruttamishankkeesta kuntien, alueen ja valtakunnan tason toimijoille

Kainuun osahanke:

- Ajankohtaista tiedottamista ryhmistä ja työpajapäivistä hankkeen kotisivuilla.
- Tiedotusvälineisiin tiedotteet kaikista alkavista Vankkurit -ryhmistä ja tiedote Kajaanin Yhteiset nuoret -työryhmästä sekä uusista ryhmistä Suomussalmella ja Sotkamossa
- Sähköpostitiedottaminen verkostolle
- Yhteiset -nuoret työryhmämallin esittely Spartak Kajaani ry:n Respekti -hankkeen päätösseminaarissa marraskuussa 2012.

- Tiedotteet Yhteiset nuoret -työryhmistä: <http://maakunta.kainuu.fi/tiedotteet> ja Kuntaliiton Hyvät käytännöt –sivustoilla: <http://www.kunnat.net/fi/palvelualueet/nuoret/kaytannot/>
- Särkyvä mieli -seminaari 18.9.2013. Seminaari oli samalla TUKEVA 3 -juurruttamishankkeen loppuseminaari. Seminaarissa tiedotettiin hankkeen päätymisestä.

Oulunkaaren osahanke:

- Toimintamalleista on tiedotettu kuntien ja kuntayhtymien työntekijöille työkokouksissa (mm. hyvinvointityöryhmissä, kuntaneuvotteluissa)
- Toimintamalleista on tiedotettu lin neuvolan asiakasraadın kokoontumisissa ja neuvolan avointen ovien päivässä 18.10.2013
- Etäperhevalmennus/sähköisestä Omahaito- osiosta on tehty käyntikorttityyppinen tiedote/mainos jaettavaksi asiakkaille
- Vanhempainkoulutoimintamallista on kerrottu Utajärven ystävyyskuntamatkalla Virossa vanhempainkouluohjaajan toimesta
- Hankkeesta on tiedotettu osoitteessa: <http://www.oulunkaari.com/sivu/fi/oulunkaari/hankkeet/tukeva3/>

Lapin osahanke:

- Hankkeesta on tiedotettu kotisivuilla osoitteessa <http://www.sosiaalikallega.fi/hankkeet/tukeva>
- Kehitetyjä ja juurrutettuja toimintamalleja on esitelty Lapin sosiaali- ja terveysturvayhdistyksen syyspäivillä 13.9.2013, jossa esitys aiheena Lasten, nuorten ja perheiden tukeminen
- Kuntatyöntekijöille on tietoa annettu työkokouksissa sekä sähköpostitse
- Psykologin videoneuvontapalvelusta tiedotettu sähköisessä uutiskirjeessä yhteistyössä VIRTU-hankkeen kanssa, sähköpostitse kuntatyöntekijöille sekä kuntakäynneillä ja esitteitä jakamalla eri pisteisiin.
- TUKEVA tutuksi 3 -tiedote kuntiin, sidosryhmille sekä kotisivuille

Oulahankkeiden ohjausryhmien kokoukset:

- Oulun seudun kuntien osahanke: 11.12.2012, 28.1.2013 (LK), 4.4.2013, 8.5.2013 (LK), 12.6.2013 (LK), 14.8.2013 (LK), 10.10.2013, LK= kokouksen aiheena Lasten Kaste -hankevalmistelu
- Kainuun osahanke: 3.12.2012, 28.2.2013, 11.4.2013, 12.9.2013
- Oulunkaaren osahanke: sähköpostikokous 11.–18.3.2013, 16.10.2013
- Lapin osahanke: 11.10.2012, 26.2.2013, 15.10.2013, sähköpostikokous 12.–19.4.2013

Johtoryhmän kokoukset (koko hankkeen):

- 28.11.2012 Oulussa
- 26.3.2013 Oulussa
- Sähköpostikokous 15.–19.4.2013
- 8.10.2013 Oulussa
- Sähköpostikokous 18.11.–22.11.2013

Liite 4: Kustannusten seuranta

Tässä kustannuserittelyssä on raportoitu osahankkeiden ja yhteisen koordinaation kustannukset hankeajalta 1.10.2012–31.10.2013. Kustannuksia raportointijaksolla on kertynyt yhteensä **355 395,86 eur**, joista valtionavustuksen osuus on 266 546,90 eur ja kuntarahoitusosuus 88 848,97 eur.

TUKEVA 3 -juurruttamishanke

Kaikki yhteensä

1.10.2012 - 31.10.2013

(Oulun seudun kunnat, Oulunkaari, Kainuu, Lappi + koordinaatio)

	Budjetti yhteensä	Toteuma 1.10.2012-31.3.2013	Toteuma 1.4.2013-31.10.2013	Toteuma yhteensä	Budjettia jäljellä
Henkilöstömenot, joista	239 927	100 728,52	149 652,80	250 381,32	-10 454,32
Projektiin palkattava henkilöstö	239 927	88 559,19	149 652,80	238 211,99	1 715,01
Työpanoksen siirto kunnilta*		12 169,33	0,00	12 169,33	-12 169,33
Palvelujen ostot yht, josta	126 713	31 452,26	43 760,33	75 212,59	51 500,41
Asiantuntijapalvelujen osto kunnilta	25 000	0,00	0,00	0,00	25 000,00
Toimisto-, pankki- ja asiantunt.palv	36 613	11 342,43	24 769,19	36 111,62	501,38
Painatukset ja ilmoitukset	6 900	598,11	1 412,63	2 010,74	4 889,26
Majoitus- ja ravitsemuspalvelut	13 000	4 359,98	6 198,33	10 558,31	2 441,69
Matkustus- ja kuljetuspalvelut	29 700	9 021,70	10 360,39	19 382,09	10 317,91
Koulutus- ja kulttuuripalvelut	15 500	5 795,00	244,03	6 039,03	9 460,97
Muut palvelujen ostot	0	335,04	775,76	1 110,80	-1 110,80
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	3 750	733,43	2 854,82	3 588,25	161,75
Vuokrat	22 610	9 854,29	10 239,44	20 093,73	2 516,27
Investointimenot yht, josta	3 000	2 279,45	-819,86	1 459,59	1 540,41
Aineettomat hyödykkeet					
Koneet ja kalusto	3 000	2 279,45	-819,86	1 459,59	1 540,41
Muut investointimenot					
Muut menot	4 000	1 317,29	3 343,09	4 660,38	-660,38
Yhteensä	400 000	146 365,24	209 030,62	355 395,86	44 604,14

Rahoitusjakauma

	Yhteensä	Yhteensä	Yhteensä	Yhteensä	Jäljellä
STM 75%	300 000	109 773,93	156 772,97	266 546,90	33 453,11
Kuntaosuudet yht 25 %, josta	100 000	36 591,31	52 257,66	88 848,97	11 151,04
Kainuu	28 571	10 486,09	14 390,87	24 876,96	3 694,29
Oulunkaari	14 286	5 120,08	5 464,79	10 584,87	3 701,38
Oulun seudun kunnat	28 571	12 162,71	14 139,32	26 302,02	2 269,23
Lappi	28 571	8 822,43	18 262,68	27 085,11	1 486,14
Yhteensä	400 000	146 365,24	209 030,62	355 395,86	44 604,14

TUKEVA 3 -juurruttamishanke Yhteinen koordinaatio	Budjetti yhteensä	Toteuma 1.10.2012-31.3.2013	Toteuma 1.4.2013-31.10.2013	Toteuma yhteensä	Budjettia jäljellä
Henkilöstömenot, joista	31 900	13 584,82	19 099,86	32 684,68	-784,68
Projektin johtaja	31 900	13 584,82	19 099,86	32 684,68	-784,68
Palvelujen ostot yht, josta	12 500	3 050,48	5 148,20	8 198,68	4 301,32
Toimisto-, pankki- ja asiantunt.palv	5 000	0,00	3 531,61	3 531,61	1 468,39
Painatukset ja ilmoitukset	500	94,01	0,00	94,01	405,99
Majoitus- ja ravitsemuspalvelut	1 200	339,27	0,00	339,27	860,73
Matkustus- ja kuljetuspalvelut	5 400	2 343,23	1 250,07	3 593,30	1 806,70
Koulutus- ja kulttuuripalvelut	400	0,00	0,00	0,00	400,00
Muut palvelujen ostot	0	273,97	366,52	640,49	-640,49
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	600	223,11	51,37	274,48	325,52
Vuokrat	4 000	1 129,32	1 556,08	2 685,40	1 314,60
Investointimenot yht, josta	0	0,00	0,00	0,00	0,00
Aineettomat hyödykkeet					
Koneet ja kalusto	0			0,00	0,00
Muut investointimenot					
Muut menot	1 000	14,90	739,26	754,16	245,84
Yhteensä	50 000	18 002,63	26 594,77	44 597,40	5 402,60

	Yhteensä	Yhteensä	Yhteensä	Yhteensä	Jäljellä
STM 75%	37 500	13 501,97	19 946,08	33 448,05	4 051,95
Kuntaosuudet 25%, josta	12 500	4 500,66	6 648,69	11 149,35	1 350,65
Oulun seudun kunnat (28,57%)	3 571	1 285,84	1 899,53	3 185,37	385,88
Kainuu (28,57%)	3 571	1 285,84	1 899,53	3 185,37	385,88
Oulunkaari (14,29%)	1 786	643,14	950,10	1 593,24	193,01
Lappi (28,57%)	3 571	1 285,84	1 899,53	3 185,37	385,88
Yhteensä	50 000	18 002,63	26 594,77	44 597,40	5 402,60

Yhteisessä koordinaatiossa palveluiden ostoihin varatut toimisto- ja pankkipalvelut jäivät toteutumatta. Matkakulut jäivät hankesuunnitelmaa pienemmäksi, sillä koordinaatiossa hyödynnettiin kokouskäytönä paljon videoneuvottelu- ja Microsoft Lync -yhteyksiä. Vuokratulot toteutuivat suunniteltua pienempänä, sillä hankehallinnoijan tilakulut olivat odotettua pienemmät.

Yhteisen koordinaation budjetissa Oulun seudun kuntien kuntaosuus siirrettiin hankehallinnoijalle Oulun seutu -organisaatiosta hankkeen hallinnoijavaihdon yhteydessä (Oulun seutu -organisaatio päättyi seutukokeilulain päättymisen vuoksi 31.12.2012). Käyttämättä jäänyt Oulun seudun kuntien kuntaosuus palautuu Oulun seudun kunnille.

TUKEVA 3 -juurruttamishanke	Budjetti yhteensä	Toteuma 1.10.2012-31.3.2013	Toteuma 1.4.2013-31.10.2013	Toteuma yhteensä	Budjettia jäljellä
Oulun seudun kuntien osahanke					
Henkilöstömenot, joista	54 400	33 996,15	38 640,26	72 636,41	-18 236,41
Projektiin palkattava henkilöstö	54 400	21 826,82	35 031,86	56 858,68	-2 458,68
Asiantunt.palv. osto kunnilta (vastuuth)		12 169,33	0,00	12 169,33	-12 169,33
Asiantuntijapalkkiot		0,00	3 608,40	3 608,40	-3 608,40
Palvelujen ostot yht, josta	31 000	3 555,61	3 638,56	7 194,17	23 805,83
Asiantuntijapalv.osto kunnilta (toteutuu palkkojen kautta)	18 000	0,00	0,00	0,00	18 000,00
Toimisto-, pankki- ja asiantunt.palv (toteutuu palkkojen kautta)	6 000	0,00	0,00	0,00	6 000,00
Painatukset ja ilmoitukset	400	0,00	590,00	590,00	-190,00
Majoitus- ja ravitsemuspalvelut	2 000	345,72	733,39	1 079,11	920,89
Matkustus- ja kuljetuspalvelut	3 000	1 643,82	1 761,07	3 404,89	-404,89
Koulutus- ja kulttuuripalvelut	1 600	1 505,00	244,03	1 749,03	-149,03
Muut palvelujen ostot	0	61,07	310,07	371,14	-371,14
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	600	188,50	839,25	1 027,75	-427,75
Vuokrat	11 000	4 479,82	3 265,47	7 745,29	3 254,71
Investointimenot yht, josta	0	0,00	0,00	0,00	0,00
Aineettomat hyödykkeet				0,00	0,00
Koneet ja kalusto	0			0,00	0,00
Muut investointimenot				0,00	0,00
Muut menot	3 000	1 287,39	2 575,61	3 863,00	-863,00
Menot yhteensä	100 000	43 507,47	48 959,15	92 466,62	7 533,38

	Yhteensä	Yhteensä	Yhteensä	Yhteensä	Jäljellä
STM 75%	75 000	32 630,60	36 719,36	69 349,97	5 650,04
Kuntaosuus Oulun seudun kunnat 25%, josta	25 000	10 876,87	12 239,79	23 116,66	1 883,35
Hailuoto (0,4443 %)	111,08	48,33	54,38	102,71	8,37
Kempele (7,0095 %)	1752,38	762,41	857,95	1620,36	132,01
Liminka (3,9884 %)	997,10	433,81	488,17	921,98	75,12
Lumijoki (0,8825 %)	220,63	95,99	108,02	204,00	16,62
Muhos (3,9146 %)	978,65	425,79	479,14	904,92	73,73
Oulu (80,9259 %)	20231,48	8802,20	9905,16	18707,36	1524,11
Tyrnävä (2,8347 %)	708,68	308,33	346,96	655,29	53,39
Yhteensä	100 000	43 507,46	48 959,14	92 466,60	7 533,38

Oulun seudun kuntien osahankkeessa asiantuntijapalvelut (vastuuterveydenhoitaja ja asiantuntijapalvelut) ovat toteutuneet henkilöstömenojen kautta. Täten henkilöstökulut ovat toteutuneet budjetoitua suurempina. Toimisto-, ja pankkipalvelut jäivät toteutumatta. Vuokrakulut toteutuivat suunniteltua pienempänä, sillä hankehallinnoijan tilakulut olivat odotettua pienemmät.

Osahankkeen budjetin kuntaosuus siirrettiin osahankehallinnoijalle Oulun seutu -organisaatiosta, johon Oulun seutu -organisaation päättymisestä 31.12.2012. Osahankkeen kulut ovat kulkeneet vain hankehallinnoijan Oulun kaupungin kirjanpidon kautta. Käyttämättä jäänyt kuntaosuus palautuu Oulun seudun kunnille.

TUKEVA 3 -juurruttamishanke	Budjetti yhteensä	Toteuma 1.10.2012-31.3.2013	Toteuma 1.4.2013-31.10.2013	Toteuma yhteensä	Budjettia jäljellä
Kainuun osahanke					
Henkilöstömenot, joista	57 887	22 263,14	37 287,16	59 550,30	-1 663,30
Projektiin palkattava henkilöstö	57 887	22 263,14	37 287,16	59 550,30	-1 663,30
Palvelujen ostot yhteensä, josta	37 713	11 841,58	9 419,63	21 261,21	16 451,79
Toimisto-, pankki- ja asiantuntijapalv.	12 213	7 774,97	3 561,33	11 336,30	876,70
Painatukset ja ilmoitukset	3 500	0,00	475,00	475,00	3 025,00
Majoitus- ja ravitsemuspalvelut	5 500	1 911,85	2 356,96	4 268,81	1 231,19
Matkustus- ja kuljetuspalvelut	11 000	2 154,76	3 026,34	5 181,10	5 818,90
Koulutus- ja kulttuuripalvelut	5 500	0,00	0,00	0,00	5 500,00
Muut palvelujen ostot	0	0,00	0,00	0,00	0,00
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	550	139,37	221,14	360,51	189,49
Vuokrat	3 850	2 556,93	3 009,19	5 566,12	-1 716,12
Investointimenot yhteensä, josta	0	0,00	0,00	0,00	0,00
Aineettomat hyödykkeet	0				0,00
Koneet ja kalusto	0				0,00
Muut investointimenot	0				0,00
Muut menot	0	0,00	28,22	28,22	-28,22
Menot yhteensä	100 000	36 801,02	49 965,34	86 766,36	13 233,64
	Yhteensä	Yhteensä	Yhteensä	Yhteensä	Jäljellä
STM 75%	75000	27 600,77	37 474,01	65 074,77	9 925,23
Kuntaosuus Kainuu 25%	25000	9 200,26	12 491,34	21 691,59	3 308,41
Yhteensä	100000	36 801,02	49 965,34	86 766,36	13 233,64

Kainuun osahankkeessa henkilöstökulut ylittyivät hieman, johtuen hankehenkilöstölle maksetuista lomapalkoista. Vuokramenot ylittyivät myös, sillä alkuperäisessä budjetissa vuokramenoihin oli mitoitettu alakanttiin. Palveluiden ostoihin varattua budjettia jäi käyttämättä, sillä mm. kaikkia osahankkeen suunnittelema tilaisuuksia ei saatu osallistujamäärän vähyyden vuoksi järjestettyä. Täten mm. koulutus- ja kulttuuripalveluissa jäi mm. luennoitsijakuluja toteutumatta. Matkustus- ja kuljetuspalveluissa jäi rahaa käyttämättä, sillä Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän yhteiskäyttöautoa hyödynnettiin. Lisäksi kokouskäytänteinä videoneuvotteluyhteyksiä.

TUKEVA 3 -juurruttamishanke	Budjetti yhteensä	Toteuma 1.10.2012-31.3.2013	Toteuma 1.4.2013-31.10.2013	Toteuma yhteensä	Budjettia jäljellä
Oulunkaaren osahanke					
Henkilöstömenot yht	28 740	7 916,70	11 812,83	19 729,53	9 010,47
Projektiin palkattava henkilöstö	28 740	7 916,70	11 812,83	19 729,53	9 010,47
Palvelujen ostot yht	17 000	7 264,03	6 422,44	13 686,47	3 313,53
toimisto-, pankki- ja asiantuntijapal.	3 000	959,87	5 107,54	6 067,41	-3 067,41
Painatukset ja ilmoitukset	2 500	504,10	106,50	610,60	1 889,40
Majoitus- ja ravitsemuspalvelut	1 500	390,11	584,31	974,42	525,58
Matkustus- ja kuljetuspalvelut	5 000	1 209,95	624,09	1 834,04	3 165,96
Koulutus- ja kulttuuripalvelut	5 000	4 200,00	0,00	4 200,00	800,00
Muut palvelujen ostot	0	0,00	0,00	0,00	0,00
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	0	0,00	0,00	0,00	0,00
Vuokrat	1 260	447,58	643,36	1 090,94	169,06
Investointimenot yht	3 000	2 279,45	-819,86	1 459,59	1 540,41
Aineettomat hyödykkeet	0				
Koneet ja kalusto	3 000	2 279,45	-819,86	1 459,59	1 540,41
Muut investointimenot	0				
Muut menot	0	0,00	0,00	0,00	0,00
Menot yhteensä	50 000	17 907,76	18 058,77	35 966,53	14 033,47

	Yhteensä	Yhteensä	Yhteensä	Yhteensä	Yhteensä
STM 75%	37 500	13 430,82	13 544,08	26 974,90	10 525,10
Kuntaosuus Oulunkaari 25%	12 500	4 476,94	4 514,69	8 991,63	3 508,37
Yhteensä	50 000	17 907,76	18 058,77	35 966,53	14 033,47

Oulunkaaren osahankkeessa henkilöstömenoihin oli projektipäällikön lisäksi varattu kolmen osa-aikaisen projektityöntekijän työpanos, mutta käytännössä hankkeen toteutuksessa osoittautui, että etäperhevalmennusosioon tarvittava asiantuntemus oli projektipäälliköllä. Lisäksi vanhempainkoulusioon projektityöntekijän työ päättyi aiemmin kuin oli alun perin hankesuunnitelmaan suunniteltu. Palvelujen ostoissa matkakulut alittuivat, sillä suurin osa hankehenkilöstön matkoista tehtiin Oulunkaaren kuntayhtymän yhteiskäyttöautolla. Lisäksi etäneuvotteluyhteyttä hyödynnettiin kokouskäytänteenä. Painatukset ja ilmoitukset jäi odotettua pienemmäksi, sillä painotuotteet tuotettiin organisaation omana tuotantona ja tehdyt hankinnat, kuten esim. etäperhevalmennukseen liittyvät mainoskortit olivat edullisempia kuin ennakkoon arvioitiin. Investointimenot jäivät suunniteltua pienemmäksi, sillä hankittu vanhempainkoulupaketti oli arvioitua halvempi (rahoittajalta lupa 1500€ hankintaan). Paketin hankinta yhteistyössä kuntayhtymän jäsenkunnan kanssa toi säästöjä. Taasen videoneuvottelupaketista (rahoittajan lupa 1000 € hankintaan) tehtiin vain osahankinta, koska koko pakettiin ei olisi varattu rahoitus riittänyt.

TUKEVA 3 -juurruttamishanke	Budjetti yhteensä	Toteuma 1.10.2012-31.3.2013	Toteuma 1.4.2013-31.10.2013	Toteuma yhteensä	Budjettia jäljellä
Lapin osahanke					
Henkilöstömenot, joista	67 000,00	22 967,71	42 812,69	65 780,40	1 219,60
Projektiin palkattava henkilöstö	67 000,00	22 967,71	42 812,69	65 780,40	1 219,60
Palvelujen ostot yhteensä, josta	28 500,00	5 740,56	19 131,50	24 872,06	3 627,94
Asiantuntijapalvelun osto kunnilta	7 000,00	0,00	0,00	0,00	7 000,00
Toimisto-, pankki- ja asiantuntijapalvelut	10 400,00	2 607,59	12 568,71	15 176,30	-4 776,30
Painatukset ja ilmoitukset	0,00	0,00	241,13	241,13	-241,13
Majoitus- ja ravitsemuspalvelut	2 800,00	1 373,03	2 523,67	3 896,70	-1 096,70
Matkustus- ja kuljetuspalvelut	5 300,00	1 669,94	3 698,82	5 368,76	-68,76
Koulutus- ja kulttuuripalvelut	3 000,00	90,00	0,00	90,00	2 910,00
Muut palvelujen ostot	0,00	0,00	99,17	99,17	-99,17
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	2 000,00	182,45	1 743,06	1 925,51	74,49
Vuokrat	2 500,00	1 240,64	1 765,34	3 005,98	-505,98
Investointimenot yhteensä, josta	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Aineettomat hyödykkeet				0,00	0,00
Koneet ja kalusto				0,00	0,00
Muut investointimenot				0,00	0,00
Muut menot	0,00	15,00	0,00	15,00	-15,00
Menot yhteensä	100 000,00	30 146,36	65 452,59	95 598,95	4 401,05

	Yhteensä	Yhteensä	Yhteensä	Yhteensä	Jäljellä
STM 75%	75 000,00	22 609,77	49 089,44	71 699,21	3 300,79
Kuntaosuus Lappi 25%	25 000,00	7 536,59	16 363,15	23 899,74	1 100,26
Yhteensä	100 000,00	30 146,36	65 452,59	95 598,95	4 401,05

Lapin osahankkeessa asiantuntijapalveluiden osto kunnilta toteutui toimisto-, pankki-, ja asiantuntijapalveluiden kautta, vaikkakaan ei ihan suunnitellussa laajuudessa. Majoitus- ja ravitsemuspalvelut ylittyivät, koska työntekijöiden työkokouksia ja kehittämispäiviä toteutui jonkin verran enemmän kuin suunniteltiin. Toisaalta kuluja lisäsi myös se että jouduimme käyttämään ostettuja ravitsemuspalveluja, koska Kolpeneen kokoustila ei ollut sisäilmaongelmien vuoksi käytössä. Mukana ravitsemuspalveluissa on myös PerheART -koulutuspäivien aamukahvitarjoiluja. Vuokratulut ylittyivät hieman johtuen hankehenkilöstön siirtymisestä sisäilmaongelmien vuoksi kesken hankejakson toisiin Poske Lapin tiloihin. Koulutus- ja kulttuuripalveluissa PerheARTin kouluttajan kulu on kirjanpidossa asiantuntijapalveluiden ostoissa.